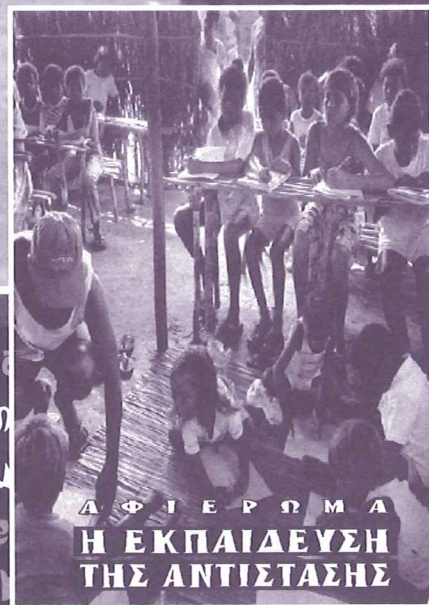

ΤΕΥΧΟΣ 14 ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2002

Σύματα Καπνού

ΔΕΛΤΙΟ ΑΝΤΙΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

blicadominicanaecuadorelsalvadorgrenadati
hondurasjamaicamexiconicaraguapan
oricosurinamtrinidaduruguayusavenezu
zilcanadachilecolombiacostaricacubare
dorelsalvadorgrenadaguatemalaguianal
exiconicaraguapanamaparaguayperupuertoricosurinamtrinidad

ΔΦΙΕΡΩΜΑ
Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Σήματα Καπνού

ΔΕΛΤΙΟ ΑΝΤΙΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

Έκδοση της

ΟΜΑΔΑΣ
αντιΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
για τη
ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

Ταχ. Διεύθυνση:
Στέκι Μεταναστών,
Βαλτεταίου 35,
1ος όροφος, Εξάρχεια
Τηλ.- Fax: 210-9811763
Τηλ.: 0974 973917

E-mail: ompllaam@yahoo.com

Τιμή: 1,47 euro

Εξώφυλλο:

Κίτο, Εκουαδόρ, 30 Οκτωβρίου 2002.

Εκτός από τους νόμους της ελεύθερης
αγοράς, τα McDonalds χρειάζονται και
ισχυρή αστυνομική προστασία απέναντι στις
«Γυναίκες Ενώπιον στην ALCA»
(Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου
των χωρών της Αμερικής).
Φωτογραφία: [Tristan \(ecuador.indymedia.org\)](http://Tristan.ecuador.indymedia.org)

Επειδή πιστεύουμε ότι η αντιπλη-
ροφόρηση χρειάζεται τη σύνθεση
πολλών και διαφορετικών απόψε-
ων, και επειδή οι αναγνώστες/τριες έ-
χουν την ικανότητα να κρίνουν, να συμ-
φωνήσουν ή να διαφωνήσουν, χωρίς το
έντυπο που διαβάζουν να «επιβάλλει» τη
μία και μοναδική «ορθή» άποψη, στα
ΣΗΜΑΤΑ ΚΑΠΝΟΥ δημοσιεύονται κεί-
μενα, ειδήσεις και μεταφράσεις, που έ-
χουν βέβαια ένα στίγμα αλλά δεν προ-
υποθέτουν την απόλυτη συμφωνία των
μελών της ομάδας.

Άλλωστε, το έντυπό μας είναι ανοιχτό
σε οποιονδήποτε θέλει να συνεισφέρει
με οποιονδήποτε τρόπο σε αυτή την
προσπάθεια, προτείνοντας, γράφοντας,
κρίνοντας, κατακρίνοντας, διορθώνον-
τας, μεταφράζοντας, αρκεί το κείμενο
να εκπληρώνει κάποια ελάχιστα κριτή-
ρια συμβολής στο διάλογο και στην α-
ντιπληροφόρηση σχετικά με τα θέματα
που απασχολούν το έντυπο.

Η αναδημοσίευση και με οποιον-
δήποτε τρόπο αναπαραγωγή μέ-
ρους ή όλου του εντύπου εί-
ναι απολύτως θεμιτή
και επιθυμητή. Η α-
ναφορά στην πη-
γή, προαιρετική
μεν ευκαίρια δε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΖΑΠΑΤΙΣΤΑΣ: ΜΑΖΙ ΣΑΣ ΜΟΙΡΑΖΟΜΑΣΤΕ ΤΗΝ ΕΛΠΙΔΑ... 3
ΕΙΔΗΣΕΙΣ 3-13

ΒΡΑΖΙΛΙΑ - ΚΟΜΜΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ:
ΑΝΑΒΑΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ Η ΚΑΤΗΦΟΡΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΕΞΙΑ: Η ΜΗΠΩΣ ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ; . . 14-16

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ 17-33

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ 19-21
ΠΑΟΥΛΟ ΦΡΕΙΡΕ 22-24
Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ MST 25-27
Το Ιδρυμα CERIS του Σαο Παολο (Βραζιλία) και το Ιδρυμα Φρεϊρε στη Χιλή 26
Ενα Πανεπιστήμιο Αγώνα και Αντίστασης 28-30
Δίκτυο της Λαϊκής Εκπαίδευσης 30
Ιθαγενικά Κινηματα και Εκπαίδευση 31-32
ΚΟΥΒΑ 33

ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ: ΔΥΟ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΟΡΟΥΜ 34-35
«ΝΑ ΣΚΟΤΩΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΠΕΙΝΑ, ΟΧΙ ΤΗ ΖΩΗ!» 35-39
ΜΕΞΙΚΟ: Το Μακρύ Καλοκαίρι του '68 και η Νύχτα του Τσάτελολκο 40-42
ΖΑΠΑΤΙΣΤΑΣ: ΡΩΤΩΝΤΑΣ ΒΑΔΙΖΟΥΜΕ, ΥΠΑΚΟΥΟΝΤΑΣ ΚΥΒΕΡΝΑΜΕ 43-45
ΚΑΠΟΤΕ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ: ΡΙΚΑΡΝΤΟ ΦΛΟΡΕΣ ΜΑΓΟΝ 46-47

ΓΙΝΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΗΣ - ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΡΙΑ ΣΤΑ «ΣΗΜΑΤΑ ΚΑΠΝΟΥ»

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ: 5.000 ΔΡΛ. (14,67 EURO) ΓΙΑ 6 ΤΕΥΧΗ

Πολλοί και πολλές από σας, μας έχετε ζητήσει να έρχεται το περιοδικό μας στο σπίτι σας. Συμπληρώστε
λοιπόν τα στοιχεία σας και **στείλτε μας αυτό το απόκομμα και 5.000 δρχ. (14,67 euro) που είναι η**
τιμή του περιοδικού + ταχυδρομικά και εμείς αναλαμβάνουμε να σας στέλνουμε τα ΣΗΜΑΤΑ ΚΑΠΝΟΥ
(6 τεύχη το χρόνο) και οποιαδήποτε άλλη έκδοση πραγματοποιούμε.

Το παραπάνω ποσό μπορείτε να μας το στείλετε:

α) Με ταχυδρομική επιταγή: **Αριάδνη Λελάκη, Ζαννή 10-12, 185 36 Πειραιάς.**

β) Με κατάθεση στο λογαριασμό **017 01 021668 52** της **Αγροτικής Τράπεζας** στο όνομα Γεωργία Ντού-
σια. (Στην περίπτωση αυτή -αποφεύγετε τα έξοδα της επίταξης- στείλτε μας και αντίγραφο της απόδειξης
κατάθεσης. Ταχυδρομικά στην παραπάνω διεύθυνση ή με **fax στο 210-3304679**).

Όνοματεπώνυμο . . . . .

Διεύθυνση (οδός και αριθμός) . . . . .

Πόλη . . . . . T.K. . . . .

Τηλέφωνο . . . . . Fax* . . . . . E-mail* . . . . .

(*) Προαιρετικά, αν θέλετε να σας ενημερώνουμε για τις δραστηριότητές μας.

Κεντρική διεύθυνση: **ΣΤΕΚΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ**, Βαλτεταίου 35, 1ος όροφος, **ΑΘΗΝΑ**

Τηλ.- Fax: 010-9811763, Τηλ.: 0944-422738, E-mail: ompllaam@yahoo.com.

Διατίθεται επίσης στα βιβλιοπωλεία: «**ΒΑΒΕΛ**» (Λόντου 1 & Ζ. Πηγής, Εξάρχεια), «**ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ**» (Θεμιστοκλέους 37, Ε-
ξάρχεια), «**ΠΟΛΙΤΕΙΑ**» (Ασκληπείου 3, Αθήνα), «**ΠΡΟΤΟΠΟΡΙΑ**» (Γραβιάς 3-5), «**SOLARIS**» (Μπότσης 6), «**ΟΥΤΟΠΙΑ**» (Εμμ. Μπενόκη 68),
«**UNDERGROUND**» (Καραολή & Δημητρίου 56, Πειραιάς) «**ΑΙΩΝΕΣ**» (Κομνηνών 24 & Οδυσσέως, Νίκαια), «**ΑΠΡΟΒΛΕΠΤΟ**» (Ρ. Φερρά-
ου 25, Ηλιούπολη, τηλ. 010-9940110) και στα περίπτερα της πλατείας Κάνιγγος και της πλατείας Εξαρχείων.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: • Καφέ «**ΣΤΙΣ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ**», Αρμενοπούλου 5, τηλ. 0310-215462

• Βιβλιοπωλείο «**ΠΡΟΤΟΠΟΡΙΑ**», Νίκης 3 • Γιάννης Αγγελιδάκης, τηλ. 0310-816056 & 0944-797331

ΣΕΡΡΕΣ: «**ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ**», Σταγείρων 11, τηλ. 03210-64720

ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑ: Βιβλιοπωλείο - Τυπογραφείο «**ΛΕΚΤΟΡ**», 25ης Μαρτίου 48, τηλ. 04630-53250

ΤΡΙΚΑΛΑ: Τηλ. 0332-581399 **ΜΥΤΙΛΗΝΗ:** Τηλ. 02510-43590

ΠΑΤΡΑ: Βιβλιοπωλείο «**ΤΡΟΧΟΣ**», τηλ. 0610-224547 **ΚΑΛΑΜΑΤΑ:** Βιβλιοπωλείο «**ΠΑΝΔΩΡΑ**», Ιατροπούλου 1, τηλ. 07210-26191

ΣΠΑΡΤΗ: Εκδόσεις «**ΙΔΙΟΜΟΡΦΗ**», Δωριέων 45, τηλ. 07310-82203

ΧΑΝΙΑ: • Βιβλιοπωλείο «**ΣΧΗΜΑ**» Δημοκρατίας 38 • Βιβλιοπωλείο «**ΠΟΛΥΕΡΟ**» Μπανιάλη 26

ΡΕΘΥΜΝΟ: «**ΚΕΝΤΡΟ ΝΕΟΝ**» Δ. Ρεθύμνης

ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ: ΤΗΛ. 210 - 3303991, 0974 - 973917

ΓΟΥΑΤΕΜΑΛΑ

Εξαφανίσεις

Περισσότερα από 40 άτομα παραμένουν εξαφανισμένα από την Πόλη της Γουατεμάλας, αναφέρει ανακοίνωση της Διεθνούς Αμνηστίας. Πρόκειται για μέλη των 80 περίπου οικογενειών που είχαν καταλάβει ένα μικρό κομμάτι εγκαταλειμμένης και ακαλλιέργητης γης. Σύμφωνα με αυτόπτες μάρτυρες, στις 25 Αυγούστου οπλισμένοι αστυνομικοί - χωρίς ταυτότητες και δικαστική απόφαση - τους επιτέθηκαν και αφού έκαψαν τις «περιουσίες» τους - σπίτια από πλαστικό και χαρτόνια - ανάγκασαν 40 ενήλικες και απροσδιόριστο αριθμό παιδιών να μπουν σε ιδιωτικά λεωφορεία τοπικού επιχειρηματία. Αν και έχουν εξακριβωθεί τα νούμερα των πινακίδων δύο περιπολικών και η ταυτότητα ενός αστυνομικού που συμμετείχαν στην επιχείρηση εκτοπισμού, η Εθνική Πολιτοφυλακή συνεχίζει, περιέργως, να αγνοεί το συμβάν. Όποια οργάνωση κάνει ενοχλητικές ερωτήσεις για την τύχη των εξαφανισμένων απειλείται - εκτός των άλλων - και από την ίδια την αστυνομία, όπως καταγγέλλει το Εθνικό Συνδικαλιστικό και Λαϊκό Συντονιστικό, που κατέθεσε καταγγελία εκ μέρους των οικογενειών και του οποίου ο υπεύθυνος έχει δεχτεί δεκάδες, γραπτές και τηλεφωνικές, απειλές κατά της ζωής του.

Δολοφονίες...

Δύο αγρότες, μέλη της Επιτροπής Αγροτικής Ένωσης (CUC), βρέθηκαν δολοφονημένοι στην περιοχή Ιζαμπάλ στις 25/6, αφού είχαν πέσει θύματα απαγωγής την προηγούμενη μέρα. Σύμφωνα με ανακοίνωσή της, η CUC καταγγέλλει ως ηθικούς αυτουργούς της δολοφονίας μία μεγαλοϊδιοκτήτρια γης βορειοαμερικάνικης καταγωγής και τις ομάδες ιδιωτικής ασφάλειάς της, οι οποίες εκφοβίζουν, εκτοπίζουν και δολοφονούν μέλη της κοινότητας, και απαιτεί την άμεση τιμωρία των ενόχων.

Και φόρος για την αποζημίωση πρώην παραστρατιωτικών!

Η μέρα όμως που θα τιμωρηθούν οι ένοχοι εγκλημάτων ούτε που διαφαίνεται στον ορίζοντα της ατιμωρησίας της Γουατεμάλας. Ακριβώς το αντίθετο μάλιστα. Η κυβέρνηση του στρατηγού Ρίος Μοντ αποφάσισε προσφάτως να συγχαρεί τα πρώην μέλη της «διαλυμένης» παραστρατιωτικής ομάδας Patrullas de Autodefensa Civil (PAC - Περιπολίες Λαϊκής Αυτοάμυνας) για τις 10.000 παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τις χιλιάδες εκτελέσεις, δολοφονίες, βασανισμούς, βιασμούς κ.ά., που τους αποδίδει η Επιτροπή για τη Διαλεύκανση της Αλήθειας, για το διάστημα των 36 χρόνων βίας.

Μετά από διαδηλώσεις, καταλήψεις και μπλόκα 25.000 πρώην παρα-

στρατιωτικών, με αίτημα να αποζημιωθούν για τη συνεργασία τους με τις Ένοπλες Δυνάμεις κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης, το Συμβούλιο Οικονομικών ενέκρινε τη θέσπιση καινούργιου φόρου για τη χρηματοδότηση της αποζημίωσης και υποσχέθηκε ότι θα προχωρήσει και σε αναζήτηση πόρων από τη διεθνή κοινότητα, για τον ίδιο σκοπό.

Εάν δεν ήταν μια τραγική πραγματικότητα, θα φάνταζε σαν κακόγουστο και μαύρο αστείο.

Κακόγουστο, γιατί η «οικονομική» λογική λέει ότι η Γουατεμάλα παραείναι πρωτοπόρα στη Λατινική Αμερική στην ακραία φτώχεια, την ανεργία, την παιδική εργασία, την άνιση κατανομή γης κ.λπ., για να πληρώσει το ένα εκατομμύριο περίπου των πρώην παραστρατιωτικών, που υπολογίζεται ότι θα διεκδικήσουν την αποζημίωση. Και η κοινή λογική συμπληρώνει ότι οποιαδήποτε επίσημη δικαιολογία για την «ανθρωπιστική πλευρά» του θέματος, ωχριά μπροστά σε μια κυβέρνηση που έχει επανειλημμένα καταγγελλεί διεθνώς για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

Έτσι, αντί να αποζημιωθούν τα θύματα, αποζημιώνονται οι θύτες.

«Κυνική απόφαση, χλευασμός, αδικία και ανηθικότητα, παραβίαση των Ειρηνευτικών Συμφωνιών του 1996...», μερικοί από τους χαρακτηρισμούς κοινωνικών οργανώσεων της Γουατεμάλας, που συμφωνούν στο ότι μοναδική αιτία αυτής της απόφασης είναι η εξασφάλιση ψήφων για τις επόμενες εκλογές.

Ό,τι και να ειπωθεί όμως είναι λίγο για να περιγράψει την απογοήτευση μιας χώρας που μετράει 200.000 νεκρούς, 250.000 ορφανά παιδιά, 2.000.000 εκτοπισμένους, 45.000 πρόσφυγες και 7.000.000 περιθωριοποιημένους ιθαγενείς, μετά από τέσσερις περίπου δεκαετίες σύγκρουσης και οκτώ χρόνια υποτιθέμενης ειρηνικής διακυβέρνησης...

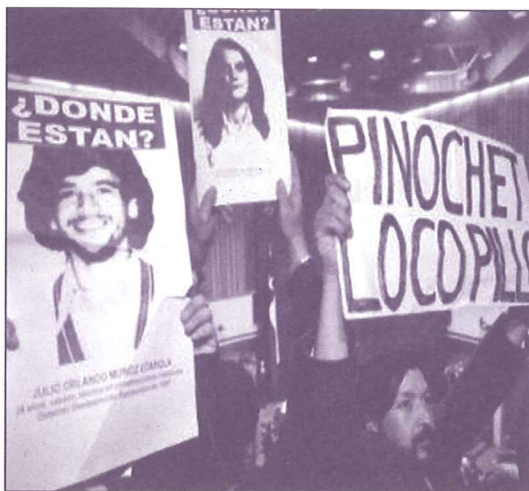
Πηγές: *Rebelión, Alai-amlatina, Amnistia International*

ΧΙΛΗ

11 Σεπτέμβρη 1973

Σε δεύτερη μοίρα πέρασε στα ΜΜΕ, ακόμη και στη Χιλή, η 29η επέτειος του στρατιωτικού πραξικοπήματος που ανέτρεψε τον Αλιέντε και σήμανε την έναρξη της δεκαεφτάχρονης στυγνής δικτατορίας των χιλιάδων νεκρών, αγνοουμένων, βασανισμένων, φυλακισμένων... (βλ. Σήματα Καπνού τεύχος 9). Τύπος, ραδιόφωνο και τηλεόραση προτίμησαν να αφιερώσουν όλο τον χώρο και τον χρόνο τους στις τελετές μνήμης των θυμάτων της Νέας Υόρκης, ενώ ο πρόεδρος της χώρας Ρικάρντο Λάγος δήλωνε ότι η πληγή των εξαφανισμένων κρατουμένων παραμένει ανοιχτή και κάλεσε όσους συνεργάστηκαν με τη δικτατορία να ζητήσουν συγγνώμη. «Δεν μπορείτε να εξαναγκάσετε τη συγγνώμη», έσπευσε να του απαντήσει ο δήμαρχος του Σαντιάγο.

505 συλληφθέντες και 14 αστυνομικοί τραυματίες από σφαίρα

Οι διαδηλώσεις μνήμης των θυμάτων του Πινοσέτ είχαν αρχίσει από μέρες. Χιλιάδες άτομα συμμετείχαν στην πορεία που συγκάλεσε στις 8/9 το Εθνικό Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων προς το Γενικό Νεκροταφείο, στη διάρκεια της οποίας σημειώθηκαν βίαια επεισόδια και έγιναν αρκετές συλλήψεις. Οι μεγαλύτερες όμως συγκρούσεις ξέσπασαν τη μέρα της επετείου, μετά το τέλος των τελετών διαφόρων κομμάτων της αριστεράς και οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συλλήψεις, τραυματίες και 30 γειτονίες του Σαντιάγο χωρίς ρεύμα είναι ο απολογισμός των επεισοδίων, τα οποία κυβέρνηση και αστυνομία απέδωσαν στην κοινωνική περιθωριοποίηση τμημάτων του λαού και όχι στα 29 χρόνια από το πραξικόπημα.

Πηγές: La Jornada, Rebelión

ΠΑΡΑΓΟΥΑΗ

Δυναμικές κινητοποιήσεις

Στην επιβολή κατάστασης έκτακτης ανάγκης και την κινητοποίηση του στρατού κατέφυγε τελικά ο πρόεδρος της Παραγουάης Γκονζάλες Μάτσι για να συγκρατήσει τα κύματα των διαδηλώσεων που είχαν ξεσπάσει για άλλη μια φορά σε ολόκληρη τη χώρα.

Οι κινητοποιήσεις του περασμένου Ιουνίου (βλ. Σήματα Καπνού τεύχος 13) πήραν τέτοια έκταση, που ο Μάτσι αναγκάστηκε να υποχωρήσει και στο τελευταίο αίτημα των διαδηλωτών για την απόσυρση του Νόμου 1615, που αφορά στις ιδιωτικοποιήσεις που σχεδιάζονται εδώ και καιρό. Η αναβολή της πώλησης της COPACO -σαν να λέμε ΟΤΕ- για αόριστο χρόνο, ύστατη προσπάθεια για τη σωτηρία της κυβέρνησης, έδωσε μια σημαντική νίκη στο λαϊκό κίνημα.

Οι διαμαρτυρίες όμως συνεχίστηκαν και τον Ιούλιο, με μπλόκα στους εθνικούς δρόμους της χώρας και στις γέφυρες που συνδέουν την Παραγουάη με Βραζιλία και Αργεντινή, συγκεντρώσεις, πορείες προς την Ασυνσιόν και βίαιες συμπλοκές διαδηλωτών και στρατού-αστυνομίας, με τελικό απολογισμό 2 νεκρούς, 100 τραυματίες και περίπου 300 συλληφθέντες. Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης διήρκεσε τελικά δύο μέρες, όσο δηλαδή προβλέπει το Σύνταγμα ότι μπορεί να ισχύει χωρίς την επικύρωσή της από το Κογκρέσο.

Για άλλη μια φορά η κυβέρνηση κατηγορήσε από την πρώτη μέρα ως υποκινητή των γεγονότων τον στρατηγό Οβιέδο (οργανωτής του αποτυχημένου πραξικοπήματος του 1996 και ηθικός αυτουργός της δολοφονίας του αντιπροέδρου Αργκάνια το 1999, έχει καταδικαστεί σε 10 χρόνια φυλάκισης και βρίσκεται με πολιτικό άσυλο στη Βραζιλία), και κατά δεύτερο λόγο την αντιπολίτευση.

Η αλήθεια είναι ότι η δράση του Οβιέδο για την αποσταθεροποίηση της πολιτικής ζωής στην Παραγουάη είναι αρκετά πλούσια. Συγχρόνως οι μεγάλες αγροτικές οργανώσεις δήλωσαν ότι δεν συγκάλεσαν ούτε συμμετείχαν ενεργά στις τελευταίες διαδηλώσεις – σε αντίθεση με αυτές του Ιουνίου που είχε οργανώσει το Λαϊκό Δημοκρατικό Κογκρέσο. Η εσπευσμένη όμως, από κυβέρνηση και αστικό τύπο διεθνώς, απόδοση της αποκλειστικής ευθύνης στον Οβιέδο και τους υποστηρικτές του, κρύβει πολλές και ουσιαστικές πτυχές μιας βαθιάς και παρατεταμένης πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής κρίσης.

Μιας κρίσης που, από τον «Μάρτη της Παραγουάης» (βλ. Σήματα Καπνού τεύχος 1) του 1999, έχει οδηγήσει σε πληθώρα απεργιών, μαζικών πορειών, μπλόκων, κασερολάσο κ.ά. ενάντια στην πείνα και τον νεοφιλελευθερισμό.

Όλοι συμφωνούν ότι το ανέκαθεν κυρίαρχο στην κυβέρνηση της χώρας Partido Colorado, έχει χάσει πια κάθε κύρος και μοιάζει να έχει φτάσει στα όριά του. Οι τελευταίες διαμαρτυρίες, για παράδειγμα, ξέσπασαν εν μέσω σκανδάλων -αποκάλυψη τεράστιων τραπεζικών λογαριασμών υψηλόβαθμων κρατικών υπαλλήλων στα Νησιά Καϊμάν- ενώ η καμπάνια κατά των ιδιωτικοποιήσεων είχε τέτοια αποδοχή εκτός των άλλων και λόγω των σοβαρότα-

των καταγγελιών για διαφθορά και έλλειψη διαφάνειας. Μόνο την COPACO να πάρουμε, για την οποία η αρχική τιμή πώλησης είχε οριστεί στα 200 εκατ. δολάρια, τη στιγμή που κυβερνητικοί και μη αναλυτές υπολόγιζαν ότι η πραγματική της αξία είναι 600 εκατ.

Μέσα στο πλαίσιο της εκπλήρωσης των επιταγών του διεθνούς κεφαλαίου και του ΔΝΤ, ήδη έχουν ιδιωτικοποιηθεί αεροπορικές και μεταλλουργικές εταιρείες, επιχειρήσεις παραγωγής οινοπνεύματος κ.λπ. Στο πρόγραμμα είναι ό,τι μένει, δηλαδή το νερό, η υγεία, ο ηλεκτρισμός, η κοινωνική ασφάλιση, οι εθνικοί δρόμοι, το ταχυδρο-

ΠΕΡΟΥ

Πρώτη νίκη απέναντι στις ιδιωτικοποιήσεις

Πέρασαν έντεκα μήνες για να συνειδητοποιήσει και ο πλέον καλόπιστος οπαδός του Αλεχάνδρου Τολέδο ότι η κυβέρνησή του είναι αποφασισμένη μεν να πραγματοποιήσει τις υποσχέσεις της, με ορισμένες όμως παρεκκλίσεις. Έταξε λοιπόν ένα εκατομμύριο νέες θέσεις εργασίας, μείωση του ποσοστού του πληθυσμού που ζει κάτω από το όριο της φτώχειας, αντιμετώπιση της διαφθοράς και αναστολή των ιδιωτικοποιήσεων. Λίγους μήνες μετά, η ανεργία είχε αυξηθεί, το ίδιο και τα ποσοστά της φτώχειας, ο διεφθαρμένος κρατικός μηχανισμός εμπλουτίστηκε με νέα στελέχη και νέες ιδιωτικοποιήσεις μπήκαν στα σκαριά. Η τελευταία αυτή είδηση προκάλεσε το πρώτο μεγάλο κίνημα διαμαρτυρίας μετά την πτώση της δικτατορίας.

Στις 12 Ιουνίου, οι δήμαρχοι της Αρεκίπα και επτά άλλων πόλεων στον νότο του Περού προχωρούν σε απεργία πείνας, ζητώντας από την κυβέρνηση να υποβάλει σε δημοψήφισμα την απόφασή της να ιδιωτικοποιήσει δύο εταιρείες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Η κυβέρνηση δηλώνει ανυποχώρητη στην απόφασή της και στις 13 Ιουνίου οι πολιτικοί φορείς του νομού κηρύσσουν απεργία. Την επόμενη μέρα, στην Αρεκίπα, πραγματοποιούνται μαζικές διαδηλώσεις και αποκλεισμοί δρόμων, που αντιμετωπίζονται με τρόπο που θα ζήλευε και ο Φουτζιμόρι. Στα επεισόδια με την αστυνομία δολοφονούνται δύο νέοι άνθρωποι και τραυματίζονται δεκάδες. Στις 16 Ιουνίου, η κυβέρνηση κηρύσσει τον νομό σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Το μέτρο δεν επηρεάζει τις κινητοποιήσεις και οι συγκρούσεις συνεχίζονται. Λίγο αργότερα οι στρατιωτικές αρχές διατάζουν την απαγόρευση της κυκλοφορίας.

Οι αντιδράσεις εξαπλώνονται και σε άλλες πόλεις στο νότιο και κεντρικό τμήμα της χώρας. Οι κάτοικοι του Κούσκο, του Πούντο, του Αγιακούτσο, της Χουλιάκα και της Τάκνα προσχωρούν και αυτοί στην απεργία, απαιτώντας την ανάκληση των ιδιωτικοποιήσεων, την άρση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης και την παραίτηση του υπουργού Εσωτερικών ως υπεύθυνου για τον θάνατο των διαδηλωτών. Τελικά, στις 19 Ιουνίου, οι δήμαρχοι της περιοχής, ύστερα από διαπραγματεύσεις με την απεσταλμένη κυβερνητική επιτροπή, καταλήγουν στη Διακήρυξη της Αρεκίπα. Σε αυτήν ανακοινώνεται η αναστολή της διαδικασίας ιδιωτικοποίησης των δύο εταιρειών, μέχρι το δικαστήριο να αποφανθεί για τη νομιμότητά της και γίνεται έκκληση στους πολίτες να επιστρέψουν στην ομαλή κοινωνική ζωή. Μία μέρα νωρίτερα είχε ανακοινώσει την παραίτησή του ο υπουργός Εσωτερικών.

μείο... Ας προσθέσουμε σε όλα αυτά το 34% της ανεργίας, το 48% -κατά την ισπανική «El País»- των Παραγουανών που ζει κάτω από τα όρια της φτώχειας, το 27% του αγροτικού πληθυσμού που δεν έχει γη -στην πιο αγροτική, σύμφωνα με τον ΟΗΕ, οικονομία της ηπείρου- και την τελευταία θέση που κατέχει η Παραγουάη στις δημόσιες υπηρεσίες για την υγεία και το πόσιμο νερό.

Πηγές: La Jornada, Rebelión, El País

Οι αποφάσεις της Αρεκίπα ήταν κατώτερες των προσδοκιών των μαζών που συμμετείχαν στις κινητοποιήσεις, καθώς είδαν τους αντιπροσώπους τους να συμβιβάζονται με μία πρόσκαιρη υπαναχώρηση της κυβέρνησης στο θέμα των ιδιωτικοποιήσεων και δεν έκαναν λόγο για τα άλλα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα. Ωστόσο η εξέγερση αποτέλεσε το πρώτο ηχηρό μήνυμα προς την ηγεσία, ότι η μακρά «κοινωνική συναίνεση» που επιβλήθηκε από τη δικτατορία είχε πλέον διαρραγεί και ότι η δημαγωγία που βοήθησε τον Τολέδο να εκλεγεί δεν θα μπορούσε να του αποφέρει άλλα σημαντικά οφέλη.

Οι ατασθαλίες του Φουτζιμόρι

Οι Περουβιανοί έχουν έναν επιπλέον λόγο να αντιστέκονται σθεναρά στο ξεπούλημα των κρατικών επιχειρήσεων. Κατά την περίοδο 1990-2000 ιδιωτικοποιήθηκαν, με όρους εξευτελιστικούς, 280 εταιρείες του δημοσίου, κάτι που οδήγησε 120 χιλιάδες εργαζομένους απευθείας στην ανεργία. Από τα δισεκατομμύρια δολάρια που αποκτήθηκαν λίγα έμειναν στα ταμεία του κράτους. Τα περισσότερα χρησιμοποιήθηκαν από τη δικτατορία των Φουτζιμόρι-Μοντεσίνος για τη δημιουργία ενός δικτύου διαφθοράς, που κάλυπτε ολόκληρη την πολιτική και κοινωνική ζωή και εξασφάλιζε την ατιμωρησία και την παραμονή τους στην εξουσία. Αυτά είναι συμπεράσματα της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής για τη διερεύνηση των οικονομικών εγκλημάτων, η οποία κατέδειξε με τρόπο παραστατικό πώς τα χρήματα των ιδιωτικοποιήσεων χρησιμοποιήθηκαν για την εξαγορά των ΜΜΕ και τη δωροδοκία πολιτικών και δικαστών, ως την αγορά ληγμένων φαρμάκων, την απόκτηση γεωργικών μηχανημάτων άχρηστων στην παραγωγή και ανενεργών οπλικών συστημάτων.

Πηγές: Rebelión, Resumen Latinoamericano

ΚΟΣΤΑ ΡΙΚΑ - ΗΠΑ

Η νέα «Πλατεία των Όπλων» του Πενταγώνου

Στην «Ελβετία της Κεντρικής Αμερικής» θα εγκατασταθεί μια καινούργια έκδοση της Σχολής της Αμερικής -η πρωτότυπη παρεμπιπτόντως επαναλειτουργεί από το 2001 στην Πολιτεία της Τζόρτζια- μετά από συμφωνία των δύο χωρών τον περασμένο Ιούνιο. Το όνομα αυτής «Διεθνής Αστυνομική Ακαδημία», στόχος -τι άλλο- η καταπολέμηση του ναρκεμπορίου και της τρομοκρατίας.

Γιατί όμως ο κλήρος του νέου αστυνομοστρατιωτικού εργαστηρίου των ΗΠΑ έπεσε στην Κόστα Ρίκα; Μήπως επειδή, όντας η πιο ειρηνική χώρα της περιοχής, εκτιμήθηκε ότι προσφέρει τις καλύτερες προϋποθέσεις για τη συγκάλυψη της σύγχρονης πολιτικής επέμβασης των Βορειοαμερικάνων στην ήπειρο, κάτω από τις οδηγίες του τελευταίου ντοκουμέντου της Σάντα Φε;

Ή μήπως γιατί δεν υπήρχε κανείς άλλος κοντινός υποψήφιος; Παναμάς και Μεξικό αρνήθηκαν αμέσως, όσο για τις υπόλοιπες χώρες της Κεντρικής Αμερικής, θα ήταν εξαιρετικά προβληματικό μετά τους χιλιάδες νεκρούς που άφησαν διάφορες Ακαδημίες και Σχολές στο πρόσφατο παρελθόν.

Στη Βενεζουέλα είναι ο Τσάβες, δηλαδή μια από τις πρώτες προς ανατροπή κυβερνήσεις από τους απόφοιτους της Ακαδημίας, στην Κολομβία ούτε συζήτηση βεβαίως...

«Πρώτος στόχος της Ακαδημίας» -αντιγράφουμε- «είναι να βοηθήσει στη θεσμική ενίσχυση του Ποινικού Δικαίου στη Λατινική Αμερική, με έμφαση στο κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τον εκδημοκρατισμό και την τήρηση των νόμων...»!

Δωρεάν μαθήματα κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων λοιπόν από μια πρωτοπόρα πράγματι σε αυτό τον τομέα κυβέρνηση, που αρνήθηκε να επικυρώσει το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και το Πρωτόκολλο του Κιότο ανάμεσα στα άλλα.

Πηγή: Alai-amlatina

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ

Βιοπειρατείας συνέχεια...

Μετά από εκατοντάδες ποικιλίες σπόρων, φυτών, αγροτικών προϊόντων κ.ά. που έχουν πατενταριστεί -κοινώς κλαπεί- από πολυεθνικές εταιρείες, έφτασε και η σειρά της μάκα*, γνωστής εδώ και αιώνες για τις εξαιρετικές διατροφικές, δυναμωτικές και φαρμακευτικές της ιδιότητες.

Μια από τις τελευταίες καλλιέργειες των Ίνκας, η μάκα έχει στις μέρες μας μεγάλη ζήτηση και πολύ καλές προοπτικές εμπορευματοποίησης στις αγορές του «ανεπτυγμένου κόσμου», που βρίσκονται σε διαρκή αναζήτηση καινούργιων «θαυματουργών» βοτάνων. Οι αιτήσεις για 3 πατέντες μάκας έχουν ήδη κατατεθεί στο Γραφείο Πατεντών των ΗΠΑ, από τις πολυεθνικές εταιρείες PuerWord Botanicals & Inc. και Biotics Research Corporation, που θέλουν να κατοχυρώσουν την «ανακάλυψη» των θεραπευτικών της ιδιοτήτων και το αποκλειστικό δικαίωμα εμπορευματοποίησης των παραγομένων από αυτήν προϊόντων.

Όπως καταγγέλλει η οργάνωση ANDES, μπροστά στην έλλειψη ενός νομικού καθεστώτος προστασίας των γενετικών και φυσικών πόρων και των συλλογικών παραδοσιακών γνώσεων, το Περού έχει γίνει πολλές φορές στόχος σκανδαλωδών σφετερισμών πνευματικών δικαιωμάτων σε αγροτικά και άλλα είδη, από εταιρείες που εκμεταλλεύονται τις προγονικές γνώσεις ιθαγενικών κοινοτήτων με μόνο σκοπό το κέρδος και τον πλουτισμό.

*maca ή *lepidium peruvianum*: ρίζα που συναντάται στο Περού σε υψόμετρο άνω των 4.300 μέτρων

Μεταλλαγμένο καλαμπόκι για τους «ανθρώπους του καλαμποκιού»

Καλή είναι η οικονομία της ελεύθερης αγοράς και του ανταγωνισμού, αλλά όχι και για μας στο σπίτι μας, σκέφτονται οι ΗΠΑ, όταν εξάγουν δωρεάν το νεοφιλελεύθερο μοντέλο στους γείτονές τους. Εντός συνόρων μετατρέπονται σε «αισχρούς οπαδούς του προστατευτισμού», όπως είπε προσφάτως ο Ντουάλδε, όταν άκουσε τη νέα αύξηση των γεωργικών επιδοτήσεων που ψήφισε η Γερουσία (βλ. Σήματα Καπνού

τεύχος 13). Ένα από τα θύματα των ανταγωνιστικών βορειοαμερικάνικων γεωργικών προϊόντων είναι και η Γουατεμάλα, που εισάγει κάθε χρόνο πάνω από 20.000 τόνους καλαμπόκι από τις ΗΠΑ, με άμεση συνέπεια την εξόντωση των μικρών καλλιεργητών και την καταστροφή της αγροτικής οικονομίας. Και σαν να μην έφτανε αυτό, το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Διατροφής προωθεί και ένα σχέδιο διανομής γενετικά μεταλλαγμένων σπόρων καλαμποκιού, ανθεκτικών -λέει- στα έντομα που καταστρέφουν τις μονοκαλλιέργειες. Αναρωτήθηκε άραγε γιατί τα αυτόχθονα είδη καλαμποκιού καλλιεργούνται εδώ και αιώνες χωρίς την ανάγκη λιπασμάτων;

Ακόμα μεγαλύτερη φτώχεια, περιθωριοποίηση και εξάρτηση, λοιπόν, γι' αυτούς που τόσα χρόνια επιβιώνουν χάρη στην παραγωγή καλαμποκιού και σε λίγο θα χρειάζονται άδεια για να το αγοράζουν...

Η απειλή των υδροηλεκτρικών φραγμάτων

«Ολα τα ποτάμια της χώρας μας θα μετατραπούν σε φράγματα μέσα στα επόμενα χρόνια», καταγγέλλει ο διευθυντής της Ομοσπονδίας για την Προστασία του Περιβάλλοντος της Κόστα Ρίκα.

Η δυναμική των προβλεπόμενων υδροηλεκτρικών μονάδων ξεπερνάει υπερβολικά τις ενεργειακές ανάγκες της Κόστα Ρίκα -που έχει ήδη αρκετά φράγματα- σύμφωνα με διάφορους οικολόγους, που επιβεβαιώνουν ότι η κατασκευή τους συνδέεται άμεσα με τα Σύμ-

φωνα του «Συστήματος Ηλεκτρικής Αλληλοσυνδεσης της Κεντρικής Αμερικής», μέρος του γνωστού μας φαραωνικού Σχεδίου Πουέμπλα Παναμά.

Από τη μεριά τους οι ιθαγενείς κάτοικοι των περιοχών όπου θα κατασκευαστούν τα φράγματα, καταγγέλλουν ότι παραβιάζονται τα ιστορικά και πολιτιστικά δικαιώματα των κοινοτήτων που θα εκτοπιστούν και προσθέτουν: «Ο χωρισμός από τη γη μας ισοδυναμεί με γενοκτονία».

Σχέδιο νόμου για την αύξηση των εγκαταστάσεων παραγωγής υδροηλεκτρικής ενέργειας συζητείται και στη Βουλή του Παναμά, για να νομιμοποιηθούν περαιτέρω οικολογικές καταστροφές και εκτοπισμοί ιθαγενικών κοινοτήτων από την προνομική τους γη.

Πηγές: *Rebelión, Alai-amlatina*

Άλλη μια βάση των ΗΠΑ στη Λατινική Αμερική

Η βάση της Manta συγκαταλέγεται στον μακρύ κατάλογο των σύγχρονων στρατιωτικών αποικιών των ΗΠΑ στην Κεντρική και Νότια Αμερική. Η στρατηγική της τοποθεσία δεν θα μπορούσε να διαφύγει της προσοχής του Πεντάγωνου, καθώς προσφέρεται για τον έλεγχο της κεντρικής Αμαζονίας και του νότιου Ειρηνικού και, το σπουδαιότερο, δίνει στα αεροπλάνα των ΗΠΑ τη δυνατότητα σύντομων επισκέψεων στις εμπόλεμες ζώνες της γειτονικής Κολομβίας. Οι συμφωνίες για τη δημιουργία της βάσης υπογράφηκαν από την κυβέρνηση του Εκουαδόρ το 1999 και το 2000, χωρίς να ζητηθεί η έγκριση του κοινοβουλίου της χώρας. Από τότε η συμβολή της στον πόλεμο κατά της «τρομοκρατίας και των ναρκωτικών» έχει αυξηθεί σημαντικά, εμπλέκοντας το Εκουαδόρ σε μία σύρραξη με άγνωστα αποτελέσματα για τους λαούς της περιοχής.

Το τελευταίο διάστημα βρίσκεται σε εξέλιξη μια εκστρατεία ενημέρωσης για τους όρους εκχώρησης της Manta και την κατάφωρη παραβίαση κυριαρχικών εδαφικών δικαιωμάτων που αυτή συνιστά. Στην κίνηση συμμετέχουν αριστερές, ιθαγενικές και οικολογικές οργανώσεις, οι οποίες ζητούν την απεμπλοκή της χώρας από τον πόλεμο και προειδοποιούν για τους κινδύνους που συνεπάγεται η στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ για τα κινήματα της Λατινικής Αμερικής. Παράλληλα, πληθαίνουν οι φωνές όσων απαιτούν από τα κόμματα του κοινοβουλίου να ακυρώσουν τη συμφωνία, κρίνοντάς την έκνομη όσον αφορά βασικές διατάξεις του συντάγματος. Ανάμεσα σε άλλα, οι συμφωνίες προβλέπουν:

- Την παραχώρηση για δέκα χρόνια του λιμανιού και του αεροδρομίου της Manta και όσων γειτονικών εγκαταστάσεων κρίνονται αναγκαίες, με δυνατότητα ανανέωσης για άλλα πέντε χρόνια.
- Την ελεύθερη χρήση του εθνικού εναέριου χώρου.
- Τη διοικητική ασυλία του στρατιωτικού και πολιτικού προσωπικού που εργάζεται στη βάση και των οικογενειών τους.
- Την πλήρη οικονομική αυτοτέλεια της βάσης και την απαλλαγή της από την υποχρέωση καταβολής φόρων και δασμών.
- Την παραίτηση του Εκουαδόρ από το δικαίωμα διεκδίκησης αποζημίωσης σε περίπτωση καταστροφής εγκαταστάσεων του ή τραυματισμού/ θανάτου πολίτη της χώρας.

Πηγές: *Rebelión*

ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑ

Η ζωή μετά το πραξικόπημα

Η αποτυχημένη απόπειρα της αντιπολίτευσης και των γνωστών συμμάχων να εγκαταστήσουν ένα καθεστώς της αρεσκείας τους, δεν τους έκανε βέβαια να εγκαταλείψουν τα όνειρά τους. Εντούτοις, επέβαλε ορισμένες τροποποιήσεις στην τακτική τους. Βλέποντας λοιπόν ότι ο Τσάβες τοποθετεί σε κομβικές θέσεις των ενόπλων δυνάμεων αξιωματικούς που δεν θα παρσύρονταν εύκολα από προτροπές για «αποστασία», οι αντίπαλοί του απομακρύνθηκαν από την ιδέα της χρήσης των όπλων και αφιέρωσαν τις δυνάμεις τους στις απόπειρες πολιτικής και οικονομικής αποσταθεροποίησης της χώρας. Σε αυτά τα σχέδια εντάσσεται και η υποβολή αγωγής κατά του Τσάβες για 17 κατηγορίες, ανάμεσα στις οποίες είναι η απώλεια εσόδων του δημοσίου από την εξαγωγή πετρελαίου προς την Κούβα, η συμμετοχή σε οικονομικά σκάνδαλα και η ανθρωποκτονία από πρόθεση.

Μία απόδειξη ωστόσο ότι η κυβέρνησή του δεν είναι σε θέση να ελέγχει όλες τις κρατικές εξουσίες, ήρθε από την άρνηση του Ανώτατου Δικαστηρίου να προσαγάγει σε δίκη τέσσερις ανώτατους αξιωματικούς για τη συμμετοχή τους στην απόπειρα πραξικοπήματος. Η αιτιολογία ήταν ότι οι αξιωματικοί αυτοί δεν υπέπεσαν σε πειθαρχικό παράπτωμα, καθώς ο πρόεδρος της χώρας είχε ανακοινώσει την παραίτησή του, και ότι επίσης δεν έκαναν χρήση όπλων. Την απόφαση του δικαστηρίου ακολούθησαν συμπλοκές ανάμεσα σε υποστηρικτές της κυβέρνησης και τη μητροπολιτική αστυνομία του Καρακάς, επικεφαλής της οποίας είναι ο δήμαρχος της πόλης, που είναι φανατικός πολέμιος της κυβέρνησης. Να σημειώσουμε ότι το σώμα αυτό κατηγορείται για τα αιματηρά επεισόδια και τον θάνατο διαδηλωτών στις 11 Απριλίου, με τα οποία επιχειρήθηκε να δοθεί ένα άλλοθι στην εκπαράθρωση του Ούγκο Τσάβες από την εξουσία.

Εν τω μεταξύ, ο Τσάβες συνεχίζει την εφαρμογή νομοθετικών ρυθμίσεων, που φιλοδοξούν να απαγκιστρώσουν τον πληθυσμό από τον έλεγχο των παραδοσιακών αντιδραστικών δυνάμεων και να δημιουργήσουν μια ευρύτερη βάση υποστήριξης στο μεταρρυθμιστικό του πρόγραμμα. Σε αυτό το πλαίσιο, έδωσε κίνητρα για τη δημιουργία εργατικών επιτροπών και συνδικάτων ανεξάρτητων από την κηδεμονία της επιχειρηματικής ελίτ και ενθάρρυνε τους εργαζόμενους να αναλάβουν τη διεύθυνση και τη διαχείριση της παραγωγής των επιχειρήσεων που βρίσκονται σε χρεωκοπία. Παράλληλα, ανακοίνωσε την πρόθεση της κυβέρνησης να υποστηρίξει την ίδρυση εναλλακτικών μέσων πληροφόρησης, τα οποία θα τελούν υπό κοινοτικό έλεγχο και θα προσφέρουν σε όλους το δικαίωμα να εκφραστούν μέσα από αυτά και να συμμετάσχουν στη διαμόρφωση του προγράμματός τους. Τέλος, θέσπισε ως υποχρεωτική τη διδασκαλία των ιθαγενικών γλωσσών στις σχολικές μονάδες των κοινοτήτων όπου αυτές οι γλώσσες αναπτύχθηκαν.

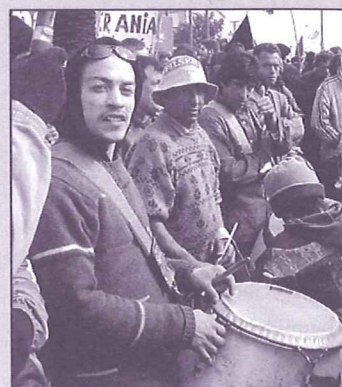
Για τον Ούγκο Τσάβες παραμένει το στοίχημα να αποδείξει ότι είναι διατεθειμένος να πραγματοποιήσει την «μπολιβαριανή επανάσταση», που θα αποκαταστήσει τις ιστορικές ανισότητες, και να κινητοποιήσει τον λαό, στο όνομα του οποίου μιλάει.

Πηγές: *Rebelión, La Jornada, Resumen Latinoamericano*

ΟΥΡΟΥΓΟΥΑΗ

Σε βαθιά κρίση

Το «corallito» που επέβαλε η κυβέρνηση του προέδρου Τζορτζ Μπατλ στους μικροκαταθέτες της Ουρουγουάης, δέσμευση καταθέσεων μικρότερων από 10.000 δολάρια, ήταν η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι, σε μια κοινωνία που οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές την οδηγούν στο χάος. Τα χρήματα που δεσμεύτηκαν κατευθύν-

ΜΕΞΙΚΟ-ΤΣΙΑΠΑΣ

Στα τέλη του καλοκαιριού έγινε γνωστή η απόρριψη, από το Ανώτατο Εθνικό Δικαστήριο του Μεξικού, όλων των προτάσεων για αλλαγές στον ιθαγενικό νόμο που είχε ψηφίσει πέρυσι η κυβέρνηση Φοξ. Το δικαστήριο δεν συζήτησε καν τις προτάσεις, τις απέρριψε για λόγους τεχνοκρατικούς, κρίνοντας δηλαδή ότι δεν είναι αρμόδιο να παρέμβει σε μια απόφαση του νομοθετικού σώματος, της Βουλής.

Με αυτό τον τρόπο, έκλεισε ο δρόμος για οποιοδήποτε διάλογο ανάμεσα στις ιθαγενικές φυλές και την κυβέρνηση σε ό,τι αφορά τον παρόντα ιθαγενικό νόμο. Το ζήτημα είναι ιδιαίτερα κρίσιμο για την Τσιάπας, όπου ο πόλεμος χαμηλής έντασης αναζωπυρωνόταν το ίδιο διάστημα με την παρέμβαση δύο παραγόντων. Ο ένας είναι η επαναδραστηριοποίηση των παραστρατιωτικών ομάδων. Ο άλλος είναι η προώθηση του Σχεδίου Πουέμπλα-Πα-

θηκαν στις ιδιωτικές τράπεζες, που είναι παραρτήματα πολυεθνικών ομίλων, και ο λαός της Ουρουγουάης ξεχύθηκε στους δρόμους, σε μαχητικές κινητοποιήσεις που θύμιζαν Αργεντινή. Όλα αυτά στα τέλη του περασμένου Αυγούστου.

Με αφορμή αυτή την κρίση, τα στοιχεία που βγήκαν στο φως της δημοσιότητας συγκλόνισαν. Σε συνολικό πληθυσμό περίπου 3.5 εκατομμυρίων, 200.000 άτομα είναι άνεργοι και 700.000 αντιμετωπίζουν προβλήματα εργασίας (υποαπασχόληση, ημιαπασχόληση κ.ά.). Το 25% του πληθυσμού ζει κάτω από το όριο της φτώχειας και από αυτούς το 45% είναι παιδιά. Οι κοινωνικές υπηρεσίες, κυρίως υγεία, κοινωνική ασφάλιση, συντάξεις έχουν εξαρθρωθεί. Δεκάδες χιλιάδες Ουρουγουανών μεταναστεύουν σε άλλες χώρες για να επιβιώσουν.

Μέσα στο 2002 η χώρα έχασε το 80% των χρηματικών αποθεμάτων της και το πέσο πάνω από το 40% της αξίας του. Το Ακαθάρι-

ναμά, που απειλεί με εκτοπισμό τις εξεγερμένες ζαπατιστικές κοινότητες της περιοχής Μόντες Ασούλες.

Τα βίαια επεισόδια με πρωταγωνιστές παραστρατιωτικούς εναντίον Ζαπατίστας στην περιοχή, οι απαγωγές, οι τραυματισμοί, οι δολοφονίες, καταγγέλλθηκαν από το κίνημα αλληλεγγύης με τους Ζαπατίστας στο Μεξικό και διεθνώς.

Η Επιτροπή της ομοσπονδιακής Βουλής για τη Συνεννόηση και την Ειρήνευση, COCOPA, επεξεργάζεται μια νέα πρόταση συνταγματικής μεταρρύθμισης, που θα την υποβάλει για παρατηρήσεις στον EZLN, σε ιθαγενικές οργανώσεις και στην κοινοβουλευτική επιτροπή για το ιθαγενικό. Επίσης τονίζει ότι είναι άμεση ανάγκη να επαναλειτουργήσει η Επιτροπή Παρακολούθησης και Επαλήθευσης,

στο Εθνικό Προϊόν έπεσε πάνω από 10% μόνο τον μήνα Ιούλιο και η ύφεση της οικονομίας διανύει τον τρίτο της χρόνο.

Αυτά είναι μερικά από τα αποτελέσματα των νεοφιλελεύθερων πολιτικών που επέβαλε το ΔΝΤ, με στόχο τι άλλο, την αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους της χώρας. Πριν να ξεσπάσει η κρίση, η Ουρουγουάη πλήρωνε 700 εκατομμύρια δολάρια τον χρόνο για την εξυπηρέτηση του χρέους.

Αναπόφευκτα η οικονομική και κοινωνική κρίση συμπαρασύρει το πολιτικό σκηνικό της χώρας. Μεταφράζεται σε κρίση της κυβέρνησης συμμαχίας του Εθνικού Κόμματος και του Partido Colorado. Ο πρόεδρος Τζορτζ Μπατλ, που είχε κερδίσει τις εκλογές με το 50% σχεδόν των ψήφων το 1999, σήμερα εμφανίζεται με δημοτικότητα που δεν ξεπερνάει το 15%. Εσωτερικά προβλήματα αντιμετωπίζει και το Frente Amplio, που μέχρι στιγμής εμφανίζεται κατώτερο των περιστάσεων. Η καλύτερα των απαιτήσεων των Ουρουγουανών που ξεσηκώθηκαν με συνθήματα όπως «Έξω ο Μπατλ και το ΔΝΤ από την κυβέρνηση», «Συνέλευση συνταγματική, λαϊκή και κυρίαρχη»!

που είχε δημιουργηθεί, μετά την υπογραφή των Συμφωνιών του Σαν Αντρές το 1996. Τις κινήσεις αυτές υποστηρίζουν βουλευτές του PRI, PRD και PT που συμμετέχουν στην COCOPA, δηλαδή των κομμάτων της αντιπολίτευσης, αλλά όχι οι βουλευτές του κυβερνητικού κόμματος PAN. Άρα, το πρώτο ερώτημα που προκύπτει είναι αν μια τέτοια πρόταση θα «περπατήσει» ή απλώς θα είναι ένα ακόμη αντικείμενο ακαδημαϊκών συζητήσεων, την ώρα που στον Νότο ο κίνδυνος για μια γενικότερη ανάφλεξη είναι προ των πυλών. Πολύ περισσότερο που τον επόμενο χρόνο υπάρχουν βουλευτικές εκλογές σε επίπεδο ομοσπονδίας και πολιτειών, άρα και για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας τα κόμματα της αντιπολίτευσης θα θέλουν πολιτικά κέρδη από τους χειρισμούς τους στο ιθαγενικό ζήτημα.

Κανείς δεν αμφιβάλλει ότι στο Μεξικό και στην Τσιάπας υπάρχει ανάγκη να ανοίξει ο διάλογος για το θέμα που πυροδότησε τη ζαπατιστική εξέγερση του 1994, την αναγνώριση των δικαιωμάτων, των ηθών και εθίμων των ιθαγενών λαών της χώρας. Το ζήτημα είναι αν αυτός ο διάλογος θα ανοίξει με όρους κινήματος και αν ο ρόλος των Ζαπατίστας θα είναι στο μέλλον όσο καθοριστικός ήταν στο παρελθόν.

Το σλόγκαν της προεκλογικής καμπάνιας του Άλβαρο Ουρίμπε, ήταν: Σταθερό χέρι, μεγάλη καρδιά. Μέσα σε ελάχιστες μέρες από τότε που ανέλαβε την προεδρία, έφτασε να επιβεβαιώσει το αστείο που κυκλοφορούσε στους δρόμους της Κολομβίας για την αφίσα του, ότι δηλαδή κουράστηκε να έχει το χέρι τεντωμένο μπροστά αλά Χίτλερ και το ακούμπησε τελικά στο στήθος. Ο Ουρίμπε κήρυξε τη χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και ανακοίνωσε την πρόθεσή του να δημιουργήσει μια στρατιά ενός εκατομμυρίου πληρωμένων πληροφοριοδοτών. Ούτε ο Φράνκο, ο Μουσολίνι και Πινοτσέτ μαζί δεν διέθεταν τόσους καταδότες. Αλλά ας γυρίσουμε λίγο προς τα πίσω.

Ο Άλβαρο Ουρίμπε εκλέχτηκε τον περασμένο Μάη πρόεδρος της χώρας συγκεντρώνοντας το 53% όσων Κολομβιάνων ψήφισαν - η αποχή έφτασε το 54%. Η πρώτη αντίδραση των ανταρτών ήρθε ένα μήνα αργότερα. Εκατοντάδες δήμαρχοι παραιτήθηκαν μετά από απειλή των FARC-EP, ότι όποιος δεν εγκαταλείψει τη θέση του κηρύσσεται στρατιωτικός στόχος. Στην άψογα ενορχηστρωμένη καμπάνια κατά των «ναρκοανταρτών τρομοκρατών» προστέθηκε και το ανοιχτό γράμμα 22 Κολομβιανών διανοομένων που καταδικάζουν τις FARC-EP «...για ανευθυνότητα και φιλοδοξία υποκατάστασης των δημοκρατικά εκλεγμένων εκπροσώπων του λαού...», χωρίς καν να αναρωτιούνται πώς γίνεται να υπονομεύσεις κάτι που δεν υπάρχει! Όποιος παρακολουθεί ελάχιστα τις εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών, γνωρίζει ότι δημοκρατία και Κολομβία είναι έννοιες ασύμβατες - όπως και αντιπροσωπείση βέβαια, σε μια χώρα όπου η αριστερά βρίσκεται στην παρανομία και οι παραστρατιωτικοί στη Βουλή και τη Γερουσία. Κάπως έτσι απάντησαν και οι FARC-EP, συνοψίζοντας τις αιτίες της ένοπλης σύγκρουσης που «παραλείπονται» στο γράμμα των διανοομένων και μερικές ξεχασμένες πλευρές (βλ. Πατριωτική Ένωση, αθετημένες συμφωνίες, διακοπές διαλόγου, δράση των παραστρατιωτικών κ.λπ.) και υποστηρίζοντας ότι νοθευμένες εκλογές με αποκλεισμούς, πλήρη χειραγώγηση από τα ΜΜΕ, μαζική εξαγορά ψήφων και τέτοια ποσοστά αποχής, είναι αντιδημοκρατικές και παράνομες.

Στις 7 Αυγούστου, πάνω από 20.000 μέλη του στρατού και της αστυνομίας, ελεύθεροι σκοπευτές, ελικόπτερα, τανκ και ένα κατασκοπευτικό αεροπλάνο των ΗΠΑ, συνόδευσαν στην τελετή ορκωμοσίας του τον Ουρίμπε. Ωστόσο, τα γιγαντιαία μέτρα ασφαλείας σε όλη την Μπογκοτά και οι ειδικές δυνάμεις που περικύκλωσαν το Προεδρικό Μέγαρο, δεν εμπόδισαν τις ισχυρές εκρήξεις να φτάσουν μέχρι αυτό, στα κυβερνητικά γραφεία και το στρατιωτικό κολέγιο.

«Κι εγώ είμαι αντι-τρομοκράτης, κύριε Μπους»

Αυτός είναι ο κύριος άξονας της πολιτικής του Ουρίμπε, του οποίου το όνομα είναι στενά συνδεδεμένο με το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, την κρατική τρομοκρατία και τους παραστρατιωτικούς. Οι συνθήκες άλλωστε είναι ευνοϊκές: στο εσωτερικό, οι ειρηνευτικές συνομιλίες του Παστράνα επιμελώς οδηγήθηκαν σε αποτυχία και διεθνώς η φιλολογία περί «πολέμου κατά της τρομοκρατίας» του Μπους δικαιολογεί κάθε είδους καταστο-

λής και εγκλημάτων, ειδικά όταν είναι υπέρ των συμφερόντων των ΗΠΑ. Έτσι, η αρχική «μετριοπαθής» στάση περί διαμεσολάβησης του ΟΗΕ, που περιέφερε ο Ουρίμπε στις επίσημες επισκέψεις του στην Ευρώπη, πέρασε γρήγορα στα αζήτητα.

Συνοψίζοντας, μερικά από τα πρώτα μέτρα του Ουρίμπε είναι:

- Κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης την πέμπτη κιόλας μέρα της προεδρίας του. Πρόκειται για ένα συνταγματικό παράθυρο που επιτρέπει συλλήψεις χωρίς δικαστικό ένταλμα, απαγόρευση ή περιορισμό κυκλοφορίας ατόμων και οχημάτων, κατάσχεση περιουσιών, χάραξη στρατιωτικοποιημένων γεωγραφικών ζωνών κάτω από ειδικό καθεστώς διέλευσης, παραμονής κ.λπ., υποκλοπή τηλεφωνικών συνομιλιών -οι εταιρείες κινητής τηλεφωνίας ήδη έχουν προσφέρει την συνεργασία τους-, έλεγχο των ΜΜΕ, έκδοση διαταγμάτων με ισχύ νόμου και πολλά άλλα. Με μια φράση, νομιμοποίηση της κρατικής καταστολής και συντριβή συνταγματικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, το πρώτο μέτρο ήταν η επιβολή νέου έκτακτου φόρου, με στόχο τη χρηματοδότηση της στρατιωτικής επίλυσης της σύγκρουσης, κοινώς της πολεμικής βιομηχανίας των ΗΠΑ.

- Ένα εκατομμύριο οπλισμένοι πολίτες θα συγκροτήσουν το Δίκτυο Πληροφοριοδοτών του Στρατού, βοηθώντας το έργο των μυστικών υπηρεσιών. Ή, με άλλα λόγια, εμπλοκή απλών πολιτών στην ένοπλη σύγκρουση και νομιμοποίηση των παραστρατιωτικών. Πρόσφατες μνήμες παρόμοιων στρατολογήσεων, στη Γουατεμάλα και το Περού, προϊδεάζουν για τις σφαγές που έρχονται.

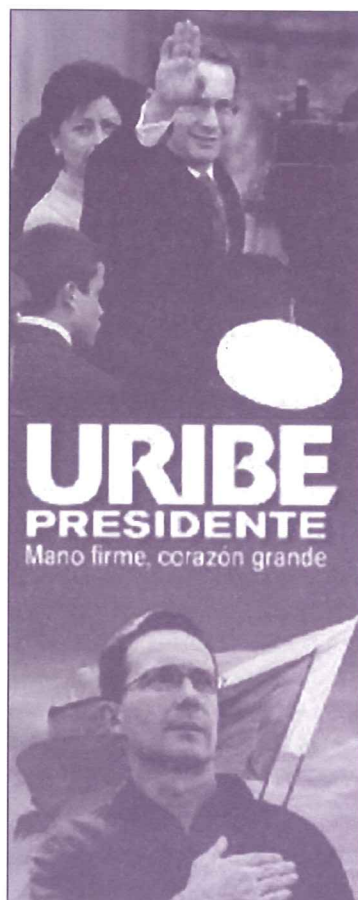
- «20.000 στρατιώτες-αγρότες» είναι ο ακριβής τίτλος του προγράμματος. Η ιδέα είναι -κατά τον υπουργό Άμυνας- να διευκολυνθούν οι νέοι αγρότες στο να υπηρετούν τη στρατιωτική θητεία στο σπίτι τους, ενώ συνεισφέρουν στη φύλαξη απομακρυσμένων περιοχών.

- Δημιουργία βοηθητικού σώματος στρατού, αποτελούμενου από 100.000 νέους στρατιώτες και αστυνομικούς, δύο κινητών μονάδων αποτελούμενων από 3.000 άνδρες η κάθε μία και 15.000 νέες θέσεις αστυνομικών. Επίσης αύξηση της στρατιωτικής θητείας κατά 6 μήνες.

- «Κρατικοποίηση» 180.000 ιδιωτικών εταιρειών security, για να βοηθήσουν μαζί με τις αντίστοιχες δημόσιες στη μεγαλύτερη ασφάλεια των επενδυτών, στην εμπιστοσύνη των οποιών- κατά τον Ουρίμπε- βασίζεται η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, που θα

αξίωμα!

καταργήσει την κοινωνική ανισότητα.

- Αλλαγές στο Σύνταγμα, στο Νομοθετικό Σώμα, στο δικαστικό πλαίσιο και στο εκλογικό σύστημα. Αποδυνάμωση της Γερουσίας και της Βουλής, και παραχώρηση εδρών σε απόστρατους ενόπλιων ομάδων, συμπεριλαμβανομένων των παραστρατιωτικών, κατάργηση διαφόρων υπουργείων και του θεσμού του Συνηγόρου του Πολίτη, μείωση δημοσίων δαπανών και συντάξεων, αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης και των όρων εργασίας.

- Οικονομικές μεταρρυθμίσεις και φορολογικές αυξήσεις για την εξασφάλιση 2.400 εκατ. δολαρίων μέσα στα επόμενα χρόνια, το 70% των οποίων θα διατεθεί στην «ενίσχυση του πολέμου κατά των ανταρτών».

Περιττεύει να πούμε ότι ο Ουρίμπτε έχει την πλήρη υποστήριξη των επιχειρηματικών κύκλων και της κολομβιανής ολιγαρχίας, ενώ η κυβέρνηση των ΗΠΑ δεν μπορεί να κρύψει τη συγκίνσή της! Ο Μπους συνεχάρη τον και-

νούργιο πρόεδρο για τον σωστό δρόμο που έχει πάρει και για δώρο του μέλιτος υποσχέθηκε ακόμα 440 εκατ. δολάρια για το «Σχέδιο Κολομβία». Με ένα μικρό αντάλλαγμα βεβαίως: την υπογραφή διμερούς συμφωνίας, η οποία δεν θα επιτρέπει στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο – το οποίο επικύρωσε η Κολομβία- να δικάσει Βορειοαμερικάνους υπαλλήλους ή στρατιώτες.

Το κύμα βίας που έχει ξεσπάσει σε ολόκληρη τη χώρα δεν έχει προηγούμενο. Αν στα παραπάνω μέτρα προσθέσουμε τα εκατομμύρια δολάρια που προσφέρονται για τα κεφάλια των ηγετών των αντάρτικων κινημάτων, ο δρόμος για πολιτική διέξοδο φαίνεται να έχει κλείσει οριστικά.

Παρ' όλα αυτά, οι FARC-EP σε ανοιχτή επιστολή τους προς τον πρόεδρο Ουρίμπτε, στις 20/8, εμμένουν στην πεποίθησή τους για την κατεπείγουσα αναγκαιότητα μιας πολιτικής επίλυσης της κοινωνικής και ένοπλης σύγκρουσης. Ανάμεσα σε άλλα αναφέρουν: «...Παρακολουθήσαμε με προσοχή όλες τις δημόσιες παρεμβάσεις σας μέχρι τώρα και ο λόγος σας παραμένει πάντα ο ίδιος: ολοκληρωτικός πόλεμος... Αν αποφασίζαμε να δεχτούμε ένα διάλογο υπό όρους όπως προτείνετε, ο διαμεσολαβητής δεν θα είναι ούτε εσείς ούτε η κυβέρνησή σας, αλλά ο ΟΗΕ... Είμαστε διατεθειμένοι να ξαναρχίσουμε τον διάλογο με βάση την Κοινή Ατζέντα που έχει υπογράψει ο Παστράνα... Όσο η κυβέρνηση επιμένει να συζητά μέσω πολέμου, απαιτούμε εγγυήσεις όπως: αποστρατιωτικοποίηση των Διαμερισμάτων Putumayo και Caqueta, εξάλειψη από την κυβερνητική γλώσσα επιθέτων όπως "ναρκοτρομοκράτες" όσον αφορά στην οργάνωσή μας... μέτρα για τη διάλυση των παραστρατιωτικών ομάδων οι οποίες αποτελούν μέρος της επίσημης κρατικής πολιτικής και χρηματοδοτούνται από το λαθρεμπόριο ναρκωτικών και τη ΣΙΑ, όπως αναγνώρισε και ο ίδιος ο επικεφαλής τους...».

Πρωτοφανής καταστολή των κινητοποιήσεων της 16ης Σεπτεμβρίου

Μέσα σε κλίμα τρόμου πραγματοποιήθηκε τελικά η Μέρα Αγροτικής Κινητοποίησης και Γενικής Απεργίας που συγκάλεσαν διάφορες μαζικές οργανώσεις, ενάντια στη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος που υπαγορεύει το ΔΝΤ και τη γενικότερη οικονομική και κοινωνική πολιτική της νέας κυβέρνησης, απαιτώντας μέτρα κατά της φτώχειας, του αναλφαριθμητισμού, της ανεργίας, της διαφθοράς.

Το Συντονιστικό της πανεθνικής κινητοποίησης κατήγγειλε ότι στρατός και αστυνομία προσπάθησαν να εμποδίσουν τις διαδηλώσεις με μπλόκα, απαγόρευση κυκλοφορίας, συλλήψεις και απειλές κατά της ζωής πολλών συνδικαλιστών, ενώ παραστρατιωτικοί απειλούσαν ότι θα δολοφονήσουν όποιον συμμετείχε στις κινητοποιήσεις. Οι καταγγελίες για την άγρια καταστολή έφταναν από όλες τις γωνίες της χώρας: 5 αγρότες μέλη του Εθνικού Συντονιστικού των Εκτοπισμένων δολοφονήθηκαν, απροσδιόριστος αριθμός «εξαφανισμένων» και συλληφθέντων, 100 άτομα δηλητηριάστηκαν από μολυσμένο νερό σε περιοχή που 7.000 αγρότες μπλοκαρίστηκαν από στρατό και αστυνομία, δεκάδες φοιτητές ξυλοκοπήθηκαν άγρια...

Το κυνήγι μαγισσών επεκτάθηκε και ενάντια σε αποστολές Διεθνών Παρατηρητών, οι οποίοι είχαν προσκληθεί από τους διοργανωτές. 5 Βέλγοι και 4 Ισπανοί συνελήφθησαν και απελάθηκαν σε χρόνο ρεκόρ -στο πλαίσιο της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης- ενώ άλλα 12 άτομα από τη Via Campesina και το Κίνημα των Χωρίς Γη από διάφορες χώρες, πέρασαν στην «παρανομία» για να γλιτώσουν παρόμοια απέλαση!

Παρ' όλα αυτά, πάνω από 100.000 αγρότες κινητοποιήθηκαν σε τουλάχιστον 15 διαμερίσματα της χώρας, 150.000 άτομα διαδήλωσαν στην Μπογκοτά, τεράστιες πορείες φοιτητών, ανέργων κ.λπ. έγιναν σε πολλές πόλεις, ενώ 800.000 εργάτες όλων των κλάδων συμμετείχαν στην απεργία.

Πηγές: Anncol, Alai-amlatina, Equipo Nizkor, La Jornada, Resumen, Rebelión, Sodepaz, Red Resistencia, Serpal

ΕΚΟΥΑΔΟΡ

Μια αποφασιστική εκλογική αναμέτρηση

Στις 20 Οκτώβρη διεξήχθησαν οι γενικές εκλογές στο Εκουαδόρ, που αναμένονταν με ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς έρχονταν στη συνέχεια των εκλογικών αναμετρήσεων της Βολιβίας και της Βραζιλίας. Εκλογικές αναμετρήσεις στις οποίες είχε καταγραφεί η δυναμική των κινημάτων που αντιτίθονταν στην ALCA και στην προσπάθεια των ΗΠΑ να αποτελέσουν τον απόλυτο στρατιωτικό, οικονομικό και πολιτικό κυρίαρχο της Λατινικής Αμερικής. Στο ίδιο το Εκουαδόρ, τα τελευταία χρόνια, έχει αναδειχτεί ένα πολύμορφο κίνημα που, με κεντρικό άξονα ιθαγενικές, αγροτικές, κοινωνικές οργανώσεις των πόλεων και αριστερούς πολιτικούς φορείς, έχει επανειλημμένα αμφισβητήσει την κυρίαρχη πολιτική τάξη. Δύο εκλεγμένοι πρόεδροι, ο Μπουκαράμ και ο Μαουάντ ανατράπηκαν από τις λαϊκές κινητοποιήσεις. Ιδιαίτερα η εξέγερση κατά του Μαουάντ, τον Γενάρη του 2000, έφερε προς στιγμή στην εξουσία μια 3μελή επαναστατική επιτροπή, την οποία αποτελούσαν ο πρόεδρος του ανωτάτου δικαστηρίου, ο εκπρόσωπος της ιθαγενικής οργάνωσης CONAIE και ο συνταγματάρχης Λούσιο Γκουτιέρες, επικεφαλής των στρατιωτικών δυνάμεων που είχαν προσχωρήσει στην εξέγερση. Η τάξη «αποκαταστάθηκε» ύστερα από την παρέμβαση της ανώτατης στρατιωτικής ιεραρχίας, που επέτρεψε στον αντιπρόεδρο Νομπόα να αναλάβει την προεδρία της χώρας.

Ο συνταγματάρχης Γκουτιέρες, ήρωας του πολέμου με το Περού, που έγινε το 1995 εξαιτίας συννοριακών διαφορών, διώχθηκε από το στράτευμα, φυλακίστηκε για ένα μικρό διάστημα και ίδρυσε ένα νέο πολιτικό φορέα, το «Κόμμα Πατριωτική Κοινωνία 21 Γενάρη». Μάλιστα πολύ νωρίς εκδήλωσε την πρόθεσή του για να διεκδικήσει την προεδρία της χώρας. Τον Μάη του 2002, το Συντονιστικό των Κοινωνικών Κινήματων υπέγραψε μια προγραμματική εκλογική συμφωνία με τον Γκουτιέρες που αποτέλεσε το πρώτο βήμα για τον σχηματισμό ενός Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας. Το Μέτωπο στη συνέχεια θα συμπεριλάβει, ανάμεσα στα άλλα, το ιθαγενικό κόμμα Pachakutik, αλλά και το Λαϊκό Δημοκρατικό Κίνημα, μαρξιστικό-λενινιστικό κίνημα με σημαντική επιρροή και κύρος στην πολιτική ιστορία του Εκουαδόρ. Έτσι ολόκληρο το μπλοκ που συμμετείχε στην εξέγερση του Γενάρη του 2000 στοιχίζεται πια πίσω από την υποψηφιότητα του συνταγματάρχη Γκουτιέρες. Ο τύπος μιλάει για ένα νέο φαινόμενο Τσάβες, η παραδοσιακή εξουσία προβάλλει τη στρατηγική του φόβου και της καταστροφής και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο επισείει το όπλο της οικονομικής τρομοκρατίας. Ωστόσο η υποψηφιότητα Γκουτιέρες σύντομα απόκτησε μια δυναμική που εξέπληξε τους διεθνείς παρατηρητές, καθώς τα γκάλοπ του έδιναν ένα συνεχώς ανερχόμενο ποσοστό, αν και δεν πρόβλεπαν ότι θα καταλάβει τη μία από τις δύο θέσεις που θα του επέτρεπαν να συμμετάσχει στις επαναληπτικές εκλογές, στις 24 Νοέμβρη. Τελικά ο Γκουτιέρες ήρθε πρώτος με το 20,70% των ψήφων και δεύτερος ο σημερινός πρόεδρος Νοβόα με το 17,4 %, ενώ οι υπόλοιποι υποψήφιοι παρέμειναν σε μικρότερα ποσοστά. Έτσι στις επαναληπτικές εκλογές θα αναμετρηθούν ο Νοβόα, ένας πολυεκατομμυριούχος επιχειρηματίας, για πολλούς ο πλουσιότερος άνθρωπος στο Εκουαδόρ, και ο

Γκουτιέρες, εκπρόσωπος των δυνάμεων που αντιμάχονται τον νεοφιλελευθερισμό και επιζητούν τον βαθύ μετασχηματισμό της χώρας. Ήδη πολλοί μιλούν για εκλογική αναμέτρηση λαού - ολιγαρχίας. Ενώ άλλοι αναφερόμενοι στο πολιτικό κλίμα και τον συσχετισμό δυνάμεων που διαμορφώνεται στη

Λατινική Αμερική, μιλούν για έναν πιθανό άξονα Κάστρο - Τσάβες - Λούλα - Γκουτιέρες, που θα δημιουργήσει μια νέα πραγματικότητα στην ήπειρο. Αν και τα ιστορικά και κινηματικά δεδομένα κάθε χώρας είναι διαφορετικά, όπως και οι προσωπικότητες που προαναφέραμε, ωστόσο είναι προφανές πως στη Λατινική Αμερική φυσάει άνεμος αλλαγής, καθώς κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις που μέχρι πριν λίγο βρίσκονταν στο περιθώριο ή ήταν χωρίς έκφραση, σήμερα μπαίνουν με ορμή στο πολιτικό προσκήνιο.

Και αυτό το έχουν αντιληφθεί πρώτες οι ΗΠΑ. Ο λυσσαλέος πόλεμος κατά του Τσάβες, το συνεχιζόμενο εμπάργκο κατά της Κούβας, η προσπάθεια αποτροπής της εκλογής, αρχικά του Λούλα και τώρα του Γκουτιέρες, όπως και η ανοιχτή πια επέμβασή τους στην Κολομβία, είναι τα κύρια σημάδια της πολιτικής τους που αποσκοπεί στην ολοκληρωτική κυριαρχία τους στην περιοχή.

Ο ίδιος ο Γκουτιέρες, που επικέντρωσε την πολιτική του εκστρατεία ενάντια στη διαφθορά των πολιτικών, στη νεοφιλελεύθερη κυβερνητική πρακτική και στην απόρριψη της πολιτικής των ΗΠΑ, όπως αυτή εκφράζεται με την ALCA και την επέμβαση στην Κολομβία, τις τελευταίες μέρες προσπαθεί να δώσει διαβεβαιώσεις ότι δεν θα θιγούν οι υποχρεώσεις που έχει αναλάβει το Εκουαδόρ έναντι διεθνών οργανισμών, πράγμα που άλλωστε έπραξε πριν λίγο και ο Λούλα. Επιπλέον διαβεβαίωσε πως δεν θα θίξει τη δολαριοποίηση του εθνικού νομίσματος και δεν θα ακυρώσει την παραχώρηση της στρατιωτικής βάσης της Μάντα στις δυνάμεις των ΗΠΑ, εφόσον η βάση αυτή χρησιμοποιείται για σκοπούς καταπολέμησης των εμπορών ναρκωτικών.

Στην τελευταία σφυγμομέτρηση που δόθηκε στη δημοσιότητα (από τις 3 Νοέμβρη απαγορεύεται η δημοσιοποίηση των γκάλοπ), ο Γκουτιέρες συγκεντρώνει το 52% των προτιμήσεων και ο Νοβόα το 22%, ενώ το 24% δηλώνουν αναποφάσιμοι. Όλοι εκτιμούν πως η διαφαινόμενη νίκη του Γκουτιέρες είναι μη αναστρέψιμη, εκτός αν συμβούν πολύ εξαιρετικά γεγονότα. Όποιες και αν είναι οι προθέσεις κυβερνητικής πολιτικής του Γκουτιέρες, το σίγουρο είναι πως το μπλοκ των δυνάμεων που τον στηρίζει, θα ωθήσει σε ριζοσπαστική κίνηση την κοινωνία του Εκουαδόρ. Ενώ, όσον αφορά τη Λατινική Αμερική, θα ενισχυθούν ακόμη περισσότερο οι τάσεις συνεργασίας και αλληλεγγύης των λαών της.

Οι πρόσφατες βουλευτικές εκλογές στη Βολιβία επιβεβαίωσαν το γεγονός ότι ένα όλο και μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού απορρίπτει το νεοφιλελεύθερο μοντέλο και κατέγραψαν μια δυναμική είσοδο των περιθωριοποιημένων ιθαγενικών πληθυσμών στην πολιτική σκηνή της χώρας.

Ο πρώτος γύρος πραγματοποιήθηκε στις 30 Ιουνίου και ανέδειξε πρώτο κόμμα το κυβερνών Επαναστατικό Εθνικιστικό Κίνημα (MNR), με το 22,4% των ψήφων. Το MNR πρωταγωνίστησε το 1952 σε μία από τις μεγαλύτερες εργατικές εξεγέρσεις στη Λατινική Αμερική. Προεξάρχοντα ρόλο είχε όμως τις επόμενες δεκαετίες και στην εισαγωγή του νεοφιλελεύθερου μοντέλου και την παραχώρηση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της χώρας. Ο πρόεδρός του Σάντσες Λοσάδα είναι ένας από τους ισχυρότερους επιχειρηματίες της χώρας και απολαμβάνει την πλήρη υποστήριξη των ΗΠΑ. Δεύτερο με 20,94% ακολούθησε το Κίνημα για το Σοσιαλισμό (MAS), με ηγέτη τον ιθαγενή συνδικαλιστή, γνωστό από τους αγώνες για την υπεράσπιση των καλλιεργειών κόκας, Έβο Μοράλες. Το MAS αποτέλεσε ένα συνασπισμό ιθαγενικών, αγροτικών και συνδικαλιστικών οργανώσεων, ενώ στους κόλπους του εντάχθηκαν και παλαιότερα στελέχη του αντάρτικου Στρατού Εθνικής Απελευθέρωσης (ELN) και του Κομμουνιστικού και Σοσιαλιστικού κόμματος. Οι συνισταμένες αυτές είχαν συναντηθεί στο παρελθόν στις κινητοποιήσεις για αγροτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, για την απόκρουση των ιδιωτικοποιήσεων και για την προστασία της καλλιέργειας κόκας. Ο ιδεολογικός χαρακτήρας του κινήματος προσδιορίστηκε ως αντικαπιταλιστικός, αντιιμπεριαλιστικός και αντιαποικιακός, ενώ οι προγραμματικές θέσεις που προτάχθηκαν αφορούσαν την αναδιανομή της γης, την επανεθνικοποίηση των μεγάλων επιχειρήσεων και την ίδρυση Λαϊκής Νομοθετικής Συνέλευσης από εκπροσώπους κοινωνικών οργανώσεων. Ακολούθησαν με 20,91% η Νέα Δημοκρατική Δύναμη (NFR), με επικεφαλής τον απόφοιτο της Σχολής της Αμερικής, στρατηγό Ρέγιες Βίλια και με 16,3% το Κίνημα Επαναστατικής Αριστεράς (MIR). Το MIR συνιστά μία ιδιότυπη περίπτωση κόμματος «επαναστατικής αριστεράς», καθώς έχει συνεργαστεί με όλες τις δυνάμεις από την άκρα αριστερά ως την άκρα δεξιά και είναι το μοναδικό στη Λατινική Αμερική που έχει

βρεθεί σε θέσεις εξουσίας επί δύο δεκαετίες. Τέλος, το Ιθαγενικό Κίνημα Πατσακούτι (MIP), με επικεφαλής τον ιθαγενή Φελίπε Κίσπε, έλαβε το 6% των ψήφων.

Καθώς κανένα από τα κόμματα δεν κατέλαβε απόλυτη πλειοψηφία στον πρώτο γύρο, η ευθύνη για την επιλογή Προέδρου μεταφέρθηκε στους εκλεγμένους γερούσιαστές και βουλευτές. Το MNR είχε εκλέξει 47 αντιπροσώπους, το MAS 35, το NFR 26, το MIR 31 και το MIP 6. Ο δεύτερος γύρος ορίστηκε για τις 4 Αυγούστου. Στο διάστημα που μεσολάβησε, οι πανταχού παρούσες ΗΠΑ δήλωσαν απερίφραστα ότι, αν εκλεγεί ο Μοράλες, θα αποσύρουν την οικονομική τους βοήθεια και οι επιχειρηματικοί κύκλοι τούς διαδέχτηκαν προσπαθώντας να συκοφαντήσουν και να υπονομεύσουν με κάθε τρόπο την εισβολή στην πολιτική σκηνή των μέχρι τότε αποκλεισμένων. Κύριο μέλημα όμως του πλειοψηφούντος MNR ήταν η εξασφάλιση των ψήφων των αντιπροσώπων του MIR. Η συνεδρίαση της Βουλής στις 4 Αυγούστου κράτησε 24 ώρες. Ο Λοσάδα έλαβε 84 ψήφους και ο Μοράλες 43, ενώ τα άκυρα και λευκά ήταν συνολικά 30. Το MIR αποδείχτηκε άλλη μια φορά επιρρεπές στα εκλογικά παζάρια και για τον λόγο αυτό ανταμείφθηκε με το 40% των υπουργείων της νέας κυβέρνησης.

Το MAS δεν κατάφερε να καταλάβει τη εξουσία, αναδείχθηκε όμως μαζί με το MIP σε ισχυρό παράγοντα της αντιπολίτευσης, που θα επιχειρήσει να ανακόψει τις αρπαχτικές διαθέσεις της εγχώριας και ξένης ελίτ. Να σημειώσουμε ότι για την έγκριση των σημαντικών νομοθετημάτων και αποφάσεων απαιτούνται τα 2/3 της πλειοψηφίας στη Βουλή, ποσοστό που ο συνασπισμός MNR-MIR δεν διαθέτει. Τα εκλεγμένα μέλη των δύο πολιτικών σχηματισμών δηλώνουν ότι μέσω της κοινοβουλευτικής τους ιδιότητας θα παλέψουν για την υπεράσπιση των συμφερόντων των κοινωνικών στρωμάτων που τους ανέδειξαν, χωρίς όμως να εγκαταλείψουν τον δρόμο, την άμεση και κινηματική δράση. Πέρα από τις επιφυλάξεις που μπορεί κανείς να διατηρεί απέναντι στο σύστημα της «αντιπροσώπησης», οφείλει να αναγνωρίσει ότι η σημερινή σύνθεση της Βουλής αντανάκλα όσο ποτέ άλλοτε τις πραγματικές ανισότητες της χώρας και την πανσπερμία εθνών και πολιτισμών.

Πηγές: *Rebelión, La Jornada*

Π Η Γ Ε Σ

Rebellion: <http://www.rebellion.org>

Alai-amlatina: <http://alainet.org>

Amnistia International:
<http://www.amnesty.org>

La Jornada:
<http://www.jornada.unam.mx>

El Pais: <http://www.elpais.es>

Resumen Latinoamericano:

<http://www.nodo50.org/resumen>

Anncol: <http://www.anncol.com>

Equipo Nizkor:
<http://www.derechos.org/nizkor>

Sodepaz: <http://www.sodepaz.org>

Red Resistencia:
<http://www.redresistencia.org>

Serpal: serpal@wanadoo.es

ΔΕΙΤΕ ΑΚΟΜΑ

Η Αργεντινή μετά την εξέγερση
<http://thessaloniki.indymedia.org/features.php3?category=3>

Ζαπατίστας: 8 χρόνια μετά. Το σημερινό πρόσωπο της αντίστασης και της αλληλεγγύης
http://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article_id=37600

Ανάβαση προς την εξουσία ή κατήφορος προς τη δεξιά;

Το κείμενο αυτό έχει μια ιδιαιτερότητα. Όταν το συγκεκριμένο τεύχος των Σημάτων Καπνού κυκλοφορήσει, τα αποτελέσματα των βραζιλιάνικων εκλογών θα είναι ήδη γνωστά – ίσως και τα πρώτα σχόλια ή ίσως ακόμα και οι πρώτες μετεκλογικές δεσμεύσεις του νικητή. Τώρα όμως που γράφεται, όλα αυτά είναι άγνωστα· το μόνο γνωστό είναι ότι ο Λούλα και το Κόμμα Εργαζομένων (PT) φαίνονται ως οι πιθανότεροι νικητές. Αν κάτι τέτοιο συμβεί, σαν να βλέπω μπροστά μου τους τίτλους των εφημερίδων της επόμενης ημέρας: «Νίκη της Αριστεράς στη Βραζιλία!». Πανομοιότυποι με τους τίτλους την επομένη της νίκης στην Αργεντινή του Ντε Λα Ρούα. Εκείνου που την κοπάνησε με ελικόπτερο από το προεδρικό μέγαρο για να γλιτώσει τη λαϊκή οργή...

Αποτελεί πια σχεδόν κοινό τόπο η διαπίστωση ότι το τελευταίο διάστημα, ενόψει των προεδρικών εκλογών, το PT έχει στραφεί σε πιο «πραγματοσιτικές» θέσεις. Σε αυτό συμφωνούν όλοι, από τις εφημερίδες της άκρας Αριστεράς μέχρι το «Newsweek». Τι ακριβώς όμως σημαίνει αυτό με όρους πραγματικής πολιτικής; Από πού «φεύγει» το PT και πού «πάει»; Και –κυρίως, ίσως– με ποιους μηχανισμούς συμβαίνει αυτό; Μια ιστορική αναδρομή μάλλον είναι απαραίτητη εδώ.

Η γένεση του PT

Οι συνθήκες μέσα στις οποίες δημιουργήθηκε το PT ήταν πραγματικά ιδιαίτερες. Ήδη από τη δεκαετία του '60, η Αριστερά στη Βραζιλία βρίσκεται σε κρίση. Το κομμουνιστικό κίνημα είναι διασπασμένο (ακολουθώντας τη ρήξη ΕΣΣΔ-Κίνας έχουν δημιουργηθεί το PCB και το PCdoB, με αντίστοιχα σημεία αναφοράς), γραφειοκρατικοποιημένο και αποσπασμένο από την πραγματική κινητικότητα στην κοινωνία. Τα κατασταλτικά χτυπήματα, από τη χούντα που ακολούθησε το πραξικόπημα του Μαρτίου του 1964 είναι συντριπτικά. Τον Δεκέμβριο του 1966, ο Κάρλος Μαριγκέλα αποχωρεί από την Εθνική Επιτροπή του PCB και δημιουργεί την Κομμουνιστική Ομάδα του Σάο Πάολο, η οποία το 1968 μετονομάζεται σε Εθνική Απελευθερωτική Δράση. Στις 4 Νοεμβρίου του 1969, όμως, ο Μαριγκέλα δολοφονείται σε ενέδρα στο Σάο Πάολο, τα πλήγματα των δικτατορικών αρχών είναι συνεχή, και ολόκληρο το μοντέλο της ένοπλης αντίστασης φθάνει σε αδιέξοδο. Είναι η εποχή του συντηρητικού εκσυγχρονισμού της Βραζιλίας: οικονομικός εκσυγχρονισμός, τεχνολογική πρόοδος, καταστολή κάθε έννοιας κινήματος. Ήδη, με νόμο του Ιουνίου του 1964, οι απεργίες είναι παράνομες. Κάθε απόπειρα συλλογικής δράσης οποιασδήποτε μορφής φαίνεται καταδικασμένη.

Φαίνεται – δεν είναι όμως. Κάπου υπάρχει μια ρωγμή. Αφηγείται ο Φράι Μπέτο, εμβληματική μορφή της Θεολογίας της Απελευθέρωσης: «Το 1960 εμφανίστηκαν στη Βραζιλία οι Εκκλησιαστικές Κοινότητες Βάσης, ως πρόταση των συντηρητικών κομματιών της Εκκλησίας [...]. Οι συντηρητικοί επίσκοποι δημιούργησαν τις Ε.Κ.Β. για να εμποδίσουν τη διεύρυνση της Καθολικής Δράσης, και –καθώς δεν είχαν αρ-

...ή μήπως και τα δύο;

κετούς ιερείς– άρχισαν να εκπαιδεύουν λαϊκούς για να αναλάβουν το ποιμενικό έργο, τη διδασκαλία του ευαγγελίου στις κοινότητες. Μετά το πραξικόπημα, οι Ε.Κ.Β. μετατράπηκαν πρακτικά στον μοναδικό δίαυλο λαϊκής οργάνωσης που γινόταν ανεκτός από τους κατασταλτικούς μηχανισμούς». Οι Ε.Κ.Β. φθάνουν να έχουν πάνω από 100.000 πυρήνες, χιλιάδες άνθρωποι συμμετέχουν σε αυτές και συζητούν προβλήματα που μόνο σχέση με τη θρησκεία δεν έχουν. Αποκορύφωμα, η δημιουργία, το 1975, της Ποιμενικής Επιτροπής για τη Γη. Οι δυνάμεις της Αριστεράς προσεγγίζουν ή συμμετέχουν στις Ε.Κ.Β., ενώ πλήθος από τα κατοπινά στελέχη του PT ξεπηδούν από αυτές.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1970, παράλληλα με τη «φιλελευθεροποίηση» και τις πρώτες εκλογές, αναδύονται και μια σειρά κινήματα – για την αμνηστία των πολιτικών κρατουμένων, ενάντια στη φτώχεια, για αυξήσεις στους μισθούς. Κέντρο των εργατικών κινητοποιήσεων, η βιομηχανική περιοχή της Πολιτείας του Σάο Πάολο, μία από τις περιοχές με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση βιομηχανικών εργατών στον κόσμο. Τον Οκτώβριο του 1977, εγκαινιάζεται η περήφημη Εκστρατεία για την Ανάκτηση των Μισθολογικών Απωλειών, που υπολογίζονταν ότι υπερβαίνουν το 35%. Για πρώτη φορά εμφανίζεται στο προσκήνιο, σε εθνικό επίπεδο, ο Λουίς Ινάσιο ντα Σίλβα, ο πρόεδρος του Συνδικάτου των Μεταλλουργών, γνωστός στον συνδικαλιστικό χώρο με το παρωνύμιο Λούλα. Το 1978 είναι χρονιά εργατικών απεργιών που συγκλονίζουν τη χώρα. Οι εργαζόμενοι θεωρούν ανεπαρκή τη μισθολογική αναπροσαρμογή κατά 39% που προτείνει η κυβέρνηση. Η προσωπικότητα του Λούλα πρωταγωνιστεί στον αγώνα. Οι απεργίες

αυτές είναι το έδαφος όπου αναφύεται η ιδέα της δημιουργίας ενός κόμματος από τα συνδικάτα και τους εργαζόμενους.

Βρισκόμαστε σε μια εποχή όπου η ίδια η οικονομική πολιτική έκανε επιτακτική την αύξηση των μισθών, για να αποφευχθούν η ύφεση και ο εκμηδενισμός της αγοραστικής ισχύος των εργαζόμενων. Οι ίδιες οι βιομηχανίες επικροτούν την αύξηση. Ταυτόχρονα, οι πολιτικές και εκλογικές μεταρρυθμίσεις πυροδοτούν μεγάλες συζητήσεις στην Αριστερά, σχετικά με τη μορφή των κομμάτων, τις συμμαχίες κ.λπ. Τον Δεκέμβριο του 1978, ο Λούλα προτείνει, σε μια ομάδα συνδικαλιστών, τη δημιουργία ενός Κόμματος των Εργαζομένων. Η πρώτη (συνωμοτική) συνάντηση γίνεται τον Φεβρουάριο του 1979, μέσα σε θύελλα απεργιών, σε μια εποχή άνθησης του εργατικού κινήματος. Οι οργανωτικές και πολιτικές συναντήσεις είναι πολλές και πραγματοποιούνται σε ολόκληρη τη χώρα. Τον Φεβρουάριο του 1980, ιδρύεται νόμιμα το Κόμμα Εργαζομένων.

Σε ποια βάση ιδρύεται το PT; Τι υποστήριζε τέλος πάντων αυτή η πληθωρική, χαρισματική για πολλούς, μορφή που άκουγε στο όνομα Λούλα; Το PT εμφανίζεται ως μια εξαιρετικά ριζοσπαστικοποιημένη πρόταση, όσον αφορά τουλάχιστον τη βάση του, η οποία –απαυδησμένη από τις άλλες εκδοχές και δυνάμεις της Αριστεράς– επενδύει πολλά σε αυτό. Το στίγμα, ωστόσο, του Λούλα είναι διαφορετικό. Αν και πολλοί περιγράφουν το PT ως το πρόγραμμα για δημοκρατία και σοσιαλισμό, ο Λούλα δίνει μάχη να αφαιρεθεί από τη Χάρτα Αρχών του κόμματος η αναφορά στον σοσιαλισμό. Η πειστικότητα της απάντησης του Λούλα είναι προς κρίση: «Αν πάρεις το Μανιφέστο του PT, θα δεις ότι πρόκειται για μια πρόταση πρακτικά σοσιαλιστική. Γιατί δεν ήθελα εγώ μεγάλες συζητήσεις περί σοσιαλισμού; Διότι, αν δεν είχα πείσει ακόμα τους εργαζόμενους να συγκροτήσουν κόμμα, πώς να τους πείσω ότι αυτό το κόμμα έπρεπε να είναι σοσιαλιστικό;». Σύμφωνα με τον Λούλα δεν ήθελαν ούτε έναν γραφειοκρατικό σοσιαλισμό, ούτε ένα σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Το σύνθημα ήταν: «ούτε ΕΣΣΔ ούτε Σουηδία». Ωστόσο, αυτή η άποψη μάλλον δεν απαντά στην απορία της εξάλειψης κάθε αναφοράς στον σοσιαλισμό – όχι βέβαια ότι έχει καθοριστική σημασία κάτι τέτοιο ή ότι μια απλή αναφορά σημαίνει και πολλά... Σύμφωνα με το μέλος της πρώτης ηγεσίας του PT και πρώην γενικό γραμματέα του κόμματος, Φρανσίσκο Ουέφορτ: «το PT δεν είναι μαρξιστικό κόμμα. Λυπάμαι, αλλά δεν είναι. Έχει μέλη που είναι μαρξιστές, αλλά το κόμμα δεν είναι μαρξιστικό [...] Τα μισά ή παραπάνω από τα μέλη του είναι καθολικοί». Ο Λούλα βλέπει το PT όχι ως μια εκδοχή της Αριστεράς, αλλά ως υπέρβασή της. Θιασώτης ενός σκληρού εργατισμού, λέει για τις κοινωνικές δυνάμεις που αποτελούσαν κυρίως τη βάση των δυνάμεων της Αριστεράς: «Δεν θέλω ν' ακούω κουβέντα για φοιτητές, για παπάδες και για διανοούμενους». Και αλλού: «Οι φοιτητές και οι διανοούμενοι δεν πρέπει να ανακατεύονται στους αγώνες των εργατών και αντίστροφα. Δεν μπορώ να επιτρέψω οι φοιτητές να στήνουν απεργιακές ομάδες μπροστά στην πύλη της Φολκσβάγκεν».

Βέβαια, η στάση αυτή έχει την εξήγησή της, πέρα από τις υπαρκτές απόψεις και αντιλήψεις της τότε ηγεσίας του PT. Ας μην ξεχνάμε ότι βρισκόμαστε σε μια εποχή μεγάλης ανυποληψίας των υπόλοιπων δυνάμεων της Αριστεράς, καθώς ολόκληρες δυνάμεις της έχουν μείνει έξω από τις μεγάλες λαϊκές καμπάνιες, ενώ τα συνδικάτα αντιμετώπιζονταν από τα κόμματα με μια αντίληψη εντελώς εργαλειακή. Η φιλοσοφία του PT ήταν η ρήξη με όσους ήθελαν τα συνδικάτα υποταγμένα στο κόμμα, αλλά και η ρήξη με τον μέχρι τότε καθιερωμένο, «κίτρινο» συνδικαλισμό και τη «συνδικαλιστική ολιγαρχία». Η έμφαση του PT στη δημοκρατία οδήγησε στη δημιουργία ενός μοντέλου μεγάλου κόμματος στηριγμένου στην πολυφωνία και την πολυτασικότητα, καθώς σημαντικές δυνάμεις της Αριστεράς εντάχθηκαν σε αυτό ως συγκροτημένες τάξεις.

Προς τις εκλογές του 2002: Η κρυφή(;) γοητεία της σοσιαλδημοκρατίας...

Όλοι ελπίζουν ότι οι επερχόμενες εκλογές θα βάλουν τέλος στις καταστροφικές νεοφιλελεύθερες πολιτικές του σοσιαλδημοκράτη Φερνάντο Ενρίκε Καρντόζο, που οδήγησαν εκατομμύρια Βραζιλιάνους στην πείνα και τη χώρα στο χείλος του γκρεμού πάνω από μία φορές. Οι σταθεροποιητικές πολιτικές του Καρντόζο, εμπνεόμενες από το όραμα μιας οικονομικά ισχυρής Βραζιλίας, οικονομικής υπερδύναμης όχι μόνο στην περιοχή αλλά και πέρα από αυτήν, κατάφεραν να ελέγξουν τον πληθωρισμό και να περιορίσουν τις κρατικές δαπάνες. Οι μαζικές (και συνήθως καταστροφικές) ιδιωτικοποιήσεις όμως δεν έπεισαν και πολύ τους επενδυτές, αν εξαιρέσουμε το αεριτζίδικο κεφάλαιο, το οποίο οδήγησε πολλές φορές το νόμισμα της χώρας στο χείλος της αβύσσου. Η Βραζιλία αυτή τη στιγμή έχει χρέος που υπερβαίνει το 55% του ΑΕΠ (64% κατά την «El Pais»), ενώ δανείζεται με επιτόκια που υπερβαίνουν το 20%! Η ανεργία κυμαίνεται στο 16-25%, ανάλογα με την περιοχή, 4,5 εκατομμύρια αγρότες είναι χωρίς γη και χωρίς πόρους, ενώ εκατομμύρια άνθρωποι ζουν στην κυριολεξία στο περιθώριο της ζωής, χωρίς εργασία, χωρίς εισόδημα, χωρίς χαρτιά, χωρίς να έχουν κάτι να φάνε. Προφανώς λοιπόν η εγκληματικότητα βασιλεύει στη χώρα, ενώ οι ιστορίες για τα παιδιά του δρόμου στη Βραζιλία είναι πασίγνωστες, και αποτελούν μόνο μία ένδειξη... Αν κάπου στη γη έχει το σκοτεινό του βασίλειο ο κοινωνικός αποκλεισμός, ο τόπος αυτός είναι η Βραζιλία.

Τι ελπίδες έχει μπροστά σε αυτό το χάος το PT; Με τι εφόδια έρχεται στις εκλογές ο Λούλα;

Οι δημοτικές εκλογές του Οκτωβρίου του 2000 ήταν μια μεγάλη νίκη για το ΡΤ, το οποίο σε αρκετές περιπτώσεις συμμάχησε με άλλες δυνάμεις της Αριστεράς (π.χ. με το PCdoB). Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι όπου το ΡΤ δείχνει το αριστερό του πρόσωπο πάει καλά (π.χ. Πόρτο Αλέγρε), ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που οι δεξιές πολιτικές στελεχών του ΡΤ καταδικάζονται από τον κόσμο (π.χ. Σάο Πάολο). Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Λοντρίνα, όπου στο δημοψήφισμα για την ιδιωτικοποίηση των τηλεφώνων το αποτέλεσμα ήταν απορριπτικό, παρόλο που ο δήμαρχος (του ΡΤ) ήταν υπέρ. Τα θετικά του ΡΤ είναι ότι προβάλλει ως μια δύναμη ηθικής, καθώς σπανίως έχει δεχθεί κατηγορίες για διαφθορά σε μια χώρα που μαστιγίζεται από αυτή, ενώ το πρόγραμμά του έχει πολλά στοιχεία κοινωνικής αλληλεγγύης, γεγονός που δημιουργεί ελπίδες στον κόσμο. Το ΡΤ έχει γενικά καλές σχέσεις με τα κινήματα (π.χ. το MST) χωρίς να λείπουν οι περιπτώσεις που έχουν έρθει σε αντίθεση, κυρίως όταν το MST έχει καταφύγει σε πιο ριζοσπαστικές και δυναμικές τακτικές. Επιπλέον, το ΡΤ έχει να επιδείξει και επιτυχημένα μοντέλα διακυβέρνησης. Το παράδειγμα του Πόρτο Αλέγρε –παρόλο που χρειάζεται κάποια στιγμή πιο σοβαρή συζήτηση μιας και, κυρίως λόγω περιορισμένης γνώσης, κοντεύει να αναδειχθεί σε σύμβολο και πρότυπο για κομμάτια της Αριστεράς, ενώ ελάχιστοι λαμβάνουν υπόψη τους, π.χ., πόσο μικρό είναι το ποσοστό των χρημάτων που διανέμονται μέσω του «συμμετοχικού προϋπολογισμού»– συμβάλλει πολύ στην εικόνα του ΡΤ, καθώς έχει πραγματικές επιτυχίες και θετικά αποτελέσματα να επιδείξει, και μπορεί να παρουσιάζεται ως αντιστάθμισμα διάφορων δημάρχων του ΡΤ που εφαρμόζουν δεξιές πολιτικές.

Υπάρχει ωστόσο και η άλλη πλευρά. Το ΡΤ βρίσκεται σε μια συνεχή πορεία θεσμοποίησης, οι δεξιές απόψεις μετονομάζονται σε ρεαλισμό, και οι δεξιές-σοσιαλδημοκρατικές δυνάμεις φαίνεται να έχουν πάρει πια το πάνω χέρι. Το κόμμα παραμένει δημοκρατικό και πολυτασικό, η αριστερή αντιπολίτευση είναι ισχυρότατη, ωστόσο φαίνεται ότι, ενόψει εκλογών, η πρόταση που προκρίθηκε είναι η συντηρητικοποίηση. Ως αντιπρόεδρος επελέγη ο Ζοζέ Αλενκάρ, του κακόφημου και δεξιότατου Φιλελεύθερου Κόμματος, όψιμου συμμάχου του ΡΤ, ο οποίος είναι πέρα από όλα τ' άλλα και ορκισμένος εχθρός του MST. Ο Λούλα, η υποψηφιότητα του οποίου υποστηρίζεται και από τα δύο κομμουνιστικά κόμματα, δεν μιλάει πια για αναστροφή των ιδιωτικοποιήσεων (καθώς το κράτος «δεν έχει χρήματα»), διαβεβαιώνει ότι η αποπληρωμή του γιγαντιαίου χρέους θα συνεχιστεί κανονικά, ταξιδεύει στις ΗΠΑ για να πείσει επενδυτές και ΔΝΤ, δεν μιλάει πια για ρήξη με τις μέχρι τώρα πολιτικές αλλά για αναπροσανατολισμό, προβληματίζεται για το σύστημα συντάξεων, το οποίο απορροφά μεγάλα κονδύλια (...), κάνει συνεχώς ανοίγματα προς τις δυνάμεις της δεξιάς (του «κέντρου»). «Λούλα light», όπως έγραψε και μια βραζιλιάνικη εφημερίδα...

Ίσως ο Λούλα έχει στο μυαλό του τον νυν δήμαρχο του Πόρτο Αλέγρε, ο οποίος πιστεύει ότι το καλύτερο που έχει να κάνει το ΡΤ είναι να αφήσει τους πολλούς ριζοσπαστισμούς και να γίνει πιο ρεαλιστικό. Το βέβαιο όμως είναι ότι ούτε καν σκέφτεται το παράδειγμα του Ορτέγκα στη Νικαράγουα, ο οποίος, αφού έδωσε γη και ύδωρ και κάτι παραπάνω, τελικά υπέστη και συντριβή στις εκλογές. Η νέα πολιτική του ΡΤ δημιούργησε πολλούς τριγμούς μέσα στο κόμμα, καθώς μεγάλα κομμάτια της Αριστεράς (που συμμετέχουν ή δεν συμμετέχουν στο κόμμα) θεώρησαν ότι αυτές οι προεκλογικές θέσεις του ΡΤ αποτελούν πια μια τομή προς τα δεξιά. Είναι αλήθεια ότι πολλοί, στηριγμένοι στα θετικά στοιχεία του ΡΤ και στην ανυπαρξία άλλης εναλλακτικής λύσης με πιθανότητες επιτυχίας, θα ψηφίσουν Λούλα έστω και με βαριά καρδιά. Επίσης σίγουρο είναι ότι ο Λούλα θα έχει απώλειες από τα αριστερά του, καθώς πολλοί πια υποστηρίζουν ότι το κεφάλαιο ΡΤ έκλεισε για την Αριστερά. Το μόνο άγνωστο είναι αν ο Λούλα, με το νέο του πρόσωπο, θα καταφέρει να πείσει ψηφοφόρους από τα δεξιά του. Η περίπτωση κάποιος να χάνει τους αρι-

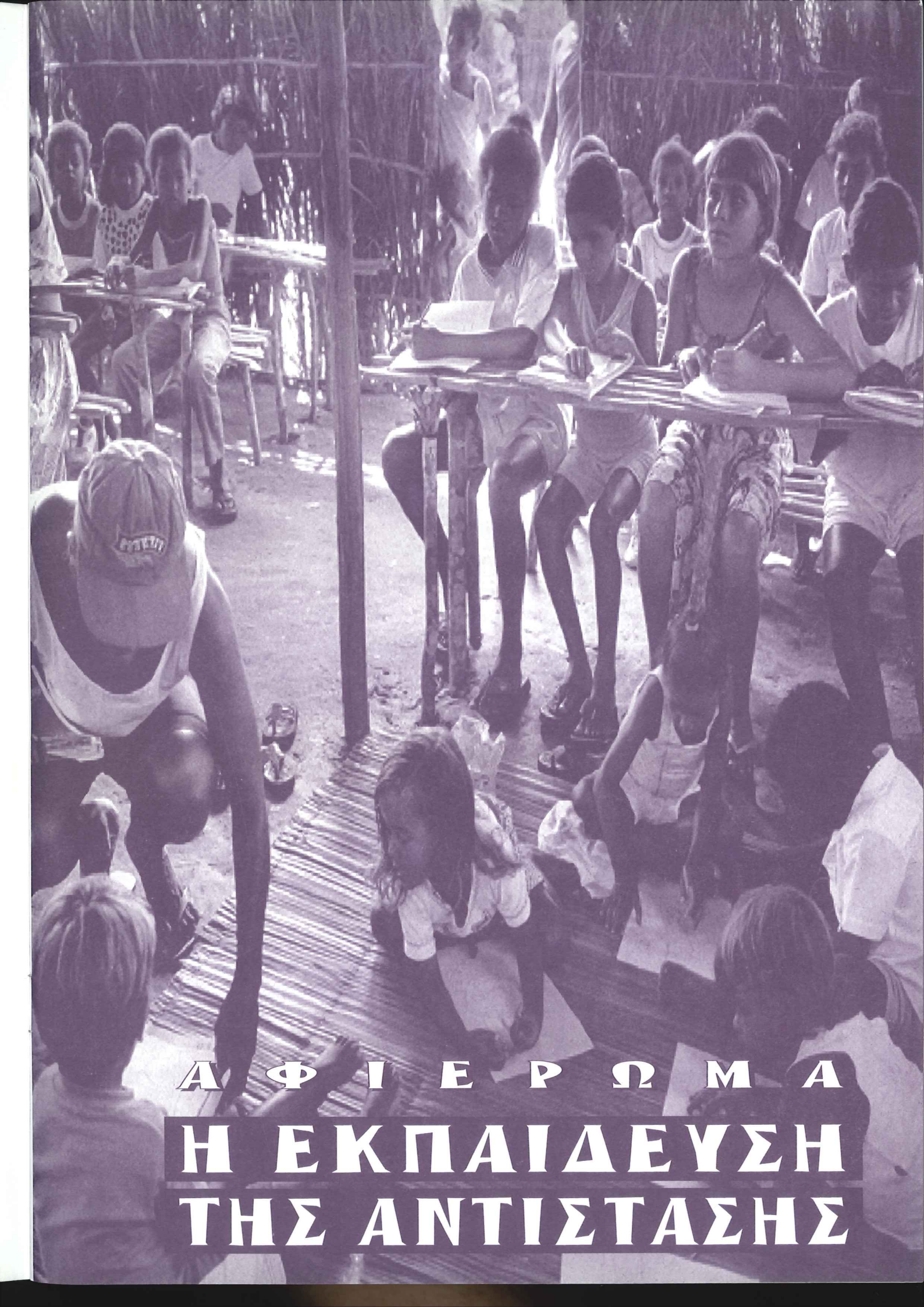
στερούς ψηφοφόρους χωρίς να κερδίζει τους δεξιούς μόνο σπάνια δεν είναι.

Θα ήταν υπερβολή να πει κανείς ότι το ΡΤ είναι πια μια χαμένη περίπτωση. Η εσωκομματική αριστερή αντιπολίτευση είναι πολύ ισχυρή, ενώ το ίδιο ισχύει για τις εξωκομματικές, κοινωνικές πιέσεις που δέχεται από τα αριστερά η ηγεσία του κόμματος. Ο πολυκομματικός και δημοκρατικός χαρακτήρας του ΡΤ, ενός κόμματος εξαιρετικά μαζικού και με προοπτικές εξουσίας, θέτει πολύ ενδιαφέροντα ερωτήματα σε ολόκληρη την Αριστερά (όχι μόνο της Βραζιλίας) σχετικά με το τι τύπου συλλογικότητα θέλουμε και πώς δίνονται οι εσωκομματικές μάχες τις κρίσιμες στιγμές που διαμορφώνονται συσχετισμοί δυσμενείς. Ακόμα και σε επίπεδο ηγεσίας, τα πράγματα δεν είναι τετελεσμένα. Γι' αυτό άλλωστε και οι πιέσεις των διάφορων ισχυρών «παραγόντων» προς το εκλογικό σώμα εναντίον του Λούλα εντείνονται συνεχώς. Είναι προφανές ότι, ακόμα και με αυτό το πρόσωπο, ο Λούλα δεν είναι επιθυμητός από το κεφάλαιο και τους διεθνείς οργανισμούς. Άλλωστε, η περιοχή βρίθει παραδειγμάτων που λένε με χίλιους τρόπους ότι οι εξετάσεις καλής συμπεριφοράς δεν αρκούν. Επιπλέον, ένα τόσο μαζικό και ενεργό κόμμα είναι δύσκολο να χρησιμοποιηθεί ως όχημα εκλογής και μετά να εγκαταλειφθεί. Η αριστερά γνωρίζει πολύ καλά τι ποιεί η δεξιά, και οι αντιστάσεις στη Βραζιλία μόνο σε ύφεση δεν είναι. Οι δυναμικές που αναπτύσσονται τόσο στην κοινωνία όσο και μέσα στο ΡΤ αφήνουν πολλά πράγματα ανοιχτά, και αυτό είναι σε κάποιο βαθμό ανεξάρτητο από τις εκλογές. Εξ ου και το ότι το περιεχόμενο αυτού του κειμένου είναι εν πολλοίς επίσης ανεξάρτητο από την τελική έκβαση των εκλογών. Το μόνο σίγουρο πάντως είναι ότι, σε περίπτωση νίκης του Λούλα, αν κανείς γράψει την επομένη «Νίκη της Αριστεράς!», θα είναι ένας ισχυρισμός τουλάχιστον πρόωρος.

Το κείμενο αυτό ίσως φανεί σε πολλούς σαν να θέλει να κόψει τα φτερά, να απογοητεύσει, ίσως τελικά φανεί έντονα ή και άδικα επικριτικό για τη σημερινή «μεταλλαγμένη» κατάσταση του ΡΤ. Είναι βέβαιο ότι πολλοί θα ρωτούσαν εκνευρισμένα: «Δηλαδή είναι καλύτερο για τους Βραζιλιάνους να εκλεγεί ο δεξιός υποψήφιος;». Η απάντηση στη συγκεκριμένη ερώτηση είναι «σίγουρα όχι». Το πραγματικό ερώτημα, ωστόσο, που τίθεται δεν είναι αυτό. Το πραγματικό ερώτημα είναι αν είναι καλύτερα για τους Βραζιλιάνους να εκλεγεί ο υποψήφιος του ΡΤ. Και το ερώτημα αυτό δυστυχώς προς το παρόν δεν φαίνεται να έχει ξεκάθαρη απάντηση. Άλλωστε, τα όρια μεταξύ ελπίδας και απογοήτευσης είναι συχνά αδιόρατα. Αν τελικά νικήσει ο Λούλα, ο πανδαμάτωρ χρόνος είναι εκείνος που θα δείξει...

Κ.Α.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Η συμμετοχή μας στην ομάδα που διεξάγει την καμπάνια «Ένα Σχολείο για την Τσιτάπας», μας έφερε σε επαφή με την προσπάθεια που καταβάλλει το ζαπατίστικο κίνημα να αρθρώσει και να εφαρμόσει τη δική του εκπαιδευτική πρόταση, έξω από τις επίσημες προδιαγραφές της μεξικάνικης κυβέρνησης. Ήταν το πρώτο ερέθισμα, όχι όμως και το μόνο. Ερευνώντας τις κοινωνικές συνθήκες της Λατινικής Αμερικής, είδαμε να ορθώνονται μπροστά μας διάφορες πρωτοβουλίες στον τομέα της εκπαίδευσης από ιθαγενικά κινήματα, από αγροτικά, εργατικά, από κινήματα γειτονιών, από ιδρύματα και εκπαιδευτικούς φορείς. Πρωτοβουλίες που, είτε αφορούν ενήλικες είτε παιδιά, είτε γυναίκες των χωριών των Άνδεων είτε τα χαμίνια του δρόμου στο Ρίο και στις μεγαλουπόλεις της ηπείρου, συνιστούν την απάντηση των κινήματων στον τομέα της εκπαίδευσης. Μια απάντηση που δεν αρκείται στην πίεση και στους αγώνες εκπαιδευτικών και σπουδαστών, αλλά παράλληλα βάζει σε εφαρμογή, από σήμερα, μεθοδολογίες και πρακτικές, που βρίσκονται στον αντίποδα της εναρμονισμένης με το νεοφιλελεύθερο μοντέλο επίσημης εκπαίδευσης. Στο αφιέρωμά μας αυτό παραθέτουμε κάποια παραδείγματα από αυτές τις πρωτοβουλίες. Στην πραγματικότητα, οι προσπάθειες αυτές είναι πολύ περισσότερες και αφορούν εκατομμύρια κόσμου. Στη Λατινική Αμερική, το κίνημα δημιουργεί, δίνει απαντήσεις, φωνάζει: ένας άλλος κόσμος είναι εφικτός. Μια άλλη εκπαίδευση είναι εφικτή.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

Όταν μιλάμε για εκπαίδευση στη Λατινική Αμερική, υπάρχουν κάποιες εικόνες που αναπόφευκτα κατακλύζουν τον εγκέφαλό μας. Εικόνες σαν εκείνες των εκατομμυρίων παιδιών των δρόμων που δεν έχουν καταγραφεί, άρα δεν έχουν συνυπολογιστεί, σε καμιά επίσημη στατιστική της εκπαίδευσης για τις χώρες της Λατινικής Αμερικής. Στην ίδια κατηγορία ανήκουν και μερικά εκατομμύρια Ιθαγενών, που δεν είναι ούτε καν γραμμένοι σε δημοτολόγια, άρα δεν ανήκουν στον επίσημο πληθυσμό.

Και πάλι όμως, όταν μιλάμε για εκπαίδευση στη Λατινική Αμερική έτσι όπως ήταν και έτσι όπως είναι ακόμη σήμερα, δηλαδή ένας κόσμος που δεν έχει χωρέσει όλους τους κόσμους, μιλάμε για ένα σύστημα που αναπαράγει και στηρίζει τις κοινωνικές ανισότητες, ένα σύστημα που υπηρετεί την αναπαραγωγή του κεφαλαίου, παράγοντας με τη σειρά του τα απαραίτητα υλικά σε ανθρώπινο δυναμικό.

Γι' αυτό, όταν μιλάμε για εκπαίδευση στη Λατινική Αμερική, μοιραία θυμόμαστε τους δασκάλους και τους μαθητές και φοιτητές που αποτέλεσαν τα κινήματα ενός αιώνα τουλάχιστον, του 20ού αιώνα, τους παιδαγωγούς που μίλησαν για μια παιδεία της ελπίδας, τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές τους που άφησαν την τελευταία τους πνοή σε αγώνες για μια εκπαίδευση της αντίστασης, της ισότητας, της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας.

Σε αυτό το πανόραμα της εκπαίδευσης στη Λατινική Αμερική στρέφουμε τη ματιά μας, προσπαθώντας να δώσουμε ορισμένα εισαγωγικά στοιχεία στην ιστορία του και στην εξέλιξή του, από τον 19ο αιώνα μέχρι σήμερα.

Εκπαίδευση και κοινωνία στη Λατινική Αμερική: από τον φιλελευθερισμό στον παιδαγωγικό νεοφιλελευθερισμό

Στη Λατινική Αμερική τα σύγχρονα σχολικά συστήματα εξελίχθηκαν από τα μέσα του 19ου αιώνα. Τα συστήματα αυτά που ξεκινούσαν από ένα σύστημα διανεμητικό, το γαλλικό, με το διάβα των χρόνων και των πολιτικών και κοινωνικών γεγονότων και εξελίξεων, διαφοροποιήθηκαν. Αυτές οι διαφορές αντιστοιχούν σε εκείνες που χωρίζουν τις χώρες σε πλούσιες και φτωχές, με μια οικονομία περισσότερο ή λιγότερο διαφορετική, με κράτη που διαθέτουν ένα περιορισμένο ή καταπιεστικό διοικητικό σύστημα, ή αντίθετα μια περίπλοκη κρατική μηχανή κ.λπ. Με άλλα λόγια μιλάμε γενικά για την εκπαίδευση στη Λατινική Αμερική μόνο στο βαθμό που είναι δυνατόν να δείξουμε ορισμένες βασικές τάσεις που αφορούν εξίσου όλες τις χώρες.

Έτσι η πρώτη διαπίστωση, αντικειμενική, είναι πως μετά τους πολέμους της εθνικής ανεξαρτησίας και στο βαθμό που μέσα και από εσωτερικές ανακατατάξεις στην ήπειρο σχηματίζονται εθνικά κράτη, η πλειονότητα των χωρών της Λατινικής Αμερικής αρχίζει να βαδίζει στην οδό της «προόδου». Σχολικά συστήματα, κολέγια, πανεπιστήμια εμφανίζονται σε όλες τις χώρες, καθώς και ανάλογοι θεσμοί, ιδεολογικοί, πολιτικοί, ακαδημαϊκοί, διοικητικοί. Πρόκειται για ένα παιδαγωγικό και τεχνολογικό κεφάλαιο μεγάλης αξίας αλλά με σαφή ταξικό προσανατολισμό.

Αυτό το πρώτο κύμα ανάπτυξης συνεχίστηκε μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και, μετά το τέλος του, το διαδέχθηκε ένα δεύτερο, που καθορίστηκε από τις πολιτικές κυβερνήσεων εθνικιστικών και λαϊκιστικών, ή φιλελεύθερων δημοκρατικών και σοσιαλιστικών που προώθησαν αναπτυξιακά προγράμματα. Έγιναν έτσι μεταρρυθμίσεις με σκοπό να ενισχύσουν και να βελτιώσουν την ποιότητα της δημόσιας εκ-

παίδευσης. Τα αποτελέσματα αυτών των προγραμμάτων υπήρξαν άνιστα για τις διάφορες περιοχές και χώρες της Λατινικής Αμερικής, και έφτασαν με διαφορετικό τρόπο στις διάφορες κοινωνικές τάξεις και ομάδες. Υπάρχουν ωστόσο ορισμένα χαρακτηριστικά που αφορούν τα εκπαιδευτικά συστήματα όλων των χωρών της περιοχής: αυτά είναι: ο αναλφαβητισμός, τα παιδιά που εγκαταλείπουν το σχολείο πριν ολοκληρώσουν τη βασική εκπαίδευση και η επανάληψη των σχολικών τάξεων. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι ευρύτατα διαδεδομένα και επίμονα, αλλά φαίνεται πως, αν και ορίζονται ως «δυσλειτουργίες», συνυπάρχουν αρμονικά με τη λειτουργία του δημοσίου εκπαιδευτικού συστήματος στη Λατινική Αμερική.

Μπορούμε να παρακολουθήσουμε αυτή τη μακρά πορεία της εξέλιξης της εκπαίδευσης στη Λατινική Αμερική μέσα από έναν πίνακα που αφορά την Αργεντινή, μια χώρα που μέχρι πρότινος θεωρείτο και ήταν αναπτυγμένη βιομηχανικά. Βλέπουμε λοιπόν ότι στην Αργεντινή τα ποσοστά συμμετοχής του γενικού πληθυσμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση -μεταξύ 1869 και 1991- παρουσιάζουν την ακόλουθη εικόνα:

1869	20%
1895	31%
1914	48%
1947	73,5%
1960	85,6%
1970	87,7%
1980	93,4%
1991	95,3%

Η δεκαετία του '60 και τα σιδερένια χρόνια που ακολούθησαν

Στη διάρκεια της δεκαετίας του '60, στη Λατινική Αμερική έχουμε τους πιο υψηλούς δείκτες εκπαιδευτικής ανάπτυξης στον κόσμο.

Μειώθηκε ο αναλφαβητισμός και σε αυτό έπαιξε σημαντικό ρόλο η μαζική είσοδος γυναικών στην εκπαίδευση. Η εποχή του '60 θα μείνει ιστορική για την ανάδειξη της εργασίας του Πάουλο Φρέιρε, για καμπάνιες αλφαβητισμού στην Κούβα και στη Νικαράγουα, για τη

λαϊκή εκπαίδευση στο Σαλβαδόρ κατά τη διάρκεια του πολέμου και στους καταυλισμούς προσφύγων στην Κόστα Ρίκα και το Μεξικό από το Σαλβαδόρ και τη Γουατεμάλα.

Παράλληλα, μαζικά κινήματα εκπαιδευτικών και σπουδαστών-φοιτητών θα γράψουν όχι μόνο σελίδες ηρωισμού, αλλά θα αφήσουν το αποτύπωμά τους σε κοινωνικές μεταρρυθμίσεις που θα δουν το φως έστω και για σύντομα χρονικά διαστήματα. Από τη σφαγή του Τλατελόλκο μέχρι την αργεντινική μεταρρύθμιση του 1973, περνώντας από τη Χιλή, την Ουρουγουάη και τη Βραζιλία, και τις αντίστοιχες δημοκρατικές κυβερνήσεις. Εδώ μπορούμε να συμπεριλάβουμε, ανάμεσα σε άλλες μεταρρυθμίσεις, τη διάδοση της εκπαίδευσης ενηλίκων, ιθαγενών, τη δημιουργία ανώτερων βαθμίδων εκπαίδευσης, όπως τα επιστημονικά-ανθρωπιστικά κολέγια στο Μεξικό, την αποκέντρωση του δικτύου των πανεπιστημίων κ.ά.

Η γονιμότητα της δεκαετίας του '60 ήταν τέτοια, που μπόρεσε να αφήσει ιστορικές υποθήκες στο εκπαιδευτικό κίνημα της Λατινικής Αμερικής, αλλά και να πείσει ευρύτερα κοινωνικά στρώματα πως: είναι δυνατόν να αλλάξουν την κατεύθυνση και την ποιότητα της εκπαίδευσης στο πλαίσιο ορισμένων πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι στρατιωτικές δικτατορίες, που κατέκλυσαν τα χρόνια του '70 και του '80 τις περισσότερες χώρες της Λατινικής Αμερικής, επιτέθηκαν με ιδιαίτερο μίσος ενάντια σε εκπαιδευτικούς, φοιτητές, διανοούμενους. Μια συζήτηση για την εκπαίδευση στη Λατινική Αμερική είναι αμφιβόλου αξίας αν δεν θυμίζει και δεν τονίζει ότι σε αυτές τις χώρες δολοφονήθηκαν, φυλακίστηκαν, εξαφανίστηκαν δεκάδες χιλιάδες δάσκαλοι, καθηγητές και οι μαθητές τους. Έτσι μέσα από έναν άλλο δρόμο, αυτόν της καταστολής, το σύστημα επιβεβαιώνει ότι μια άλλη εκπαίδευση είναι δυνατή αλλά ταυτόχρονα είναι επικίνδυνη και εχθρική στο σύστημα. Γεγονός πάντως είναι ότι τα καθεστώτα της βίας και της καταστολής προετοίμασαν τον νεοφιλελεύθερο χειμώνα και στον τομέα της εκπαίδευσης.

Το νεοφιλελεύθερο μοντέλο

Όπως σε όλο τον κόσμο έτσι και στη Λατινική Αμερική, το νεοφιλελεύθερο μοντέλο στην εκπαίδευση στηρίζεται στη βάση του περιορισμού της δημοκρατίας -έτσι όπως την είχαν συλλάβει και εμπεδώσει τα αστικά πρότυπα σε μια κοινωνία που θα γίνεται αντι-διανεμητική.

Γι' αυτό περιορίζει με διάφορους τρόπους την ιδέα της ισότητας σε ό,τι αφορά τα εκπαιδευτικά δικαιώματα – έστω και αν για περιοχές όπως αυτή της Λατινικής Αμερικής η ιδέα της ισότητας ήταν πιο πολύ ιδέα και όχι πραγματικότητα και στα προηγούμενα χρόνια.

Η νεοφιλελεύθερη μεταρρύθμιση σήμανε σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 μέχρι σήμερα: τον δραστικό περιορισμό της χρηματοδότησης της δημόσιας εκπαίδευσης, την επιβολή ελιτίστικων θεωριών και πρακτικών, με αποτέλεσμα τη συγκεντροποίηση των εκπαιδευτικών δομών σε επίπεδο περιοχής και τη μεγαλύτερη εξάρτησή τους από το διεθνές περιβάλλον.

Αυτό, πρακτικά, σημαίνει ιδιωτικοποίηση και εισβολή ξένων κεφαλαίων στα τοπικά εκπαιδευτικά συστήματα – ο στόχος γίνεται πλέον κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, το κέρδος (με τη στενή και την ευρεία έννοια) και όχι η εκπαίδευση των ατόμων μιας κοινωνίας

Επανάληψη τάξεων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Χώρα	1973	1984
Κολομβία	50,5	45,6
Χιλή	32,6	18,3
Παραγουάη	37,2	29,5
Ουρουγουάη	20,3	21,5
Βραζιλία	54,4	54,3
Περου	41,2	46,8
Βενεζουέλα	20,8	25,6

Αναλφαβητισμός (ποσοστά % του πληθυσμού 15 ετών και άνω)

Χώρα	1970	1980	1985	1990
Αργεντινή	7,4	6,1	5,2	4,7
Βολιβία	36,8		27,5	22,5
Βραζιλία	33,8	25,5	21,5	18,9
Κολομβία	19,2	12,2	15,3	13,3
Εκουαδόρ	25,8	16,5	17,0	14,2
Γουατεμάλα	54,0	44,2	48,1	44,9
Μεξικό	25,8	16,0	15,3	12,4
Παραγουάη	19,9	12,3	11,7	9,9
Άγιος Δομίνικος	33,0	31,4	19,6	16,7
Ουρουγουάη	6,1	5,0	4,3	3,8
Βενεζουέλα	23,5	15,3	14,3	11,9

Από την άλλη μεριά, η εξέλιξη του αναλφαβητισμού στις χώρες της Λατινικής Αμερικής σε πληθυσμό πάνω των 15 ετών, από το 1970 μέχρι το 1990, οπότε και είναι σε πλήρη εξέλιξη τα νεοφιλελεύθερα προγράμματα, ακολουθεί τάση πτωτική. Αλλά, με εξαίρεση την Αργεντινή, την Παραγουάη και την Ουρουγουάη, οι χώρες της Λατινικής Αμερικής παρουσιάζουν διψήφια νούμερα αναλφαβητισμού που τις κατατάσσουν ακριβώς στο αναμενόμενο κομμάτι του πλανήτη: στον Τρίτο Κόσμο. Αν μάλιστα ο σχετικός πίνακας διαβαστεί σε σχέση με εκείνον που δείχνει συγκριτικά στοιχεία για την επανάληψη των τάξεων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, αβίαστα βγαίνει το συμπέρασμα ότι, για την πλειονότητα των πληθυσμών της Λατινικής Αμερικής, η εκπαίδευση είναι μια μεγάλη περιπέτεια με γνωστό αποτέλεσμα: τη συντήρηση των κοινωνικών ανισοτήτων.

Τα επίσημα ποσοστά της Αργεντινής, που συνυπολογίζουν και τη δεκαετία του '90, λένε ότι το 60% του πληθυσμού που εισέρχεται στο εκπαιδευτικό σύστημα, το εγκαταλείπει στο μεσαίο επίπεδο. Ενώ στη Χιλή, που για την ώρα διατηρεί μια ορισμένη οικονομική σταθερότητα σε σύγκριση με τους οικονομικούς σεισμούς που συγκλονίζουν τις υπόλοιπες χώρες, ο ιδιωτικός τομέας με κρατική επιχορήγηση πέρασε από το 15% του συνόλου (1980) στο 30% (1990).

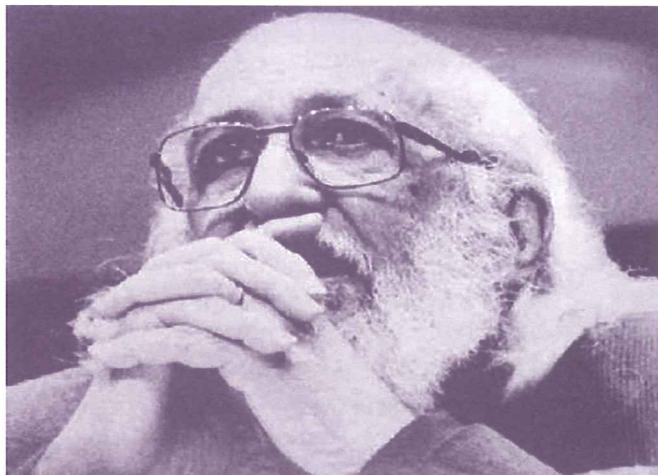
Πρέπει να θεωρούμε βέβαιο ότι αυτές είναι οι δύο βασικές τάσεις και για το μέλλον: επέκταση του ιδιωτικού τομέα και κοινωνικός αποκλεισμός.

Σε αυτό το πλαίσιο, το κοκτέιλ των παλιών προβλημάτων ή «δυσλειτουργιών» με τα νέα θα γίνεται εκρηκτικό. Οι εκδηλώσεις μαχητικής αντίστασης σε αυτή την πραγματικότητα επεκτείνονται: όπως η απεργία στο μεξικάνικο πανεπιστήμιο UNAM (1999) που κράτησε ένα χρόνο και οι συγκρούσεις με το κράτος καταστολής, οι κινητοποιήσεις σπουδαστών σε Εκουαδόρ, Χιλή, Αργεντινή – σε σύνδεση με γενικότερες κοινωνικές ανιστάσεις και κινήματα. Μαζί με αυτά και η δημιουργία των βάσεων για μια άλλη εκπαίδευση της απελευθέρωσης: Είτε πρόκειται για το «Σποράκι του ήλιου» των Ζαπατίστας, είτε για τα δημοτικά και γυμνάσια του MST, είτε για το Λαϊκό Πανεπιστήμιο των Μητέρων στην Αργεντινή, ένα είναι βέβαιο: ότι σε αυτή τη μεγάλη κοίτη, που ενώνει την αντίσταση με τη γνώση, συρρέουν ολοένα και περισσότερα κινήματα της Λατινικής Αμερικής. Για να επιβεβαιώσουν μια παλιά αλήθεια: ότι απόλυτο πολιτιστικό σκοτάδι δεν υπάρχει, αν δεν το αφήσουμε εμείς να απλωθεί.

Α.Ξ.

ΠΑΟΥΛΟ ΦΡΕΙΡΕ

Η αγωγή κατά τον Φρέιρε

Από την αρχή της δεκαετίας του '60, ο Τσε με τη διατύπωσή του «να δημιουργήσουμε τον νέο άνθρωπο», συνόψιζε την πεμπτούσια των στόχων των νέων λατινοαμερικάνικων κινημάτων που έβγαιναν στην επιφάνεια εκείνη την περίοδο. «Ο νέος άνθρωπος» έγινε σύνθημα και τραγούδι, αλλά κυρίως διαρκές ζητούμενο της λατινοαμερικάνικης αριστεράς. Στη διαμόρφωσή του ένα σημαντικό μερίδιο θα είχε και θα έχει η εκπαιδευτική αγωγή των ανθρώπων, παιδιών και ενηλίκων. Ο Φρέιρε, απόλυτα προσανατολισμένος στο στόχο του νέου ανθρώπου, πλησιάζει αυτό τον στόχο μέσα από τις αντιλήψεις και τις προτάσεις του για την εκπαίδευση.

Είναι πολύ δύσκολο, μέσα σε λίγες γραμμές και χωρίς τις ειδικές παιδαγωγικές γνώσεις, να περιγράψει κανείς την αγωγή κατά τον Φρέιρε.

Για τον Φρέιρε, η παιδεία πάνω απ' όλα είναι άσκηση ελευθερίας, δεν είναι απλή μεταβίβαση γνώσεων. Δεν είναι αποταμίευση πληροφοριών ή δεδομένων στο μυαλό του μαθητή, αλλά μια διαδικασία αποκρυπτογράφησης της πραγματικότητας. Στη διαδικασία της απόκτησης γνώσης δεν υπάρχουν ουδέτερες λέξεις. Οι λέξεις και τα νοήματα ή καλύπτουν ή αποκαλύπτουν την πραγματικότητα. Μέσα από μια συνεχή διαλογική σχέση, δάσκαλος και μαθητής αλληλοβοηθούνται να ανακαλύψουν την πραγματικότητα και ταυτόχρονα ελευθερώνονται από τη δίδυμη υποδούλωση, της σιωπής ο μαθητής, του μονόλογου ο δάσκαλος.

Την παραδοσιακή αγωγή ο Φρέιρε την αποκαλούσε «τραπέζική αντίληψη της παιδείας», αφού συντελείται σε μια διαδικασία όπου «η εκπαίδευση είναι μια πράξη αποταμίευσης». Οι μαθητές είναι τα ταμειυτήρια και ο δάσκα-

Ο Πάουλο Φρέιρε γεννήθηκε στις 19 Σεπτεμβρίου του 1921, στο Ρεσίφε της Βραζιλίας. Τα παιδικά του χρόνια τα πέρασε μέσα σε συνθήκες στέρησης και δυσκολιών, πράγμα ωστόσο συνηθισμένο για τη συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών της περιοχής. Από νωρίς είχε δείξει το ενδιαφέρον του να ασχοληθεί με την εκπαίδευση. Αλλά το Πανεπιστήμιο του Περναμπούκο δεν διέθετε σχολές ανάλογου προσανατολισμού και έτσι σπούδασε Νομικά. Η αγάπη του για την εκπαίδευση τον οδήγησε να διοριστεί καθηγητής σε γυμνάσιο. Το 1944 παντρεύτηκε με την Έλσα Μαρία Κόστα Ολιβείρα, δασκάλα το επάγγελμα, η οποία θα σταθεί πολύτιμη συνεργάτης στη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού του έργου. Απέκτησαν μαζί 5 παιδιά.

λος ο καταθέτης. Στη θέση της επικοινωνίας ο δάσκαλος εκδίδει ανακοινώσεις και κάνει καταθέσεις. Είναι αλήθεια ότι στους μαθητές δίνεται η ευκαιρία να γίνουν καλοί συλλέκτες ή καλοί καταγραφείς των ειδών που αποταμιεύουν. Σε τελευταία ανάλυση όμως, είναι οι άνθρωποι εκείνοι που σιγά-σιγά χάνονται, εξαιτίας της έλλειψης δημιουργικότητας, αλλαγής και γνώσης που χαρακτηρίζει τούτο το πλαίσιο (στην καλύτερη περίπτωση) σύστημα».

Απόλυτα συνυφασμένη με το όραμα μιας άλλης κοινωνίας η φρεϊριανή αγωγή, αναγνωρίζει στους καταπιεζόμενους του κόσμου τον φορέα που μπορεί να υιοθετήσει μια εκπαιδευτική πολιτική διαμετρικά αντίθετη από τη σημερινή. «Μόνο οι καταπιεζόμενοι είναι εκείνοι που, ορμώμενοι από την καταπιγμένη τους ανθρωπιά, θ' αναλάβουν τον αγώνα για έναν αρτιότερο ανθρωπισμό... Η αγωγή του καταπιεζόμενου είναι ένα εργαλείο που το χρησιμοποιούν οι καταπιεζόμενοι για να ανακαλύψουν κριτικά ότι τόσο οι ίδιοι όσο και οι δυνάστες τους είναι εκδηλώσεις της απανθρώπινης».

Στην κατηγορία που του απηύθυναν πως ήθελε να μπολσεβικοποιήσει τη Βραζιλία έδινε την απάντηση: «Είναι αλήθεια πως αντιμετώπισα την αγραμματοσύνη όχι σαν ένα συνηθισμένο μηχανικό πρόβλημα, αλλά συνέδεσα το πρόβλημα με την κριτική συνειδητοποίηση, πράγμα επικίνδυνο για τους επικριτές μου. Το μόνο που έκανα είναι πως χρησιμοποίησα την παιδεία σε μια προσπάθεια να ελευθερώσω τους ανθρώπους και όχι να τους υποδουλώσω».

Σε μια εκδήλωση που έγινε προς τιμήν του Φρέιρε στο Μοντεβιδέο, ο Πέδρο Ποντουάλ,

Ο Φρέιρε, σε ηλικία 26 χρόνων, έγινε διευθυντής στο Τμήμα Εκπαίδευσης και Κουλτούρας της Κοινωνικής Υπηρεσίας της Βιομηχανίας. Μία θέση που θα τον φέρει σε επαφή με τα προβλήματα εκπαίδευσης των ενηλίκων. Τη δεκαετία του '50, μαζί με άλλους καθηγητές δημοκρατικής και φιλολαϊκής κατεύθυνσης, ίδρυσαν ένα ίδρυμα το οποίο προσέφερε υψηλού επιπέδου εκπαιδευτικές υπηρεσίες, κάνοντας έρευνες, μελέτες και προτείνοντας μέτρα και λύσεις στο τεράστιο εκπαιδευτικό πρόβλημα που αντιμετώπιζε η Βραζιλία. Το 1959, έγινε πανεπιστημιακός καθηγητής της Φιλοσοφίας και της Ιστορίας της Εκπαίδευσης. Η διδακτορική του εργασία με θέμα «Η εκπαίδευση σήμερα στη Βραζιλία» εντυπωσίασε και έδειξε τη βαθύτατη γνώση του στον τομέα αυτό.

Το 1961, ο Φρέιρε γίνεται καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Ρεσίφε, στη Σχολή Κοινωνικών Υπηρεσιών. Μια θέση που τον φέρνει σε άμεση σχέση με τις διαδικασίες για την εκπαίδευση των ενηλίκων. Ο Φρέιρε είχε ήδη κατασταλάξει στη διαπίστωση πως η εκπαίδευση των ενηλίκων πρέπει να βασίζεται στη συνείδηση της καθημε-

ρίλου, μαθητής και συνεργάτης του έκανε την δική του αποτίμηση:

«Στη ζωή και στο έργο του Πάουλο Φρέιρε υπάρχει ένα βαθύτατο πάθος για την ανθρώπινη ελευθερία και, ταυτόχρονα, μια σχολαστική και διαρκώς ανανεούμενη αναζήτηση μιας αγωγής της απελευθέρωσης. Με αυτή την έννοια μπορούμε να πούμε πως το έργο του Φρέιρε πηγαινει πιο μακριά από τις διατυπώσεις, από τα γραπτά του. Είναι σηματοδεδιμένο από τη μοναδικότητα της συμπεριφοράς του, από το παράδειγμα που μας έχει δώσει. Ο Πάουλο μας θύμιζε με επιμονή: «η ουδετερότητα δεν είναι δυνατή στην εκπαιδευτική τέχνη και στην εκπαιδευτική πράξη. Η άποψή μου είναι η άποψη των αποκλεισμένων, των καταδικασμένων της γης».

Η αγωγή του Πάουλο έχει να κάνει με την ιδέα της κοινωνικής αλλαγής. Ελευθερία, οπτική των καταπιεσμένων, ελπίδα και αυτονομία είναι θεμελιώδεις άξονες στο έργο του. Αν εξετάσουμε το έργο του, θα δούμε πως πάντα προσπαθούσε να ανανεώσει την ανάγνωση που έκανε στον κόσμο και να μη φοβάται την αυτοκριτική. Στα πιο πρόσφατα γραπτά του, με πολύ ριζοσπαστικό τρόπο -που δεν πρέπει να τον συγχέουμε με τον σεκταρισμό- εκδήλωνε την αγανάκτησή του απέναντι σε αυτό που αποκαλούσε κυνισμό της μοιρολατρικής ιδεολογίας, η οποία υποστηρίζει πως η πραγματικότητα είναι αυτό που είναι, πως οι αποκλεισμένοι πρέπει να εξακολουθήσουν να υπάρχουν, πως η ιστορία έχει φτάσει στο τέλος της. Ο Φρέιρε εκδήλωνε μια βαθύτατη οργή για την ηγεμονία αυτής της φαταλιστικής αντίληψης. Προσπαθούσε ν' αντιτάξει σ' αυτήν, την ιδέα της ελπίδας, την ιδέα μιας μεταμορφωτικής και εφικτής ουτοπίας.

Με αγωνία υποστήριζε την αντίθεσή του στην ηθική της αγοράς, που εκμηδενίζει το άτομο και προτείνει την ομογενοποίηση των πάντων. Και σ' αυτή την ηθική αντιτάσσει την επανεκτίμηση των ηθικών αξιών του οικουμενικού ανθρώπου. Από εδώ γεννιέται η ιδέα της αλληλεγγύης, της αυτονομίας, της ποικιλίας. Ο Πάουλο επέμενε πολύ πως, στη διαδικασία της δημοκρατικής οικοδόμησης, μια δημοκρατική εκπαιδευτική πρακτική πρέπει να σέβεται πολύ βαθιά την πολιτισμική ποικιλία, την ύπαρξη του άλλου, τη διαφορά. Μια πρακτική που πρέπει να δίνει έμφαση σε μια συ-

ρινής πραγματικότητας που ζει ο κόσμος και να μην περιορίζεται σε μια καταγραφή γραμμάτων, λέξεων και φράσεων. Η ιδιαίτερη και ανανεωτική του γλώσσα και μεθοδολογία σηματοδότησε αναταράξεις μέσα στον εκπαιδευτικό κόσμο. Οι πρώτες πρακτικές εμπειρίες αυτού που θα αποτελούσε τη μεθοδολογία Φρέιρε ήρθαν το 1963, όταν σε μια πειραματική εφαρμογή 300 εργάτες γης καταφέρνουν να αλφαβητισθούν μέσα σε 45 μέρες. Τον επόμενο χρόνο, ο πρόεδρος της Βραζιλίας, Ζοάο Γκουλάρ, του ανέθεσε την οργάνωση μιας καμπάνιας αλφαβητισμού σε εθνικό επίπεδο. Σύμφωνα με το πρόγραμμα που διαμόρφωσε ο Φρέιρε, προεβλέπετο άμεσα η δημιουργία 20.000 κύκλων πολιτισμού για 2 εκατομμύρια αναλφάβητους. Στη Λατινική Αμερική θα ήταν η δεύτερη οργανωμένη και μαζική προσπάθεια αλφαβητισμού. Είχε προηγηθεί, τρία

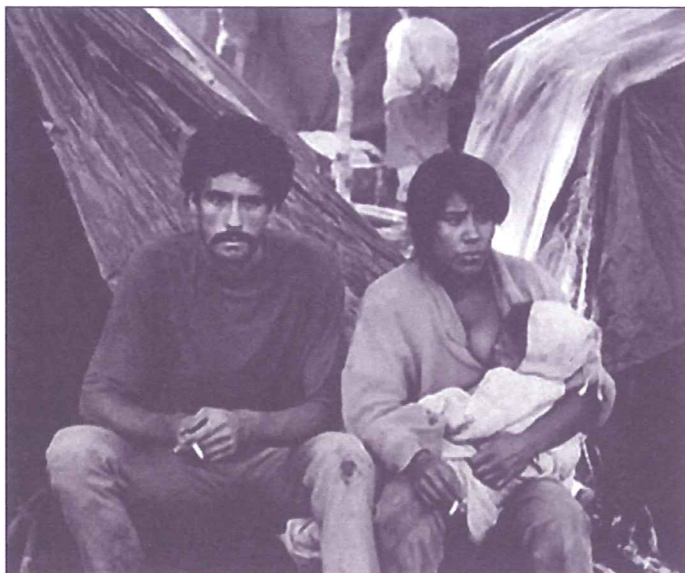
μπεριφορά απαραίτητη για την οικοδόμηση αυτής της ηθικής: στην Ταπεινοφροσύνη. Έλεγε: όταν μιλάω για ταπεινοφροσύνη δεν μιλάω για ταπείνωση, μιλάω για τη θεμελιώδη στάση που αναγνωρίζει ότι ο άλλος έχει πάντα ένα κομμάτι της αλήθειας, ακόμη και ο άλλος εναντίον του οποίου παλεύουμε. Μιλούσε, σαν συνέπεια αυτής της στάσης, για την απαραίτητη ανοχή, η οποία δεν είναι παραίτηση. Μια ανοχή που σημαίνει διάλογο.

Ο Πάουλο μιλούσε για την επιμονή. Όλος αυτός ο σχεδιασμός της ουτοπικής δημιουργίας, της δημοκρατικής δημιουργίας, απαιτεί μια βαθιά επιμονή για να μετατραπούν οι δυσκολίες σε ένα πεδίο δυνατοτήτων. Λέει: «Η επιμονή πρέπει να μετατραπεί σε ανυπόμονη υπομονή για να αλλάξουμε τον κόσμο».

Η πορεία δημιουργίας των ενεργών πολιτών, η δημιουργία ενός ιστορικού υποκειμένου, μπορεί να συντελεσθεί μόνο με μια συνειδητή εκπαιδευτική επιδίωξη. Κι εδώ πρέπει να θυμηθούμε τη διαλεκτική άποψή του: «Εάν είναι αλήθεια ότι οι ενεργοί πολίτες δεν δημιουργούνται μόνο με την εκπαίδευση, είναι επίσης αλήθεια ότι δεν δημιουργούνται χωρίς αυτήν».

Θεωρούσε, τέλος, την περιέργεια θεμελιακή κινητήρια δύναμη για την οικοδόμηση της γνώσης. Η γνώση που ποτέ δεν τελειώνει και που οικοδομείται συλλογικά. Έλεγε ο Φρέιρε πως ο πιο αποτελεσματικός τρόπος, που μπορεί να χρησιμοποιεί ένας εκπαιδευτής ο οποίος θέλει να κινήσει τη συλλογική οικοδόμηση της γνώσης, είναι να ξέρει να ρωτάει. «Να κινητοποιεί τη συνήθεια να θέτουμε ερωτήσεις για την πραγματικότητα».

χρόνια νωρίτερα, το επίτευγμα της κουβανέζικης επανάστασης, να μηδενίσει σχεδόν το ποσοστό αναλφάβητων της χώρας.

Στη Βραζιλία όμως το σχέδιο έμεινε στα χαρτιά. Ο πρόεδρος Γκουλάρ ανatrάπηκε στις 31 Μαρτίου 1964 από ένα στρατιωτικό πραξικόπημα made in USA. Ήταν ένα ανάμεσα στην αλυσίδα των πραξικοπημάτων που οι ΗΠΑ οργάνωναν, μόλις αισθάνονταν πως απειλείτο η απόλυτη κυριαρχία τους στην περιοχή. Ο Φρέιρε έμεινε 75 μέρες στη φυλακή, πριν πάρει το δρόμο της εξορίας που τον έφερε, μέσω Βολιβίας, στη Χιλή. Στη Χιλή συνάντησε ένα πολύ δυναμικό πολιτικό, κοινωνικό και εκπαιδευτικό έδαφος. Η χριστιανοδημοκρατική κυβέρνηση προσπαθούσε να εκσυγχρονίσει την αγροτική οικονομία της χώρας, γεγονός που απαιτούσε πιο ενημερωμένο, μορφωμένο και εξειδικευμένο αγροτικό δυναμικό. Μια προσπάθεια που συμμεριζόταν και η χιλιάνικη αριστερά, που πρόσφερε αμέριστη συμπαράσταση στο έργο του Φρέιρε. Οι ευνοϊκές συνθήκες που συνάντησε στη Χιλή τού επέτρεψαν να επεξεργασθεί ακόμα περισσότερο τη μεθοδολογία του και τον βοήθησαν να σταθεροποιήσει την πολιτικο-παιδαγωγική του αντίληψη. Εισάγει νέους όρους στην παιδαγωγική γλώσσα, όπως «τραπεζική εκπαίδευση», «αλφαριθμητισμός με συνειδητοποίηση», «απελευθερωτική εκπαίδευση».

Τα γραπτά του μοιράζονται χέρι-χέρι ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς. Στη Χιλή γράφει το βιβλίο «Η αγωγή του καταπιεζόμενου», που υιοθετείται από τους εκπαιδευτικούς της αριστεράς, αλλά συναντάει την αντίδραση της κυβέρνησης, που τον κατηγορεί για την ανατρεπτικότητα των κειμένων του. Ο Φρέιρε αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη Χιλή.

Πήγε στη Γενεύη, όπου εργάστηκε για χρόνια στον εκπαιδευτικό τομέα του Παγκόσμιου Συμβουλίου των Εκκλησιών. Ιδιαίτερα συνέβαλε στα εκπαιδευτικά προγράμματα πολλών χωρών της Αφρικής. Βρισκόμαστε στην εποχή της απο-αποικιοποίησης. Σταθμός για την εποχή αυτή θεωρείται το βιβλίο του «Γράμματα στη Γουινέα Μπισάου».

Το 1979, με τη φιλελευθεροποίηση του καθεστώτος, ο Φρέιρε γυρίζει ύστερα από 15 χρόνια στη Βραζιλία. Το έργο του είναι πια διεθνώς αναγνωρισμένο, το κύρος του τεράστιο. Διατρέχει όλη τη Βραζιλία δίνοντας διαλέξεις, μετέχοντας σε συζητήσεις, οργανώνοντας κύκλους εκ-

παιδευτικών. Η σύνδεσή του με όλα τα κοινωνικά κινήματα άμεση, τα οποία άλλωστε θεωρεί υποκείμενα εκπαιδευτικής πολιτικής. Τα καινούργια δεδομένα της βραζιλιάνικης και της παγκόσμιας πραγματικότητας τον ωθούν σε νέες αναζητήσεις, σε εμβάθυνση των συμπερασμάτων του. Το 1992, ύστερα από μια ανάγνωση του έργου του «Η αγωγή του καταπιεζόμενου» θα συγγράψει ένα νέο βιβλίο με τον τίτλο «Η αγωγή της ελπίδας» και λίγο αργότερα θα ακολουθήσει «Η αγωγή της αυτονομίας».

Στην Ελλάδα, από όσο γνωρίζουμε, έχει μεταφραστεί το βιβλίο του «Η αγωγή του καταπιεζόμενου» από τις εκδόσεις Ράππα, ενώ άρθρα του έχουν φιλοξενηθεί σε δύο βιβλία που εξέδωσε, τη δεκαετία του '80, το Κέντρο Μελετών και Αυτομόρφωσης: το «Για μια απελευθερωτική αγωγή» και το «Για μια λαϊκή παιδεία».

Ο Πάουλο Φρέιρε πέθανε στις 2 Μαΐου του 1997. Όπως λένε οι φίλοι του: «τον πρόδωσε το όργανο που χρησιμοποίησε πιο πολύ στη ζωή του: η καρδιά του».

Στην τελευταία συνέντευξη που έδωσε λίγο καιρό προτού πεθάνει, ο Φρέιρε ρωτήθηκε ποια είναι η γνώμη του για μια μεγάλη πορεία που είχε πρόσφατα διοργανώσει το Κίνημα των Χωρίς Γη. Και απάντησε: «Ονειρεύομαι μια χώρα, ονειρεύομαι μια Λατινική Αμερική όπου θα οργανώνονται πολλές πορείες. Των Χωρίς Γη, αλλά επίσης αυτών που δεν μπορούν να πάνε σχολείο, και ακόμη αυτών που πήγαν σχολείο αλλά αποδοκίμαστηκαν από αυτό. Και η πορεία αυτών που υπέστησαν διακρίσεις, αυτών που αποπειράθηκαν ν' αγαπήσουν και δεν τα κατάφεραν. Αυτών που προσπάθησαν να υπάρξουν σαν άνθρωποι και δεν μπόρεσαν». Οι σύντροφοι στο έργο του, μέσα από ιδρύματα και πρωτοβουλίες που έχουν συγκροτήσει σε διάφορες χώρες της Λατινικής Αμερικής, συνεχίζουν την προσπάθεια για μια αγωγή της απελευθέρωσης και της αυτονομίας, συνεχίζουν να δουλεύουν για μια μεγάλη πορεία όλων αυτών που ελπίζουν σε έναν καλύτερο κόσμο.

Σ.Γ.

Η εκπαίδευση στο MST

Το Κίνημα των Χωρίς Γη (MST) είναι αναμφίβολα το πιο συγκροτημένο, μαζικό και μαχητικό κοινωνικό κίνημα της Βραζιλίας. Στα Σήματα Καπνού Νο 7, υπάρχει ένα εκτενές αφιέρωμα στο MST. Στο τέλος Αυγούστου, ο Ελεμάρ Νασιμιέντο, εκπρόσωπος του MST, ξεκίνησε μια περιοδεία στην Ευρώπη, κατά την οποία μίλησε τόσο για τη φυσιογνωμία του MST, όσο και για τις εξελίξεις που συντελούνται στα πλαίσιά του: «Το MST είναι ένα λαϊκό κίνημα με συνδικαλιστικό χαρακτήρα, γιατί προωθεί διεκδικήσεις στο οικονομικό πεδίο, αλλά δεν είναι ένα συνδικάτο. Έχει έναν πολιτικό χαρακτήρα, αλλά δεν είναι κόμμα. Είναι ένα κίνημα που αγωνίζεται για τρεις βασικούς στόχους: αγωνίζεται για την απόκτηση γης, αγωνίζεται για να πραγματοποιήσει την αγροτική μεταρρύθμιση και για να αλλάξει τη βραζιλιάνικη κοινωνία».

Το καθεστώς ιδιοκτησίας της βραζιλιάνικης υπαίθρου είναι εξαιρετικά συγκεντρωτικό. Το 1% των ιδιοκτητών γης κατέχει το 49% των κτημάτων, τοποθετώντας έτσι τη Βραζιλία στη δεύτερη θέση της σχετικής παγκόσμιας κατάταξης, ύστερα από την Παραγουάη. Ωστόσο, μεγάλες εκτάσεις των λατιφούντιων παραμένουν ακαλλιεργήτες, ενώ κύματα αγροτών που δεν έχουν καθόλου γη, κατευθύνονται αδιάκοπα προς τις πόλεις. Το MST οργανώνει τους αγρότες, καταλαμβάνει κτήματα που παραμένουν ακαλλιεργήτα εδώ και χρόνια, προσφέροντας δυνατότητα ζωής σε εκατοντάδες χιλιάδες αγρότες. Σήμερα το MST έχει παρουσία σε 23 από τις 26 Πολιτείες της Βραζιλίας. Σχεδόν 2.000 ταιφλίκια βρίσκονται πια κάτω από την κατοχή αγροτών-μελών του MST. Στα κτήματα αυτά, τα asentamientos, 350.000 οικογένειες αγροτών οργανώνουν τη ζωή τους με υπευθυνότητα και αλληλεγγύη, δίνοντας προσοχή και προτεραιότητα σε θέματα υγείας, εκπαίδευσης και κατάρτισης, ασφάλειας, παραγωγικής συνεργασίας, επικοινωνίας, φροντίδας στους νέους και τα παιδιά. Σε 500 ειδικούς καταυλισμούς, οργανωμένους από το MST, παραμένουν άλλες 100.000 οικογένειες, περιμένοντας τη σειρά τους για τις επόμενες καταλήψεις... Είναι η μεγάλη στρατιά των χωρίς γη αγροτών, ενισχυμένη και από πρώην αγρότες που είχαν καταφύγει στις παραγκουπόλεις των μεγαλουπόλεων, αναζητώντας μάταια την καλύτερη τύχη,

Αναφέρει ο Ελεμάρ Νασιμιέντο: «Τα τελευταία χρόνια έχουμε δημιουργήσει 400 ενώσεις παραγωγών που διαχειρίζονται τον μηχανικό εξοπλισμό, τη διοχέτευση στην αγορά των προϊόντων καθώς και την τεχνική βοήθεια. Ενώ παράλληλα έχουν αρχίσει να δημιουργούνται συνεταιριστικά πιστωτικά ιδρύματα. Στόχος μας είναι να πραγματοποιηθεί μια αγροτική μεταρρύθμιση που οδηγεί στην εμφάνιση ενός νέου τύπου αγρότη, με πολιτική συνείδηση, με ανεβασμένο πολιτιστικό επίπεδο και που αναπτύσσει άλλου τύπου σχέσεις με την υπόλοιπη κοινωνία.

Έχουμε αναπτύξει σχέσεις με τους αγρότες των άλλων χωρών της Λατινικής Αμερικής, και συντονιζόμαστε μαζί τους, ιδίως στο ζήτημα της

«Πιστεύουμε σε ένα σχολείο που ξυπνάει τα όνειρα της νεολαίας μας, που καλλιεργεί την αλληλεγγύη, την ελπίδα, καθώς και την επιθυμία για μάθηση, εκπαίδευση και τον μετασχηματισμό του κόσμου.»

Από το μανιφέστο των διδασκόντων στα σχολεία του Κινήματος των Χωρίς Γη

ALCA (Ζώνη Ελευθέρου Εμπορίου των Χωρών της Αμερικής). Για τη Βραζιλία η ALCA σημαίνει την υιοθέτηση ενός μοντέλου γεωργίας που θα εξαφανίσει ένα μεγάλο μέρος των σημερινών καλλιεργειών και θα οδηγήσει στην καταστροφή εκατομμύρια οικογενειών, και επιπλέον θα θέσει σε κίνδυνο τη διατροφική κυριαρχία της Βραζιλίας. Η ALCA προωθεί το μοντέλο της μεγάλης ιδιοκτησίας-επιχείρησης που ευνοεί τη μονοκαλλιέργεια, την εντατική εκμετάλλευση της γης και την προώθηση των γενετικά μεταλλαγμένων σπόρων. Ταυτόχρονα οι ΗΠΑ επιδιώκουν να εγκαταστήσουν δυνάμεις τους σε εδάφη της Βραζιλίας, αποσκοπώντας να συντρίψουν τα διεκδικητικά κινήματα της χώρας μας. Η αντιπαράθεση με το MST καθορίζεται σαν σύγκρουση χαμηλής έντασης. Πολλά στελέχη και οι δραστηριότητες του MST παρακολουθούνται από το πλήθος των βορειοαμερικάνων πρακτόρων που βρίσκονται στη Βραζιλία. Και σημειώστε πως σήμερα Βραζιλιάνοι αστυνομικοί εκπαιδεύονται σε ισραηλινά στρατόπεδα κράτησης Παλαιστινίων».

Η εκπαίδευση

Το σχολείο είναι το πρώτο κοινοτικό έργο που κατασκευάζουν οι αγρότες ύστερα από την κατάληψη του αγροκτήματος. Σχεδόν πάντοτε είναι ένα φτωχικό μικρό οίκημα, ίσα ίσα που μπορεί να προσφέρει συνθήκες προστασίας στα δεκάδες παιδιά που φθάνουν εδώ, αφού διανύσουν μεγάλες αποστάσεις, καθώς τα σπίτια τους βρίσκονται σκορπισμένα μέσα στο αχανές αγρόκτημα. Συνήθως τα σχολεία είναι διακοσμημένα με μεγάλες φωτογραφίες του Σαλγκάδο, που απεικονίζουν τους αγώνες των αγροτών για ν' αποκτήσουν γη. Καθώς και την παιδική παρουσία σ' αυτούς, την οποία συναντάει κανείς σε όλες τις φάσεις της δραστηριότητας του MST, από τις εισβολές στα αγροκτήματα ως την παραγωγική διαδικασία. Το εκπαιδευτικό τους πρόγραμμα τούς αναγνωρίζει άλλωστε ως μέρος της εκπαιδευτικής τους διαδικασίας.

Σήμερα, περισσότερα από 200.000 παιδιά και έφηβοι συμμετέχουν στην εκπαιδευτική λειτουργία των εκατοντάδων σχολείων του MST. Υπολογίζεται πως οι

εκπαιδευτικοί που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σ' αυτά τα σχολεία ξεπερνούν τις 4.000. Σε μια χώρα όπου τα ποσοστά αναλφαβητισμού κυμαίνονται σε πολύ υψηλά επίπεδα και μάλιστα σε μερικές περιοχές του φτωχού και αγροτικού βορειοανατολικού τμήματος της Βραζιλίας αγγίζουν το 90% του πληθυσμού, το εκπαιδευτικό έργο του MST αποτελεί πραγματικό άθλο. Ξεπερνάει κατά πολύ την κρατική προσφορά και αναδεικνύει την αυτόνομη και συνειδητή συλλογική προσπάθεια σε αδιαμφισβήτητο πρωταγωνιστή στη ζωή των φτωχών και περιθωριακών τομέων της κοινωνίας. Πέρα από την καθαυτό σχολική ύλη, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του MST προσφέρει και γνώσεις επαγγελματικής κατάρτισης, κυρίως στον τομέα της αγροτοβιομηχανίας και της κτηνοτροφίας.

Ένα από τα σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν είναι και ο πλανόδιος χαρακτήρας πολλών σχολείων, καθώς συχνά οι αγρότες μετακινούνται σε τοποθεσίες γειτονικές με το υπό κατάληψη κτήμα, είτε

πάλι κάποιες φορές εκδιώκονται από τα κτήματα που είχαν καταλάβει. Οι δάσκαλοι ακολουθούν κι αυτοί με τη σειρά τους τους αγρότες στις μετακινήσεις τους και οι μαθητές χάνουν τη συνήθεια της μελέτης. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ιδιαίτερη αξία παίρνουν τα μαθήματα μουσικής, θεάτρου, σωματικής άσκησης, καλλιέργειας της γης.

Για πολλά χρόνια το κράτος αρνιόταν να αναγνωρίσει τα σχολεία του MST. Ύστερα από αγώνες, πορείες και διαβουλεύσεις, το υπουργείο Παιδείας υποχρεώθηκε, το 1997, να αποδεχθεί την εγκυρότητά τους εντάσσοντάς τα μέσα σ' ένα πρόγραμμα που ονομάστηκε: «Πλανόδια Σχολική Παιδαγωγική Πρόταση». Από τότε το διδακτικό προσωπικό πληρώνεται από το κράτος. Είχε προηγηθεί η απονομή του

Το Ίδρυμα CEPIS του Σάο Πάολο και το Ινστιτούτο Πάουλο Φρέιρε της Χιλής είναι δύο από τα πολλά που ιδρύθηκαν στη Λατινική Αμερική και πραγματώνουν ένα πολύ σημαντικό έργο στον τομέα της λαϊκής εκπαίδευσης.

ΒΡΑΖΙΛΙΑ Το Ίδρυμα CEPIS του Σάο Πάολο

Το CEPIS (Κέντρο Λαϊκής Εκπαίδευσης του Ινστιτούτου Sedes Sarpientas, ένα Ινστιτούτο συνδεδεμένο με το κίνημα της Θεολογίας της Απελευθέρωσης της Βραζιλίας), είναι μία από τις πολλές πρωτοβουλίες που έχουν εμφανιστεί, στη Λατινική Αμερική, στο χώρο της λαϊκής εκπαίδευσης. Λειτουργήσε για πρώτη φορά το 1978 στο Σάο Πάολο, επιδιώκοντας να δημιουργηθεί σε κοινωνικό επίπεδο, και ειδικότερα στον τομέα της εκπαίδευσης, ένας χώρος αντίστασης και υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Από το ξεκίνημα της λειτουργίας του, συνδέθηκε με λαϊκά κινήματα που δρούσαν εκείνη την εποχή και στα οποία πρόσφερε τις υπηρεσίες του σε εκπαιδευτικό επίπεδο. Διοργάνωνε, στις γειτονίες και στα συνδικάτα, στις πόλεις και στην ύπαιθρο, μαθήματα αλφαριθμητισμού και επιμόρφωσης. Στην πορεία του χρόνου αποτέλεσε πολύτιμο συνεργάτη των πιο προωθημένων, οργανωμένων τμημάτων της βραζιλιάνικης κοινωνίας, κι ανάμεσά τους της CUT (Ενιαία Συνομοσπονδία Εργαζομένων), της CMP (Συνομοσπονδία Λαϊκών Κινήματων), του MST (Κίνημα των Χωρίς Γη). Έχει αδελοφοποιηθεί με το Λαϊκό Πανεπιστήμιο των Μητέρων της Πλατείας του Μάη με το οποίο συνεργάζεται στενά.

ΧΙΛΗ Το Ίδρυμα Πάουλο Φρέιρε

Στο Σαντιάγο της Χιλής, μια ομάδα 20 περίπου προσωπικοτήτων του χώρου της εκπαίδευσης και της τέχνης αποφάσισαν να συγκροτήσουν το Ίδρυμα Πάουλο Φρέιρε για την Κοινωνική Συγκρότηση. Στην ομάδα πρωτοβουλίας συμμετέχουν κομμουνιστές, ανεξάρτητοι της αριστεράς, χριστιανοί επαναστάτες. Σκοπός τους η δημι-

ουργία ενός Ινστιτούτου, που δεν μπορεί λόγω της ισχύουσας νομοθεσίας να φέρει τον τίτλο «Πανεπιστήμιο», αλλά που θα παρέχει σπουδές πανεπιστημιακού επιπέδου. Το εγχείρημα στηρίζεται στην εθελοντική προσφορά των καθηγητών. Οι μαθητές καταβάλλουν ένα μηνιαίο συμβολικό ποσό, το οποίο προορίζεται για να καλυφθούν λειτουργικά έξοδα του ιδρύματος.

Η επιλογή του ονόματος Πάουλο Φρέιρε στον τίτλο του ιδρύματος δεν αποτελεί απλά ένα φόρο τιμής στον μεγάλο Βραζιλιάνο παιδαγωγό, που άλλωστε εργάστηκε για αρκετά χρόνια στη Χιλή, αλλά υποδηλώνει και τον κοινωνικό χαρακτήρα της προσπάθειας. Αφού, όπως το ίδιο το Ινστιτούτο ορίζει, ο τελικός στόχος είναι: η συγκρότηση ατόμων που θα στελεχώσουν τις συλλογικότητες που δραστηριοποιούνται σε κοινωνικό επίπεδο. Το περιεχόμενο των προσφερομένων γνώσεων είναι προσανατολισμένο «σε μια δουλειά βάσης» και προς το παρόν ολοκληρώνεται σε 3 τρίμηνα. Τα δύο πρώτα προσφέρουν γενικές γνώσεις (ιστορία της Χιλής, χαρακτηριστικά του σύγχρονου καπιταλισμού, εναλλακτικές πρακτικές του λαϊκού κινήματος στη Λατινική Αμερική, κοινοτική εκπαίδευση, εκφράσεις πολιτισμού, επεξεργασία προγραμματικών σχεδίων, πολιτική ανάλυση κ.λπ.), ενώ το τρίτο παρέχει εξειδικευμένες γνώσεις σε επίπεδο συνδικαλιστικό, φοιτητικό και γειτονιάς.

Το Ινστιτούτο ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Μάιο του 2001 και προς το παρόν στεγάζεται σε χώρους που του έχουν παραχωρήσει συνδικαλιστικοί φορείς. Στους μελλοντικούς του στόχους είναι να επεκτείνει τα μαθήματα, και σε περιεχόμενο, αλλά και σε χώρους που σήμερα δεν καλύπτει.

Σ.Γ.

εκπαιδευτικού βραβείου της ΟΥΝΕΣΚΟ το 1995.

Το MST διαθέτει σήμερα δική του σχολή εκπαίδευσης διδακτικού προσωπικού, την «Εθνική Σχολή Φλορεστάν Φερνάντες» και όπου κάθε χρόνο εκατοντάδες άτομα εφοδιάζονται με τις απαραίτητες γνώσεις για να διδάξουν μέσα στα εκπαιδευτικά πλαίσια που ορίζει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του MST.

Στη διαμόρφωση αυτού του εκπαιδευτικού προγράμματος συμμετέχουν και πολλοί πανεπιστημιακοί. Στην ουσία πρόκειται για μια πολιτικο-παιδαγωγική προσπάθεια που υφίσταται συνεχείς μεταβολές στο περιεχόμενο, στη χρήση παιδαγωγικών υλικών, στην επιλογή μεθοδολογίας, στις σχέσεις καθηγητών-μαθητών. Η παιδαγωγική αντίληψη που ακολουθείται αναμφίβολα εμπνέεται από τις μελέτες του Πάουλο Φρέιρε και της σχολής της «εκπαίδευσης της απελευθέρωσης». Η Ρεγκίνα Λέιτε Γκαρσία, πανεπιστημιακός και συμμετοχός της εκπαιδευτικής προσπάθειας του MST, αναλύει και προσδιορίζει τους στόχους αυτής της προσπάθειας:

«Στα σχολεία του MST, τα παιδιά μαθαίνουν την αξία του συλλογικού, της συμμετοχής, της συνεργασίας, της γενναιοδωρίας, της αλληλεγγύης, της ευαισθησίας, της συμπόνιας και της γενναιότητας. Το Κίνημα γνωρίζει καλά πως όποιος θέλει να αλλάξει τις κοινωνικές σχέσεις, πρέπει να αλλάξει επίσης τις σχέσεις μέσα στο σχολείο και στην κοινότητα. Έτσι ώστε να μπορέσουμε να σχηματίσουμε στο μέλλον άντρες και γυναίκες με διαφορετική νοημοσύνη, άντρες και γυναίκες που δεν θα αποβλέπουν στην απόκτηση εξουσίας αλλά στον μετασχηματισμό της κοινωνίας.

Στην καθημερινή ζωή του σχολείου, όπως και στην καθημερινή ζωή των κτημάτων τους, τα παιδιά μαθαίνουν να σέβονται αυτούς που είναι διαφορετικοί, ανεξάρτητα από το χρώμα του δέρματος, από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, από το φύλλο του ανθρώπου. Προετοιμάζονται για να δημιουργήσουν μια κοινωνία πλουραλιστική, πολυεθνική και πολυφυλετική, μέσα σε ένα σχολείο που είναι ήδη πλουραλιστικό, πολυεθνικό και πολυφυλετικό.

Παιδιά που μαθαίνουν να ξαναχτίζουν την ιστορία της χώρας τους, αποκαλύπτοντας την εκμετάλλευση και την υποταγή που υπέστησαν οι νέγροι, οι ιθαγενείς και οι μιγάδες. Η αποκαθάρωση της επίσημης ιστορίας συνοδεύεται ταυτόχρονα από την ανασύνθεση μιας καινούργιας ιστορίας, στην οποία αναδεικνύονται οι αγώνες κατά του αποικιοκρατή, κατά της δουλείας, κατά των εθνικών και φυλετικών διακρίσεων, κατά της ταξικής εκμετάλλευσης, αναδεικνύονται οι αγώνες των γυναικών κατά της ματαιωτικής καταπίεσης. Όλοι αυτοί οι αγώνες που η επίσημη ιστορία ξεχνά ή υποβαθμίζει. Τόσο στο σχολείο, όσο και στην καθημερινή ζωή, τα μικρά μαθαίνουν πως, πολλές φορές, αυτό που μπορεί σε έναν αγώνα να φαίνεται σαν ήττα, στην πραγματικότητα είναι μια συσσωρευση δυνάμεων και μαθήτευση για μελλοντικούς αγώνες και νίκες. Μαθαίνουν πως οι λαϊκές ουτοπίες είναι ένα αναγκαίο φυτώριο για τη συγκρότηση ενός αισθήματος συλλογικής δύναμης.

Οι διδάσκοντες που δουλεύουν σε αυτά τα σχολεία είναι το ίδιο αγωνιστές όπως και οι αγρότες, το ίδιο ενταγμένοι μαζί τους στον στόχο του μετασχηματισμού της κοινωνίας. Γνωρίζουν, γιατί το διαπιστώνουν μέσα στην καθημερινή ζωή του κτήματος, τη δύναμη που έχει η συλλογικότητα και η αλληλεγγύη. Προσανατολίζουν λοιπόν τη μεθοδολογία τους στο να ενισχύουν τη συλλογική και αλληλέγγυα δουλειά. Τα παιδιά ωθούνται να αλληλοβοηθούνται, να ανταλλάσσουν αυτό που ξέρουν και να καταλαβαίνουν το παροδικό του «δεν ξέρω». «Δεν ξέρω» σημαίνει «ΑΚΟΜΗ δεν ξέρω». Και καταλαβαίνουν επίσης πως η συλλογικότητα γεννάει νέες γνώσεις. Το «δεν ξέρω» χάνει έτσι τον απόλυτο χαρακτήρα του, που συναντάμε στις τάξεις της παραδοσιακής εκπαίδευσης. Μαθαίνουν πως δεν υπάρχει κανείς που να τα ξέρει όλα και

δεν υπάρχει κανείς που να μην ξέρει τίποτα. Και για να μην εμφανίζονται «αστέρια» που λάμπουν περισσότερο από τους υπόλοιπους, η γνώση παρυσιάζεται πάντοτε σαν κάτι σε κίνηση. Καθένας γνωρίζει κάτι και όλοι μαζί γνωρίζουν πως έχουν πολλά να μάθουν και γι' αυτό άλλωστε έρχονται στο σχολείο. Η συλλογική δουλειά είναι το σημείο εκκίνησης και εδώ επιστρέφουν όλα όσα μαθαίνονται.

Τα θέματα προς συζήτηση που προτείνει η δασκάλα στο σχολείο είναι στενά δεμένα με τα προβλήματα που αντιμετωπίζει καθημερινά η ομάδα, όπως εποχικές ασχολίες με τη γη κ.λπ.

Για να μάθουν την ιστορία της Βραζιλίας ξεκινάνε από μικρές ιστορίες της ζωής του καθένα, από την ιστορία της οικογένειάς του και φτάνουν μέχρι το asentamiento που τώρα ζουν, και συνδέουν τη μία ιστορία με την άλλη. Το συνολικό με το επιμέρους βρίσκονται σε ένα συνεχή διάλογο. Μαθαίνουν πως το όλο βρίσκεται στο επιμέρους και το μερικό στο όλο.

Τα τραγούδια και τα παραμύθια που έχουν περάσει από γενιά σε γενιά προφορικά και που κάθε παιδί φέρνει στην ομάδα, μεταβάλλονται σε «παιδαγωγικό υλικό» και αυτά τα παραμύθια και τα τραγούδια συναντιούνται με αυτά άλλων ομάδων, άλλης κοινότητας, άλλων λαών. Τα παιδιά μαθαίνουν πως όλα αυτά είναι κομμάτια από αυτό που ονομάζεται παγκόσμιος πολιτισμός, μια κληρονομιά της ανθρωπότητας, της οποίας και αυτά είναι μέρος. Όπως είπε και ο Αμίλκαρ Γκαμπράλ, η δυναμική σύνθεση της κοινότητας είναι το θεμέλιο της απελευθέρωσης.

Τα σχολικά είδη δεν είναι ατομική ιδιοκτησία, αλλά συλλογικής χρήσης. Όλα τα παιδιά είναι υπεύθυνα για όλα τα υλικά. Τα χρησιμοποιούν με προσοχή, γιατί γνωρίζουν την αξία κάθε μολυβιού, κάθε τετραδίου, κάθε βιβλίου. Στον καταναλωτισμό που διαφημίζεται καθημερινά από τα ΜΜΕ, αντιπαράτίθεται η οικονομία, η ανακύκλωση των υλικών, η επαναχρησιμοποίησή τους. Όταν τα παιδιά αισθάνονται ικανά να αξιοποιήσουν αυτό που φαινόταν άχρηστο και να μάθουν πώς να το κάνουν, βιώνουν ένα αίσθημα δύναμης. Η ανακύκλωση υλικών αντιτίθεται στον καταναλωτισμό και δίνει τη δυνατότητα να ισχύσουν καινούργιες σχέσεις με τα υλικά και τα πρόσωπα, σχέσεις πιο αγαπησιδρικές, βασισμένες στην ευαισθησία προς το άλλο, είτε πρόκειται για πρόσωπο, είτε για πράγμα, σχέσεις στις οποίες τα αισθήματα καλούνται να συμμετάσχουν για να τα γνωρίσουμε καλύτερα.

Η εμπειρία από τα σχολεία του MST έχει να διδάξει πολλά σε όλους εμάς που εξακολουθούμε να πιστεύουμε στη δημιουργία μιας αγωγής η οποία αντιπαράτίθεται στην επίσημη αγωγή που είναι στενά συνδεδεμένη σήμερα με τους νεοφιλελεύθερους σχεδιασμούς».

Σ.Γ.

Ένα Πανεπιστήμιο αγώνα

Αυτός που ήρθε στον κόσμο για να μην αλλάξει τίποτε, δεν αξίζει να ασχολείται κανείς μαζί του, ούτε αξίζει σεβασμό

Ρ. ΣΑΡ

αφιέρωμα

Επειδή η ουτοπία δεν διαθέτει ακόμη έναν φυσικό χώρο και η επανάσταση εξακολουθεί να είναι ένα αναγκαίο όνειρο, οι Μητέρες της Πλατείας του Μάη αποφασίσαμε να δημιουργήσουμε έναν χώρο αγώνα και αντίστασης.

Η οικοδόμηση μιας νέας κοινωνίας απαιτεί άνδρες και γυναίκες με πολιτική και ηθική συγκρότηση, ευαίσθητους και ονειροπότες, ικανούς να χρησιμοποιούν τα εργαλεία της επιστήμης και εκείνα της τέχνης.

Οφείλουμε να δώσουμε σχήμα στον νέο άνθρωπο, που γνωρίζει να συνδυάζει την επαναστατική θεωρία και πράξη.

Αυτό το λαϊκό πανεπιστήμιο έχει, ως κεντρικό του στόχο, να παράξει κριτικό πνεύμα και να οργανώσει ομαδικά περιβάλλοντα δημιουργικής σκέψης.

Οι Μητέρες καλούμε σε μια δέσμευση λόγου και πράξης για να αλλάξουμε το ηγεμονικό κοινωνικό μοντέλο. Μια πολιτισμική περιπέτεια που απαιτεί, «καθαρό μυαλό, αλληλέγγυα καρδιά και μαχητική συμμετοχή».

Είμαστε αντίθετες στο εκπαιδευτικό μοντέλο που επιδιώκει να μεταδώσει, με κάθετη μορφή, γνώσεις που νομιμοποιούν την καταπίεση.

Γνωρίζουμε ότι οι θεσμοί είναι σχεδιασμένοι για να επιβλέπουν, να επιβάλλουν και να αναπαράγουν ένα διεστραμμένο κοινωνικό σύστημα. Από τους υπάρχοντες πανεπιστημιακούς θεσμούς βγαίνουν πολλοί φύλακες των αλυσίδων που μας κρατούν φυλακισμένους.

Το Λαϊκό Πανεπιστήμιο των Μητέρων θα μορφώσει νέα παιδιά για να αγωνιστούν καθημερινά για τη ζωή και την αξιοπρέπεια.

Οι Μητέρες της Πλατείας του Μάη θέλουμε να αφήσουμε σαν μοναδική κληρονομιά, την πολιτική δέσμευση, την ιδεολογική συνέπεια, τη συγκρότηση και το πάθος για τον αγώνα που κληρονομήσαμε από τα 30.000 παιδιά μας.

Μητέρες της Πλατείας του Μάη

Μπουένος Άιρες, Σεπτέμβρης του 1999

Με αυτή τη σύντομη διακήρυξη, πριν από τρία χρόνια, ιδρύθηκε το Λαϊκό Πανεπιστήμιο των Μητέρων, που σήμερα είναι σημείο αναφοράς για την κοινωνική και πολιτιστική ζωή της Αργεντινής. Ιδρύω ένα πανεπιστήμιο σημαίνει, με όρους επίσημης γλώσσας ότι έχω εκείνη τη νομιμότητα και το κύρος, ώστε να δημιουργήσω έναν πνευματικό χώρο χρήσιμο και αποδεκτό από την κοινωνία, έναν θεσμό λειτουργικό στα όρια του κυρίαρχου εκπαιδευτικού συστήματος. Στην περίπτωση του Λαϊκού Πανεπιστημίου των Μητέρων ορισμένες από τις προϋποθέσεις που αναφέραμε, είναι φανερό ότι έχουν αντιστραφεί: το Λαϊκό Πανεπιστήμιο των Μητέρων αμφισβητεί ακριβώς τη λειτουργία του κυρίαρχου εκπαιδευτικού συστήματος γενικά, ενώ θέλει να είναι χρήσιμο στην κοινωνία με έναν άλλο, διαφορετικό τρόπο, με τη δημιουργία αγωνιστών για την ανατροπή του συστήματος. Ωστόσο οι Μητέρες ίδρυσαν έναν πανεπιστημιακό θεσμό που, όπως θα δούμε αναλυτικά, έχει πλήρη λειτουργία, δεν αρκείται σε διακηρύξεις. Το γεγονός ότι στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο των Μητέρων διδάσκουν ορισμένοι από τους πιο γνωστούς ακαδημαϊκούς-διανοούμενους της Αργεντινής, και το ότι οι ενέργειες του Λαϊκού Πανεπιστημίου είναι σχεδόν πάντα στο επίκεντρο γεγονότων, σχολίων και κριτικών θετικών και αρνητικών, και όλα αυτά στο σύντομο χρονικό διάστημα των τριών χρόνων, μας παρπέμπουν στο θέμα της νομιμότητας, του κύρους.

Είναι αλήθεια: στην Αργεντινή, οι Μητέρες είναι η οργάνωση που κατεχορήγαν διέθετε εκείνο το κύρος για μια τέτοια κίνηση, για την ίδρυση ενός Λαϊκού Πανεπιστημίου. Τα 25 χρόνια αγώνα που έκανε τις «Τρελές» της Πλατείας του Μάη γνωστές σε όλο τον κόσμο, οι 30.000 εξαφανισμένοι – γιοι και κόρες, που έπεσαν για μια Αργεντινή της κοινωνικής ισότητας και της αξιοπρέπειας, αυτά είναι τα θεμέλια του κύρους που πάνω του στηρίχθηκαν. Και από την άλλη μεριά, η ουτοπία στην οποία αναφέρονται στην αρχική τους διακήρυξη, η ουτοπία της κοινωνικής αλλαγής – που δημιούργησε μερικές δεκάδες σχολές σκέψης και επαναστατικής θεωρίας, είναι το πλαίσιο για τον σχεδιασμό ενός ανώτατου εκπαιδευτικού θεσμού. Όσο για την προφανή αντίθεση που έχει στον τίτλο του ένα Πανεπιστήμιο (αστικός εκπαιδευτικός θεσμός της εποχής των Φώτων) που είναι Λαϊκό, αυτή αίρεται από το Πάθος των Μητέρων και τον ανοικτό ορίζοντα του αγώνα και της αντίστασης που αποτελούν τα προσδιοριστικά χαρακτηριστικά του εγχειρήματος.

Οι Μητέρες με τους εργαζόμενους του κατελιγμένον εργοστασίου κεραμικών Zanon.

και αντίστασης

Ορισμένα Στοιχεία

Για να έχουμε μια πιο σαφή εικόνα για το θέμα μας, θα πρέπει να πούμε ότι, τη φετινή χρονιά, στο πλαίσιο του Λαϊκού Πανεπιστημίου των Μητέρων ήδη λειτουργούν:

Έντεκα Σχολές: Θεατρικών Σπουδών, Δραματική, Ανθρώπινων και Πολιτικών Δικαιωμάτων, Πολιτικής και Κοινωνικής Οικονομίας, Δημοσιογραφίας, Κοινωνικής Ψυχολογίας, Λαϊκής Εκπαίδευσης, Κοοπερατισμού, Γραφικών Τεχνών, Κινηματογράφου Ντοκιμαντέρ και Σχολή με αντικείμενο «Διανοούμενοι και Ευθύνη».

Επίσης λειτουργούν Έξι Σεμινάρια: Μεθοδολογική Ανάγνωση του «Κεφάλαιου», Λογοτεχνία και Πολιτική, Ο ενήλικας μαθητής: μια νέα κριτική προοπτική, Ανθρώπινα και Πολιτικά Δικαιώματα, Λογοτεχνία και Ψυχανάλυση, Ιστορία του εργατικού κινήματος.

Τέλος, λειτουργούν και τρία καλλιτεχνικά εργαστήρια: Τέχνη της τοιχογραφίας, Φωτογραφία, Γραφή.

Παράλληλα, κάθε εβδομάδα διοργανώνονται εκδηλώσεις ανοιχτές με θέματα κοινωνικά και πολιτικά, διεθνή και τοπικά, πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.λπ.

Η εγγραφή στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο στοιχίζει 25 δολάρια και η μηνιαία συνδρομή κυμαίνεται μεταξύ 25 και 35 δολαρίων ανάλογα με το αντικείμενο.

Τα μαθήματα των Σχολών ακολουθούν ένα πρόγραμμα τριήμερο με τρεις ώρες κάθε φορά, δηλαδή ένα σύνολο 9 ωρών εβδομαδιαία ή 36 τον μήνα.

Τα Σεμινάρια είναι μια φορά την εβδομάδα επί ένα τρίωρο, το ίδιο και τα καλλιτεχνικά εργαστήρια.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι πρόσφατα το Λαϊκό Πανεπιστήμιο απόκτησε και Έδρα «Τσε Γκεβάρα».

Προβλήματα Μεθοδολογίας και Πρακτικής

Όπως θα γνωρίζετε, όποιος επιδιώκει να φοιτήσει σε ένα συνηθισμένο πανεπιστήμιο γνωρίζει εκ των προτέρων ότι θα αναμετρηθεί με τρεις σταθερές αξίες: την αστική ιδεολογία που αποτελεί το υπόβαθρο των οποιωνδήποτε σπουδών, την ακαδημαϊκή γλώσσα που όσο πιο ακατάλυπτη είναι, τόσο για πιο έγκυρη και βαθυστόχαστη λογίζεται, τη συνεχή αξιολόγηση, που έτσι κι αλλιώς τον κατατρέπει από τη στιγμή που θα αποκτήσει συναίσθηση του εαυτού του.

Ας δούμε πώς αντιμετωπίζουν στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο των Μητέρων της Πλατείας του Μάη αυτές τις τρεις παραμέτρους της πανεπιστημιακής μόρφωσης. Σύμφωνα με αναλύσεις των ιδίων των δασκάλων του πανεπιστημίου, το θεωρητικό πλαίσιο των σπουδών το διαγράφει η αναφορά τόσο στον μαρξισμό πέρα από δόγματα, όσο και σε μια γκάμα φιλοσόφων, διανοοουμένων, συγγραφέων από τον Ενρίκε Πίτσον Ριβιέρε μέχρι τον Λακάν, από τον Λωτρεαμόν μέχρι τον Γουόλς. Το κύριο χαρακτηριστικό αυτού του πλαισίου είναι ότι διαφοροποιείται δραματικά από το κλασικό πανεπιστημιακό στυλ, ότι εμπνέεται από εξω-πανεπιστημιακές γνώσεις, γνώσεις παράλληλες ή περιθωριακές σε ό,τι αποτελεί τη Γνώση για την κατεστημένη κοινωνία.

Ανάλογα κινείται και στο θέμα της έκφρασης και της μορφής που παίρνουν οι σπουδές. Το πρόβλημα που πρέπει να λύνει, σε αυτό το σημείο, είναι πώς να δημιουργεί μια κριτική αναζήτηση και μια συνεχή αυτοεξέταση των θεωρήσεων του κόσμου που αποτελούν αυθεντία για τον κόσμο της γνώσης και της εκπαίδευσης. Κι ακόμη πώς να αποκαθιστά μια γνωστική σχέση ανάμεσα στο «πανεπιστημιακό» και στο λαϊκό στοιχείο, ανάμεσα στη γλώσσα των ερευνητών και των επαγγελματιών, από τη μια, και των καθημερινών ανθρώπων με τις ανάγκες τους από την άλλη. Ιδιαίτερα όταν αυτές προβάλλονται σε μια διαδικασία κοινωνικού αγώνα.

Όσο για την αξιολόγηση, η άποψη των διδασκόντων στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο είναι ομόφωνη και ομόθυμη: η τυπική αξιολόγηση είναι μια πράξη ελλειμματική και λανθασμένη. Η αξιολόγηση έχει ισχύ και αξία ως υπόσχεση, ως εργασία που πρέπει να συνεχίσει να γίνεται. Η αξιολόγηση υπάρχει ως αυτοσυνείδηση μιας κατάστασης, πέρα από γραφειοκρατικές διαδικασίες. Ως δυναμική μορφή ενός διαλόγου που έχει αναβληθεί για ένα επόμενο διάστημα. Βέβαια, το Λαϊκό Πανεπιστήμιο των Μητέρων δεν έχει την παραδοσιακή σχέση των πανεπιστημίων με το επάγγελμα. Αλλά αυτό κατά βάθος δεν αλλάζει την ουσία. Γιατί ούτε τα παραδοσιακά πανεπιστήμια εξασφαλίζουν επαγγελματική σταδιοδρομία, ενώ η αξιολόγηση με στόχο την εξασφάλιση μιας θέσης εργασίας μεταφέρεται ολόένα και περισσότερο έξω από τον κύκλο των επίσημων, κυρίως δημόσιων, θεσμών εκπαίδευσης. Έτσι η αξιολόγηση παραμένει ένα εργαλείο αποκλεισμού από την εκπαίδευση και όχι βελτίωσης των επιδόσεων.

Και τα τρία αυτά ζητήματα αποκτούν ακόμα πιο κρίσιμο χαρακτήρα όταν είναι εκφρασμένη η πρόθεση των διδασκόντων στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο, να λειτουργήσουν στην κατεύθυνση μιας λαϊκής εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τις αναλύσεις τους, η λαϊκή εκπαίδευση δεν είναι μια υπόσχεση

για το μέλλον, αλλά μια πράξη για το σήμερα. Η λαϊκή εκπαίδευση προτείνει τον στοχασμό από τη σκοπιά των λαϊκών κινημάτων, από τη σκοπιά της πράξης τους, της ιστορικής μνήμης τους, των αναγκών τους και των διαδικασιών με τις οποίες θα συγκροτηθεί ένα νέο ιστορικό μπλοκ για την κοινωνική απελευθέρωση. Η λαϊκή εκπαίδευση αναζητεί έναν διάλογο ανάμεσα στο «σκέφτεσθαι από τη σκοπιά των λαϊκών κινημάτων» και τη γνώση που δημιουργείται σε άλλα ερευνητικά περιβάλλοντα και περιβάλλοντα ιδεολογικών επεξεργασιών, με στόχο τη συνεισφορά στην αυτογνωσία των λαϊκών κινημάτων, στην αυτο-οργάνωσή τους, και την αναδημιουργία της ταυτότητάς τους.

Στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο των Μητέρων, τρία χρόνια τώρα όλες αυτές οι προσπάθειες βιώνονται σαν ένα μεγάλο ταξίδι, έτσι όπως το περιγράφει μια δασκάλα, η Κλαούντια Κορόλ:

«Η ελευθερία, αυτό το όνειρο που είδαμε τόσες φορές, μερικές στιγμές φαίνεται να απομακρύνεται από τον άμεσο ορίζοντά μας. Δεν μιλώ για την ελευθερία που μας προσφέρουν σαν προϊόν στην παγκοσμιοποιημένη αγορά. Δεν μιλώ για την ελευθερία που έχει σαν τίμημα τη λήθη, τις καλές σχέσεις με τους δυνατούς, την καθημερινή ταπείνωση, το να κολυμπάς εκεί που πάει το ρεύμα. Μιλάω για την ελευθερία που σημαίνει να είμαστε υποκείμενα της ιστορίας μας, πρωταγωνιστές της εποχής μας. Την ελευθερία να αναγνωρίζουμε τους εαυτούς μας στη δημιουργία μας, να μη μας εκμεταλλεύονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο οι κυρίαρχοι του κόσμου.

Αυτοί παριστάνουν τους κυρίαρχους με τη δική μας δύναμη εργασίας, με τη δική μας ενέργεια, με τα δικά μας συναισθήματα, τη δική μας φαντασία, και με το δικαίωμα που έχουν πάνω στο σώμα μας. Για να αντιμετωπίσουμε την κοινή αίσθηση που θεωρεί φυσιολογική την αδικία, είμαστε υποχρεωμένοι να ταξιδέψουμε κόντρα στο ρεύμα. Αυτό κάνουμε. Στα ταξίδια μας διασταυρωθήκαμε με τα σύνορα του αιώνα και της χιλιετίας. Τα σκάφη μας είναι γεμάτα όνειρα. Πέσαμε σε καταιγίδες και εξαντλητικές νηνεμίες. Κρατήσαμε την κατεύθυνση που δείχνει η πυξίδα. Δεν διαλέξαμε τον βορρά. Κατευθυνόμαστε από νότο σε νότο. Δεν νικάμε. Δεν φτάνουμε. Δεν υποστέλλουμε τις σημαίες.

Πολλοί σύντροφοι έμειναν στα μισά του δρόμου. Πολλοί ναυάγησαν. Πολλοί προτίμησαν τη σταθερή γη. Συνεχίζουμε να ταξιδεύουμε».

Αυτό είναι το «πάθος» των Μητέρων που συνοψίζεται στο σύνθημα «Ούτε ένα βήμα πίσω». Με αυτά τα όπλα οι δάσκαλοι και οι σπουδαστές του Λαϊκού Πανεπιστημίου βρέθηκαν στους δρόμους της εξέγερσης τον περασμένο Δεκέμβριο. Στις 19 και στις 20 ήταν στις πρώτες γραμμές, το ίδιο και τις επόμενες ημέρες, βδομάδες, μήνες. Έτσι το Λαϊκό Πανεπιστήμιο δέθηκε με τα Κινήματα των Πικετέρος, με τις Λαϊκές Συνελεύσεις, έχει εμπνεύσει μια σειρά από άλλες εκπαιδευτικές διαδικασίες που τροφοδοτούνται από τους κοινωνικούς αγώνες και τις νέες εμπειρίες που φέρνουν.

Α.Ξ.

Δίκτυο της Λαϊκής Εκπαίδευσης

Αν τα πιο προωθημένα λαϊκά κινήματα δημιουργούν τις δικές τους εκπαιδευτικές δομές και πρακτικές, τι συμβαίνει στην επίσημη εκπαίδευση; Η κατάσταση στην επίσημη εκπαίδευση παρουσιάστηκε στο άρθρο «Η εκπαίδευση στη Λατινική Αμερική». Η παρεχόμενη εκπαίδευση έχει αμφισβητηθεί από ισχυρότατα κινήματα εκπαιδευτικών που αναπτύχθηκαν στην περιοχή, που άλλοτε επιδίωκαν μια φιλολαϊκή μεταρρύθμιση μέσα στα πλαίσια του συστήματος και άλλοτε επιδίωκαν την αντικατάστασή του με μια εκπαιδευτική αγωγή που πλησίαζε στις προδιαγραφές του Φρέιρε (όπως για παράδειγμα το κίνημα των εκπαιδευτικών που συσπειρωνόταν γύρω από το περιοδικό «Autoeducaci3n» στο Περού, το Παιδαγωγικό Κίνημα της Κολομβίας κ.λπ.).

Η σημερινή γενικευμένη αμφισβήτηση προς τα επίσημα εκπαιδευτικά συστήματα έχει ανοίξει διαύλους επικοινωνίας και κοινής δράσης ανάμεσα στο κίνημα των εκπαιδευτικών και τα κοινωνικά κινήματα που έχουν διαμορφώσει τη δική τους εκπαιδευτική αντίληψη και πρακτική. Ένας από τους πολλούς τρόπους συνάντησης είναι και το Δίκτυο της Λαϊκής Εκπαίδευσης, στο οποίο συμμετέχουν πανεπιστήμια, Ενώσεις Δασκάλων και Καθηγητών, το Πανεπιστήμιο των Μητέρων της Πλατείας του Μάη, το Κίνημα των Χωρίς Γη της Βραζιλίας, Κινήματα Ανέργων της Αργεντινής, πρωτοποριακά σχολεία όπως το «Θα γίνουμε όπως ο Τσε» κ.λπ. Το Δίκτυο δημιουργήθηκε το 1998 και από τότε, στα πλαίσιά του, παρατηρείται μια συνεχώς διευρυνόμενη συμμετοχή. Έχει πραγματοποιήσει ως σήμερα 7 ανοιχτές συζητήσεις. Η τελευταία έγινε τον Ιούνιο του 2002 στη Σάλτα της Αργεντινής. Τα θέματα που απασχόλησαν αυτή τη συνάντηση ήταν: η σχέση της επίσημης με τη λαϊκή εκπαίδευση, αν πρέπει να δημιουργούνται λαϊκά σχολεία, ποια είναι τα εμπόδια που βάζει η επίσημη στη λαϊκή εκπαίδευση, η λαϊκή εκπαίδευση σαν μέσο προώθησης της οργάνωσης της λαϊκής εξουσίας.

Η συνάντηση επιβεβαίωσε την ανάγκη να αυξηθούν τα εκπαιδευτικά εγχειρήματα των κοινωνικών κινημάτων.

Όσον αφορά την επίσημη εκπαίδευση, διατυπώθηκε η θέση πως δεν πρέπει να περιορισθεί η λαϊκή εκπαίδευση μόνο στις εναλλακτικές εμπειρίες, αλλά παράλληλα να ενταθεί η προσπάθεια ώστε να ασκεί η δημόσια εκπαίδευση έναν αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής λαϊκής κυριαρχίας, αρθρώνοντας μέσα σε κάθε σχολείο τον παιδαγωγικό αγώνα με τον λαϊκό αγώνα. Αυτό θα γίνει δυνατό μόνο αν το δημόσιο σχολείο γίνει λαϊκό σχολείο. Ένα μόνο σχολείο για όλους, κρατικό σχολείο αλλά με κοινωνικό έλεγχο, με αυτόνομη διοίκηση. Ένα σχολείο που θα βρίσκεται κάτω από την ηγεμονία της οργανωμένης κοινωνίας και που το περιεχόμενο εκπαίδευσης που θα παρέχει, θα καθορίζεται από τις ανάγκες των κοινωνικών ομάδων και της κοινωνίας γενικότερα. Όπως δηλώθηκε στη συνάντηση, ένα τέτοιο σχολείο δεν παραχωρείται από το καπιταλιστικό κράτος, αλλά θα είναι κατάκτηση του οργανωμένου λαϊκού κινήματος.

Σ.Γ.

ΙΘΑΓΕΝΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

και εκπαίδευση

Μια προσέγγιση στο θέμα ιθαγενικά κινήματα και εμπειρίες μιας άλλης εκπαίδευσης, για να γίνει εφικτή, πρέπει να αποδεσμευτεί από στερεότυπα που, ορισμένες φορές, τα συναντάμε και στα πλαίσια της Αριστεράς. Πρόκειται π.χ. για τη συνείδηση της ανωτερότητας του δυτικού πολιτισμού και μάλιστα του ευρωπαϊκού, που αποτελεί μια σκέτη άρνηση όταν θέλει να αναμετρηθεί με το διαφορετικό.

Είναι γεγονός ότι η ιθαγενική πραγματικότητα έχει διαφοροποιηθεί και διαφοροποιείται συνεχώς στο πλαίσιο του τεχνολογικού πολιτισμού, που εξομοιώνει τις φυλές στο όνομα της εκμετάλλευσής τους. Παρ' όλ' αυτά, οι ιθαγενείς λαοί εξακολουθούν να είναι φορείς ορισμένων στοιχείων σημαντικών για μια άλλη κατεύθυνση στην εκπαίδευση, μια κατεύθυνση με αντίθετη φορά προς την αναπαραγωγή αλλοτριωμένων, ισοπεδωμένων συνειδήσεων, μέσω των κυρίαρχων εκπαιδευτικών συστημάτων.

Τι εννοούμε, θα το εξηγήσουμε αμέσως, αφού διευκρινίσουμε ότι το κείμενο που ακολουθεί είναι απλώς μια μικρή εισαγωγή σε ένα μεγάλο θέμα, μια εισαγωγή με ψήγματα σκέψεων και παραδειγμάτων.

Αναφερόμαστε, λοιπόν, σε τρία σημεία των ιθαγενικών παραδόσεων που έχουν μια γενικότερη ισχύ, ανεξάρτητα από τις επιμέρους φυλές.

- Πρώτον, είναι η επιμονή στη διατήρηση της ταυτότητάς τους.
- Δεύτερον, η δυνατότητα να διασώζουν, στο διάβα πολλών αιώνων, γλώσσες που δεν είναι γραπτές, με την προφορική μετάδοση από γενιά σε γενιά.
- Τρίτον, η κοινοτική οργάνωση και η αντίληψη της αυτονομίας στους ιθαγενείς.

Αν αντιστρέψουμε τώρα τη σειρά με την οποία παραθέσαμε τα τρία αυτά στοιχεία, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι χωρίς την αυτονομία και την κοινοτική οργάνωση τα άλλα δύο δεν θα υπήρχαν. Το θέμα της αυτονομίας είναι αντικείμενο μεγάλων θεωρητικών συζητήσε-

ων και αμφισβήτησης, την ώρα που η καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση εμφανίζεται σαν η κυρίαρχη επιλογή στο διεθνή ορίζοντα.

Ωστόσο, σε γενικές γραμμές, η ιθαγενική κοινότητα αντιστάθηκε στη διοικητική συγκέντρωση του καπιταλιστικού κράτους. Η επιβίωση μάλιστα των προφορικών γλωσσών, που είναι φορείς του πολιτισμού των ιθαγενών, αποδεικνύει ότι το κέντρο του πολιτισμού είναι ο Άνθρωπος και πολιτιστικό κενό δημιουργείται όταν θέλουμε να αφαιρέσουμε αυτόν από το προσκήνιο της Ιστορίας.

Οι αναλφάβητοι -για τα δεδομένα του κυρίαρχου πολιτισμού των χωρών στις οποίες κατοικούν- ιθαγενείς μπορούν, διασώζοντας τις γλώσσες των φυλών τους (και όχι ιδιώματα όπως ισχυρίζονται κάποιοι), να διατηρούν τον πυρήνα της ταυτότητάς τους. Ίσως αυτός να είναι ένας ακόμη λόγος που οι ΗΠΑ τους θεωρούν έναν από τους μεγαλύτερους κινδύνους για την πολιτική της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης, που προελαύνει στον βαθμό που δημιουργεί καλούπια ανθρώπων και πολιτισμών.

Έτσι φτάνουμε στην κατακλείδα: ότι δηλαδή οι ιθαγενικές παραδόσεις, γενικά και σε ό,τι αφορά την εκπαίδευση, αποκτούν επικαιρότητα και μια δυναμική για το μέλλον των ίδιων των ιθαγενών αλλά και άλλων κινήματων, στον βαθμό που βρίσκονται στον πυρήνα ιθαγενικών κινήματων, τα οποία είναι πολέμια του νεοφιλελευθερισμού.

Στη συνέχεια θα κάνουμε μια σύντομη αναφορά στις προσπάθειες των ιθαγενικών κινήματων στη Χιλή (Μαπούτσε), στο Εκουαδόρ (φυλές Κέτσουα) και στο Μεξικό.

Η υπεράσπιση της ταυτότητας

Στη Χιλή, οι Μαπούτσε είναι μια δυναμική ιθαγενική φυλή και γι' αυτό αντικείμενο πολλών διώξεων, από πάντα θα έλεγε κανείς.

Την εποχή της δικτατορίας του Πινοστέτ, οι Μαπούτσε υπέφεραν όσο και ο δημοκρατικός λαός της Χιλής, αλλά και κάτι περισσότερο, επειδή ήταν Μαπούτσε. Σήμερα ακόμη είναι στό-

χος των κυβερνήσεων και των πολυεθνικών. Με βάση τον δυτικό ορθολογισμό και τις πιθανότητες που δίνουν οι προβλέψεις των στατιστικών του, οι Μαπούτσε θα έπρεπε εδώ και καιρό να έχουν αφομοιωθεί στον αστικό πληθυσμό των πόλεων.

Οι Μαπούτσε σήμερα ακόμη υποστηρίζουν το δικαίωμά τους να παραμείνουν αγρότες ιθαγενείς, και αυτό εκφράζεται στην έμφαση που δίνουν στην ποιοτική βελτίωση των αγροτικών σχολείων με αιτήματα εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που διεκδικούν από τις κυβερνήσεις. Δεν αρνούνται φυσικά την τεχνολογική πρόοδο, γι' αυτό το πρόγραμμά τους υποστηρίζει τη δημιουργία ενός δικτύου τεχνικών-επαγγελματικών λυκείων.

Το θέμα της επίσημης αναγνώρισης της γλώσσας τους είναι κεντρικό γι' αυτούς και το διεκδικούν παράλληλα με την απαίτηση που προβάλλουν να αναγνωριστούν συνταγματικά ως Ιθαγενής Λαός της Χιλής.

Οι πιο δραστήριες οργανώσεις των Μαπούτσε υλοποιούν και δικά τους εκπαιδευτικά προγράμματα με τη λειτουργία παιδικών σταθμών, δημοτικών σχολείων, κέντρων εκπαίδευσης δασκάλων κ.λπ.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό του Εκουαδόρ. Στη χώρα που έγινε διεθνώς γνωστή με την ιθαγενική εξέγερση του Ιανουαρίου 2000, ο αγώνας των ιθαγενών να διδάσκεται η γλώσσα Κέτσουα ξεκινάει από παλιά, πριν ακόμα από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Σήμερα στο Εκουαδόρ, το Σύνταγμα αναγνωρίζει τα δικαιώματα των ιθαγενών και λειτουργούν δίγλωσσα σχολεία. Ωστόσο, για λόγους οικονομικούς και κοινωνικούς, οι ιθαγενείς παραμένουν οι πληβείοι της κοινωνίας στην οποία ζουν. Οι ιθαγενείς συνεχίζουν τον αγώνα τους σε πολλά επίπεδα και στον τομέα της εκπαίδευσης.

Μια αξιολογή εμπειρία που μας έρχεται από το Εκουαδόρ είναι τα Σχολεία γυναικείων στελεχών του αγώνα, που λειτουργούν με ευθύνη της Συνομοσπονδίας των Ιθαγενικών Οργανώσεων του Εκουαδόρ. Όπως αναφέρει το πρόγραμμα αυτών των σχολείων, άξονας είναι η ιδιαίτερη κεντρική θέση που παραδοσιακά έχει η γυναίκα στις ιθαγενικές κοινότητες του Εκουαδόρ.

«Αξιοπρεπές Σχολείο».

Η κοινότητα, πυρήνας της οργάνωσης της ζωής

Έχουμε συνηθίσει να αναγνωρίζουμε στη ζαπατιστική εξέγερση και τη δημιουργία των αυτόνομων εξεγερμένων δήμων και κοινοτήτων της Τσιιάπας, την πιο επεξεργασμένη αντίληψη που θεμελιώνεται σε αξίες σαν κι αυτές που προαναφέρθηκαν. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των Ζαπατίστας με τον τίτλο «Σποράκι του ήλιου» είναι γνωστά διεθνώς και στη χώρα μας, όπου είναι σε εξέλιξη η Καμπάνια «Ένα σχολείο για την Τσιιάπα».

Η οργανωτική πλευρά του εκπαιδευτικού προγράμματος στις ζαπατιστικές κοινότητες συμπεριλαμβάνει τη δημιουργία σχολείων, Κέντρων Επιμόρφωσης Πολιτιστικών Λειτουργιών που επιφορτίζονται με το καθήκον της διδασκαλίας στις κοινότητες. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει και την προώθηση της καταγραφής των γλωσσών και των γνώσεων των Ιθαγενών λαών.

Ένα κομβικό σημείο που συνδέει αυτά τα ζαπατιστικά προγράμματα με τις εμπειρίες των Ιθαγενών, είναι η εστίασή τους στην κοινότητα. Οι μελλοντικοί δάσκαλοι προέρχονται από τις εξεγερμένες κοινότητες και εκπαιδεύονται στη διάρκεια μιας διαδικασίας που ακολουθεί τον κύκλο μάθηση-μετάβαση προς τις κοινότητες-μάθηση, για να καταλήξουν Πολιτιστικοί Λειτουργοί ή Προωθητές Εκπαίδευσης στις κοινότητες. Έτσι ο δάσκαλος δεν έχει την παραδοσιακή αυθεντία του δασκάλου των δυτικών εκπαιδευτικών συστημάτων. Φορέας των γνώσεων και της σχετικής αυθεντίας είναι η κοινότητα και η συνέλευσή της. Άρα ένα άλλο στοιχείο, καινοφανές για τα δικά μας δεδομένα, ότι οι εξετάσεις των μαθητών γίνονται ενώπιον όλης της κοινότητας, αποδεικνύεται απόλυτα λογικό. Εφόσον αυτό που ελέγχεται δεν είναι αν το άτομο απόκτησε γνώσεις, άρα έγινε χρήσιμο για τον εαυτό του, αλλά το ότι απόκτησε-συστηματοποίησε γνώσεις και αυτό είναι καλό για το σύνολο.

Α.Ξ.

ΚΟΥΒΑ

Η κουβανέζικη επανάσταση έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της εκπαίδευσης. Αμέσως με την επικράτησή της ξεκίνησε μια καμπάνια αλφαριθμητισμού, η οποία σε σύντομο χρονικό διάστημα πέτυχε θεαματικά αποτελέσματα. Ο αναλφαριθμητισμός σχεδόν εξαλείφθηκε από την κουβανέζικη κοινωνία. Ήταν το πρώτο μαζικό εγχείρημα αυτού του είδους στην αμερικάνικη ήπειρο. Ταυτόχρονα η δημόσια εκπαίδευση, μαζί με την υγεία και την αμυντική υπεράσπιση της επανάστασης, αποτέλεσαν τις προτεραιότητες της κουβανέζικης κυβέρνησης. Πολύ σύντομα η εκπαιδευτική αγωγή των παιδιών της Κούβας έφτασε σε επίπεδα ζηλευτά για τη Λατινική Αμερική.

Από τα πρώτα χρόνια, η κουβανέζικη επανάσταση έδειξε τον διεθνιστικό της χαρακτήρα και στον τομέα της εκπαίδευσης. Χιλιάδες νεαρές και νεαροί από πολλές χώρες του κόσμου, και ιδιαίτερα από τη Λατινική Αμερική και την Αφρική, έκαναν την εκπαίδευσή τους στην Κούβα, όπου αποκτούσαν επιστημονικές γνώσεις, που θα χρησιμοποιούσαν μετέπειτα στις δικές τους χώρες. Ταυτόχρονα, επιστημονικό προσωπικό (ιδίως ιατρικό) μετέβαινε στο εξωτερικό για να βοηθήσει και να διδάξει τους πληθυσμούς υπό ανάπτυξη χωρών.

Η Κούβα έγινε καταφύγιο πολλών κυνηγημένων από τις δικτατορίες της Λατινικής Αμερικής, κι ανάμεσά τους πολλοί διανοούμενοι. Σχολές πολιτισμού και τέχνης, όπως η κινηματογραφική στην οποία έχουν διδάξει μεγάλα ονόματα της λατινοαμερικάνικης ππνευματικής ζωής κ.ά., έγιναν φυτώρια εκκόλαψης νέων καλλιτεχνών.

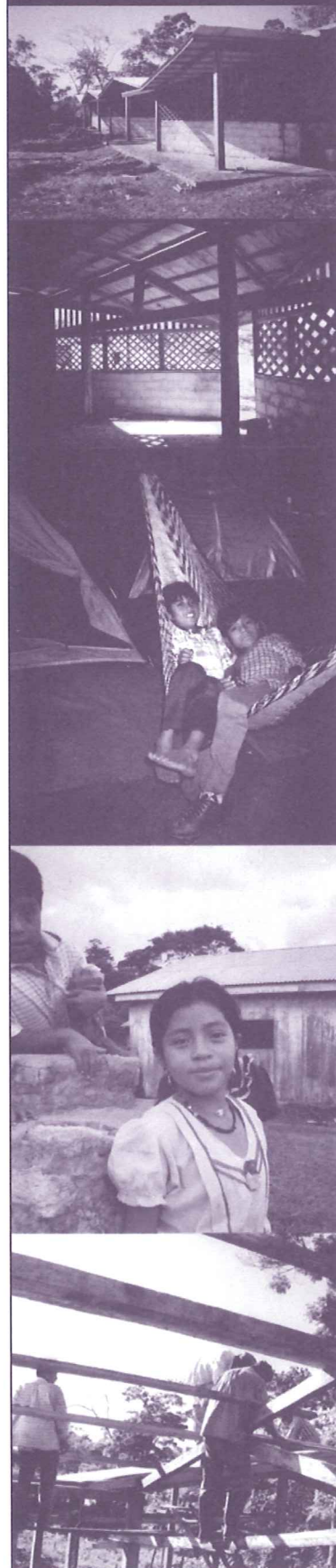
Δεν θέλουμε να εξιδανικεύσουμε την παρεχόμενη εκπαίδευση, ομολογουμένως ποικίλη και εξαιρετικού επιπέδου, χωρίς όμως να αποφεύγονται και ιδεολογικές αγκυλώσεις, ούτε να την εμφανίσουμε συνολικά σαν εκπαιδευτικό πρότυπο για μια μελλοντική κοινωνία. Αλλά δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε το τεράστιο έργο που έχει επιτελεσθεί, τόσο για την ίδια την κουβανέζικη κοινωνία, όσο και την προσφορά της σε άλλους λαούς του κόσμου. Η διεθνιστική προσφορά στον τομέα της εκπαίδευσης από την Κούβα δεν σταμάτησε ποτέ ακόμη και στις πιο δύσκολες οικονομικές συνθήκες που πέρασε τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '90, ύστερα από την κατάρρευση του σοβιετικού μπλοκ. Κι αυτή η προσφορά της έχει έναν απελευθερωτικό χαρακτήρα. Σήμερα 6.000 φοιτητές από διάφορες χώρες, ακόμη και από μειονότητες και περιθωριακά στρώματα των Ηνωμένων Πολιτειών, σπουδάζουν Ιατρική δωρεάν στο νησί.

Μπορεί ο τουρισμός να αποτελεί σήμερα την οικονομική ανάσα της Κούβας, ωστόσο δεν πρέπει να παραβλέπεται πως η Κούβα, στη δεκαετία του '90, έδωσε μεγάλη σημασία στην έρευνα σε τομείς της παραγωγής όπως και των επιστημών, ιδίως στην ιατρική και τη φαρμακευτική. Δεν είναι λίγες οι ιατρικές επιτυχίες, όπως και τα φαρμακευτικά παρασκευάσματα των Κουβανών επιστημόνων. Επίσης παρατηρείται μια στροφή προς την οργανική γεωργία και παίρνεται ιδιαίτερη μέριμνα για την προστασία του περιβάλλοντος, όπου επίσης παρατηρείται μια σημαντική ερευνητική προσπάθεια. Έχω την εντύπωση πως αυτή τη στιγμή το καθεστώς είναι πολύ πιο ανοιχτό απέναντι σε οικολογικές αντιλήψεις. Η Κούβα είναι σήμερα ένα αξιόλογο ερευνητικό εργαστήριο. Η δε αποδειγμένη διάθεση να αξιοποιηθούν τα αποτελέσματα όλης αυτής της ερευνητικής προσπάθειας προς όφελος του λαού της Κούβας και όχι μόνον, θα μπορούσε να αποτελέσει έναν πόλο έλξης για επιστήμονες από άλλες χώρες. Επιστήμονες που θα ενδιαφέρονταν να κατευθυνθεί η επιστημονική τους προσπάθεια προς όφελος των λαών και όχι να καταφεύγουν στην υπηρεσία των πολυεθνικών στις Ηνωμένες Πολιτείες και σε άλλες χώρες. Ίσως είναι παρακινδυνευμένο, αλλά αναρωτιέμαι μήπως θα μπορούσε η Κούβα να μετατραπεί σε ερευνητικό και εργαστηριακό κέντρο για λογαριασμό των λαών.

Σ.Γ.

ΕΝΑ ΣΧΟΛΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΣΙΑΠΑΣ

Τηλ. 210 7522248
escuelapara@yahoo.com

αφιέρωμα

Μια άλλη Αργεντινή είναι δυνατή και αναγκαία

Το γεγονός ότι η εκτελεστική Γραμματεία του Παγκόσμιου Κοινωνικού Φόρουμ αποφάσισε να πραγματοποιήσει δύο θεματικά φόρουμ το 2002, ένα από αυτά στην Αργεντινή –το άλλο στην Παλαιστίνη- μιλάει καθαρά για το ότι το παγκόσμιο κίνημα βλέπει να βαθαίνει η κρίση σε μια χώρα που οδηγήθηκε στην καταστροφή, επειδή επικράτησαν οι αντιλήψεις του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού στη διάρκεια της δεκαετίας του '90, αλλά την ίδια ώρα ότι παρατηρεί με ενδιαφέρον τα αυθεντικά, και σε πολλές περιπτώσεις πρωτότυπα, χαρακτηριστικά της αντίστασης του κοινωνικού και πολιτικού κινήματος σ' αυτήν.

του Εντουάρντο Λουσίτα*

Για τέσσερις ημέρες η Πλατεία Χουσαί, στο κέντρο της Πόλης του Μπουένος Άιρες, και τα πανεπιστημιακά συγκροτήματα που την περιβάλλουν, έγιναν το επίκεντρο πολλών, διαφορετικών και συχνά αντιθετικών δραστηριοτήτων που ξετυλίχθηκαν στο Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ της Αργεντινής, με ισχυρή παρουσία αντιπροσωπειών από λατινοαμερικάνικες χώρες.

Όλα άρχισαν την Πέμπτη 22 με την πορεία από την Πλατεία Μαΐου, όπου γίνεται η παραδοσιακή κυκλική πορεία των Μητέρων. Η πορεία στις 22 συγκέντρωσε πάνω από 10.000 άτομα με τα συνθήματα «Όχι στον νεοφιλελευθερισμό – Όχι στην ΑΛΚΑ», και κατέληξε σε μια μαζική πολιτική συγκέντρωση με την παρουσία, μεταξύ άλλων, του Βολιβιανού ηγέτη των κοκαλέρος Έβο Μοράλες.

Συνολικά πάνω από 10.000 άτομα πήραν μέρος στις κεντρικές συζητήσεις του Φόρουμ και τις δραστηριότητες που οργάνωσαν πάνω από 500 κοινωνικές οργανώσεις. Πολλές από αυτές τις δραστηριότητες έγιναν παράλληλα στο Μπουένος Άιρες, στην περιφέρεια της πρωτεύουσας και σε άλλες πόλεις.

Η απουσία από την οργάνωση του Φόρουμ και από τη δραστήρια συμμετοχή σε αυτό των κομμάτων της αριστεράς –με εξαίρεση το ΚΚΑ μέσω των εκπροσώπων του σε κοινωνικές οργανώσεις-, της Ένωσης Μητέρες της Πλατείας του Μάη –που έκανε δριμεία κριτική στην πραγματοποίηση του Φόρουμ- και της Συνομοσπονδίας Αργεντινών Εργαζόμενων (CTA) –που αρχικά δεν συμμεριζόταν την ιδέα της πραγματοποίησης του Φόρουμ και προσχώρησε καθυστερημένα με μικρή παρουσία-, όλα αυτά αναδεικνύουν ακόμη περισσότερο τον αριθμό αυτών που συμμετείχαν.

Αντίθετα άλλη ήταν η διαθεσιμότητα του κινήματος των πικετέρος, που με εξαίρεση τον Εργατικό Πόλο –οργάνωση φιλική προς το Εργατικό Κόμμα- ήταν παρόν σε πολλές δραστηριότητες. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η παρουσία της Συντονιστικής Ανιμπάλ Βερόν και των Κινημάτων των Ανέργων Εργαζόμενων Τερέζα Ροτρίγκες, Τεριτοριάλ ντε Λιμπερασιόν και Μπάριος ντε Πιε.

Οι οργανωτές της συνάντησης κράτησαν σε μεγάλο βαθμό τους άξονες των Παγκόσμιων Κοινωνικών Φόρουμ αλλά από την αρχή φάνηκε ότι ακολούθησαν μια κατεύθυνση πιο ριζοσπαστική και αριστερή από ό,τι στο Πόρτο Αλέγκρε.

Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ίδια την κρίση της Αργεντινής και τον αντίτυπο που έχει στην Ουρουγουάη, τη Βραζιλία και σε όλη τη Λατινική Αμερική.

* Ο Εντουάρντο Λουσίτα είναι διευθυντής του περιοδικού Cuadernos del Sur.

Δημοσιεύουμε δύο ενδιαφέροντα κείμενα με διαφορετική οπτική ως προς την πληροφόρηση που δίνουν και τις εκτιμήσεις στις οποίες καταλήγουν για τη συνάντηση του Παγκόσμιου Κοινωνικού Φόρουμ που έγινε τον Αύγουστο στην Αργεντινή.

«NI UN PASO ATRAS»: Ούτε ένα βήμα πίσω!

Στις 22-25 Αυγούστου έγινε στο Μπουένος Άιρες συνάντηση του Παγκόσμιου Κοινωνικού Φόρουμ με μεγάλη συμμετοχή κυρίως από χώρες της Λατινικής Αμερικής, με θέμα την πολιτική κατάσταση, τα κινήματα και τους αγώνες στην Αργεντινή, μετά τις κινητοποιήσεις του Δεκέμβρη. Δυστυχώς όμως για άλλη μια φορά οι Μητέρες της Πλατείας Μάη επιβεβαίωσαν τους αποκλεισμούς οργανώσεων, αυτή τη φορά μάλιστα όντας και οι ίδιες αποκλεισμένες από την οργανωτική επιτροπή.

της Τ.Χ.

Σε ανακοίνωσή τους καταγγέλλουν ότι: «Η Ένωση των Μητέρων της Πλατείας Μάη (Asociacion Madres de Plaza de Mayo)* δεν άλλαξε ποτέ την πολιτική της θέση. Από την πρώτη συνάντηση (του Φόρουμ) επιμένουμε στο να μην πληρωθεί το εξωτερικό χρέος και συνεχίζουμε να μιλάμε για τον σοσιαλισμό. Ξέρουμε ότι η δική μας ριζοσπαστική θέση έκανε τους οργανωτές να μη μας προσκαλέσουν, όπως και τις πιο σημαντικές επαναστατικές οργανώσεις της Λατινικής Αμερικής, FARC, EZLN, καθώς και τον λαό της Κούβας. Οι Μητέρες της Πλατείας του Μάη νιώθουμε υπερήφανες που δεν διαπραγματευό-

μαστε το αίμα των νεκρών μας, που συνεχίζουμε να υψώνουμε τις ίδιες σημαίες και να μιλάμε για τα ίδια επαναστατικά οράματα των δικών μας 30.000 χιλιάδων εξαφανισμένων.

Ο μόνος αγώνας που χάνεται είναι αυτός που εγκαταλείπεται. Ούτε ένα βήμα πίσω».

Μέσα στον Αύγουστο, επίσης, στάλθηκαν στην πρεσβεία των ΗΠΑ στο Μπουένος Άιρες, τα αρχεία της CIA για τα χρόνια της δικτατορίας (1976-1983) στην Αργεντινή, μετά από αίτημα της Γραμματείας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (κυβερνητική οργάνωση). Το θέμα κυριάρχησε στα ΜΜΕ και πάρα πολλοί ήταν αυτοί που αναφώνησαν ότι, επιτέλους, τώρα θα λάμψει η αλήθεια.

Στη σύγχυση της κοινής γνώμης αλλά και στη «δημοκρατική κίνηση!!!» των ΗΠΑ, απάντησαν οι Μητέρες με τον δικό τους πολιτικό λόγο. Κατήγγειλαν την υποκρισία των Βορειοαμερικάνων, οι οποίοι πίσω από ένα δημοκρατικό προσωπείο θέλουν να απαλλάξουν όλους όσοι συμμετείχαν στη δικτατορία και ταυτόχρονα να απαλλαγούν και οι ίδιοι από το δικό

τους βρόμικο παρελθόν. «Είναι οι Βορειοαμερικάνοι που εκπαιδεύαν στρατιωτικούς στο να βασανίζουν και να εξαφανίζουν αγωνιστές, που επέβαλλαν και επιβάλλουν ακόμα ένα οικονομικό σχέδιο γενοκτονίας χωρίς προηγούμενο στην ιστορία της Αργεντινής, γι' αυτό δεν μας ενδιαφέρουν τα χαρτιά τους, γιατί είναι βαμμένα στο δικό μας αίμα. Δεν τα θέλουμε ούτε τα χρειαζόμαστε», καταγγέλλουν οι Μητέρες της Πλατείας Μάη.

Απαντούν όμως και σε όσους προσπαθούν να διαχωρίσουν τους εξαφανισμένους σε αθώους και μη. «Τι συμβαίνει κύριοι των οργανώσεων για τα πολιτικά δικαιώματα; Οι άλλοι που σύμφωνα με σας ήταν ένοχοι, έπρεπε να δολοφονηθούν ή να εξαφανιστούν για πάντα;»

Τελειώνουν την ανακοίνωσή τους λέγοντας ότι: «Οι ΗΠΑ είναι η πιο τρομοκρατική χώρα στον κόσμο. Είναι, ήταν και θα είναι εχθρός των φτωχών, της εργατικής τάξης και γι' αυτό δικός μας εχθρός. Αντίσταση και αγώνας κατά της τρομοκρατίας του κράτους».

Αργεντινή, Αύγουστος 2002

* Στο Φόρουμ συμμετείχαν οι Μητέρες Πλατείας του Μάη-Línea Fundadora. Οι μητέρες που το 1986 με την ψήφιση των νόμων Obediencia Debida και Punto Final (νόμοι που εξασφάλισαν την ατιμωρία όλων όσων συμμετείχαν στην πρόσφατη δικτατορία), κράτησαν μια ήπια στάση, την οποία σε γενικές γραμμές ακολουθούν μέχρι σήμερα.

«Να σκοτώσουμε την πείνα όχι τη ζωή»

Τα κείμενα που ακολουθούν είναι ανταποκρίσεις της Τ.Χ. από το Μπουένος Άιρες και την Κόρδοβα.

«MATEN LA HAMBRE NO LA VIDA»

Και όμως η Αργεντινή έγινε χώρα της Λατινικής Αμερικής... Μοιράζεται την πολιτική και οικονομική κρίση, δηλαδή την ανεργία, την πείνα και την καταστολή με τις γειτονικές χώρες. Το ποσοστό ανεργίας (21% επίσημα) περιγράφει την πραγματικότητα, και οι καθημερινές εικόνες φτώχειας και απόγνωσης το επιβεβαιώνουν.

Μια βραδινή βόλτα στο κέντρο του Μπουένος Άιρες ή της Κόρδοβα είναι αρκετή. Οι «καρτονέρος», δηλαδή οι άνθρωποι των φτωχογειτονιών που επιβιώνουν μαζεύοντας χαρτόνια και χαρτιά από τα σκουπίδια, είναι ίσως το μοναδικό «επάγγελμα» που αυξάνει τους εργαζομένους του (100.000 με επίσημα στοιχεία σε όλη τη χώρα). Ολόκληρες οικογένειες δουλεύουν στους δρόμους των μεγάλων πόλεων, με τα μωρά στην αγκαλιά των μεγαλύτερων, για το μεροκάματο της πείνας. Συχνά έρχονται αντιμέτωποι με την αστυνομία, η οποία ζητά τη σχετική προμήθεια για να τους επιτρέψει

να μπουν στο κέντρο της πόλης, με τους κατοίκους που τους θεωρούν φορείς εγκληματικότητας και γενικά υψηλού κινδύνου και, τέλος, με τα στελέχη της ιδιωτικοποιημένης επιχείρησης τρένων, που απαιτεί το εισιτήριο των 10 πέσος για 15 μέρες, αλλά δεν τους εξασφαλίζει σταθερά δρομολόγια και δεν τους επιτρέπει να χρησιμοποιούν τις τουαλέτες των σταθμών. Το «λευκό τρένο», τρένο χωρίς καθίσματα, που μεταφέρει τους καρτονέρος του Μπουένος Άιρες, γίνεται συχνά στόχος των διεκδικήσεων τους.

Κοντά σε αυτούς, και όσοι προσπαθούν να βρουν στα σκουπίδια το καθημερινό τους φαγητό...

Στα τρένα, μικροπωλητές όλων των ηλικιών και όλων των πραγμάτων (ασπιρίνες, μολύβια, φαγώσιμα και όχι μόνο) με μια απίστευτη συντροφικό-

τητα μεταξύ τους, περνάνε από το ένα βαγόνι στο άλλο περιμένοντας τη σειρά τους. Και είναι αυτές οι διαδρομές από το κέντρο του Μπουένος Άιρες προς τα προάστια του, όπου μπορεί κανείς να δει τη φτώχεια στους σταθμούς, στη διαδρομή και στους ανθρώπους που ταξιδεύουν.

Οι άνεργοι σε τεράστιες ουρές, περιμένουν να πάρουν τα 150 μπόνους που «κέρδισαν» μετά από κάποιο κόψιμο δρόμου.

Οι άστεγοι, κάποιες φορές ολόκληρες οικογένειες, στα ίδια σημεία της πόλης, μοιράζονται τους δρόμους με τους καρτονέρος, που συχνά για να περιορίσουν τις μετακινήσεις τους και άρα τα έξοδα τους κοιμούνται εκεί που «δουλεύουν»...

Μερικές από τις εικόνες που μαρτυρούν τη χειρότερη ίσως περίοδο κρίσης στην ιστορία της Αργεντινής. Κοντά σε αυτές όμως, είναι και εκείνες του περασμένου Δεκέμβρη, με τα συνθήματά του σε αγάλματα, μνημεία και τοίχους της πόλης και όλους όσους κατεβαίνουν στους δρόμους, σχεδόν καθημερινά, για να διαδηλώσουν κατά των πολιτικών και της πολιτικής τους.

Ο Δεκέμβρης άφησε δρόμους ανοιχτούς...

Η Αργεντινή λοιπόν «υποδέχτηκε» το κλιμάκιο του ΔΝΤ όπως του άξιζε. Πορείες και καταλήψεις κεντρικών πλατειών... Παράλληλα συνεχίζονται οι εκλογικές αλχημείες, μια και ήδη έχουν προαναγγελθεί εκλογές για τον Μάρτη του 2003, οι οποίες προς το παρόν φαίνεται να ενδιαφέρουν περισσότερο τον Μένεμ και τον Ντουάλδε, και σχεδόν ελάχιστα τον κόσμο που έχει μάθει πια να διεκδικεί μέσα από τη συμμετοχή του σε συλλογικές διαδικασίες (άλλωστε η μεγάλη αποχή στις προηγούμενες εκλογές είναι αποκαλυπτική της έλλειψης εμπιστοσύνης στους διαχειριστές της εξουσίας). Η συμμετοχή στις συλλογικές διαδικασίες είναι ίσως το πιο σημαντικό πολιτικό χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου. Δύσκολα μπορεί κανείς να προσδιορίσει τον δρόμο που ανοίγει... Μπορεί, επίσης, να διαφωνήσει ως προς τη βαρύτητα που θα της δώσει και κατά συνέπεια στο βαθμό που της επιτρέπει να γεννά ελπίδες ή αυταπάτες για μια κοινωνική ανατροπή. Δύσκολα όμως μπορεί να παραβλέψει το γεγονός ότι αποτελεί μια ανεκτίμητη παρακαταθήκη για το μέλλον.

Αυτή λοιπόν η συμμετοχή σε συλλογικές διαδικασίες, έχει οδηγήσει σήμερα τον κόσμο της Αργεντινής να παλεύει για πράγματα μικρά, «μερικά», θα τα ονόμαζαν κάποιοι άλλοι ή «ρεφορμιστικά» (και ίσως όχι αβάσιμα), όπως

αυτά που έχουν να κάνουν με τα σχέδια εργασίας, τη μείωση του πάγιου στο ρεύμα και το νερό (tarifa social), τη διεκδίκηση φαρμάκων από τις φαρμακοβιομηχανίες, το φαγητό των παιδιών στα σχολεία... αλλά όταν μιλάμε για πείνα, οι «μερικές διεκδικήσεις» εύκολα ξεγελούν και γίνονται τα πάντα. Αυτό δήλωσε περιχαρής μια γυναίκα που συμμετείχε σε κόψιμο δρόμου, στην περιοχή της Ματάνσα, για 10 μέρες. Στην ερώτηση, γιατί φεύγετε από το δρόμο, η απάντηση ήταν: γιατί τα κέρδισαμε όλα! Εννοούσε ότι πήραν την υπόσχεση για σχέδια εργασίας και φαγητό, για κάποιο διάστημα.

Η Αργεντινή λοιπόν δεν ζει ένα δεύτερο Δεκέμβρη, σε ύφεση οι κινητοποιήσεις, όπως εκτιμά η πολυδιασπασμένη αριστερά, αλλά τα οικονομικά δεδομένα είναι αμείλικτα και οι μικρές καθημερινές κινητοποιήσεις είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός. Καμιά φορά η αστυνομία ξεπερνά τους διαδηλωτές, αλλά είναι αυτοί οι 30 ή 40 άνθρωποι, που κλείνουν ένα δρόμο με τις ώρες ή καταλαμβάνουν ένα δημόσιο κτίριο διεκδικώντας τρόφιμα, μισθό ή κάτι άλλο, οι οποίοι υλοποιούν μια απόφαση συνέλευσης. Αυτό που επίσης εντυπωσιάζει είναι η έλλειψη αντίδρασης από το λεγόμενο «υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο». Δεν δυσανασχετεί κανείς... Ρουτίνα ή πολιτική συνέιδηση; Μάλλον ένας συνδυασμός που γέρνει προς το δεύτερο.

Κατά τα άλλα, η πολυσυζητημένη μεσαία τάξη έχει δεχτεί μεγάλο πλήγμα από την εφαρμοζόμενη πολιτική των τελευταίων χρόνων. Μερικά στοιχεία από κυβερνητικές πηγές δείχνουν το μέγεθος της καταστροφής. Μόνο τους πρώτους μήνες αυτού του χρόνου 60.000 μικρές επιχειρήσεις έκλεισαν. Επιπλέον, σύμφωνα με πληροφορίες του INDEC (Instituto de Estadísticas del Gobierno), μόνο τον περασμένο χρόνο 863.000 άτομα της μεσαίας τάξης, στην περιοχή του Μπουένος Άιρες, έφτασαν στο επίπεδο φτώχειας

(θεωρείται φτωχή μια οικογένεια 4 ατόμων με εισόδημα κάτω από 352 πέσος). Η γραμματεία της κυβέρνησης που ασχολείται με το πρόβλημα της στέγης, γνωστοποίησε ότι το 21% των άστεγων που ζουν στους δρόμους ή κάτω από γέφυρες πρόερχεται από τη μεσαία τάξη. Φυσικά αυτή δεν είναι η πραγματικότητα για όλη τη μεσαία τάξη σε όλες τις επαρχίες της Αργεντινής, αλλά είναι γεγονός ότι αυτό το κοινωνικό κομμάτι βρίσκεται σε αποδιοργάνωση, σε μια διαρκή μετάλλαξη. Η συμμετοχή της σε συνελεύσεις είναι αδιαμφισβήτητη υπαρκτή, αν και η ερμηνεία συνθημάτων και αιτημάτων περνάει κυρίως μέσα από το φίλτρο της ατομικής ιδιοκτησίας. Σε πρόσφατη πορεία τους, οι «καταθέτες» (ahorristas), δηλαδή όσοι έχασαν τα χρήματα που είχαν καταθέσει στις τράπεζες, ζητούσαν μέσα από τις προκηρύξεις τους, σεβασμό στην ιδιωτική ιδιοκτησία. Για αυτούς το σύνθημα «να φύγουν όλοι», ερμηνεύεται μάλλον πιο πολύ ως «να φύγουν οι κλέφτες». Εκείνο που εντυπωσιάζει στη συγκεκριμένη συγκυρία, είναι οι μορφές με τις οποίες εκδηλώνεται η συσσωρευμένη αγανάκτηση της μεσαίας τάξης. Σπάσιμο των βιτρινών στις τράπεζες, οργανωμένα και συστηματικά, έτσι που να αναγκαστούν οι τράπεζες να καλύψουν τις προσόψεις τους με σίδερα και αλουμίνιο. Συγκεντρώσεις σχεδόν καθημερινά έξω από τράπεζες όπου με σφυριά και άλλα μεταλλικά αντικείμενα χτυπούν τις καλυμμένες βιτρίνες προκαλώντας εκκωφαντικό θόρυβο. Καταλήψεις τραπεζών από τους πελάτες τους, χωρίς καμιά επέμβαση της αστυνομίας και τέλος «escrache» στους πολιτικούς, οι οποίοι δεν μπορούν σχεδόν να κυκλοφορήσουν χωρίς να πέσουν πάνω σε διαδηλωτές που τους βρίζουν και τους γιουχαίζουν.

Και η αριστερά, που έχει ήδη ονομάσει το επόμενο βήμα για την κατάληψη της εξουσίας ποικιλοτρόπως (Συντακτική Συνέλευση, Συντακτική Επαναστατική Συνέλευση, Συνέδριο Εργατικό και Λαϊκό, Λαϊκό Μέτωπο), αδυνατεί να βρει δρόμους κινηματικούς που θα οδηγήσουν σε ένα δεύτερο *argentino*. Κινητοποιεί μεγάλα κομμάτια στο χώρο των πικετέρος και των εργαζομένων και έχει αναθέσει την περιφρούρηση των κινητοποιήσεων στους «υπεύθυνους», που φοράνε και τα αντίστοιχα διακριτικά του κόμματος ή της οργάνωσης που ανήκουν.

«Si tocan a una, nos tocan todas»

«Αν χτυπήσουν μία, μας χτυπάνε όλες»: με αυτό το σύνθημα πραγματοποιήθηκε στις 7 Σεπτεμβρίου, στο Μπουένος Άιρες, μια από τις τρεις συνελεύσεις για τα εργοστάσια και τις επιχειρήσεις σε κατάληψη. Η συνέλευση έγινε στο δρόμο που βρίσκεται η βιοτεχνία Brukman, (βιοτεχνία ρούχων σε κατάληψη) και συμμετείχαν, εκτός από εργαζόμενους σε κατειλημμένα εργοστάσια, εκπρόσωποι από συνελεύσεις γειτονιάς, πι-

κετέρος και φοιτητές.

Σε αυτή τη συνέλευση αποφάσισαν ανάμεσα σε άλλα να εξαπολύσουν μια μεγάλη καμπάνια, έτσι ώστε κάθε επιχείρηση ή εργοστάσιο που κλείνει ή απειλείται με κλείσιμο, να καταλαμβάνεται και να συνεχίζει να παράγει υπό τον έλεγχο των εργατών.

Πάνω από 1200 επιχειρήσεις σήμερα στην Αργεντινή έχουν κλείσει, αφήνοντας στο δρόμο το 21,5% του πληθυσμού. Καθημερινά σχεδόν κλείνει μια επιχείρηση μικρή ή μεγάλη. Τα αφεντικά χρωστούν στους εργαζόμενους μισθούς μηνών, έχουν υπέρογκα χρέη προς το δημόσιο, εμφανίζονται στους εργαζόμενους ως μη ιδιοκτήτες, κηρύσσουν πτώχευση, κλείνουν την επιχείρηση κυριολεκτικά μέσα σε μια νύχτα και, τέλος, «εξαφανίζονται». Αυτό είναι το γνωστό μοτίβο που οδήγησε και συνεχίζει να οδηγεί στη φτώχεια τον μισό σχεδόν πληθυσμό της χώρας.

Αλλά σε αυτή τη χώρα, όπου επινοήθηκε η πιο απεχθής μέθοδος καταστολής με το όνομα «εξαφάνιση ανθρώπων», σε αυτή τη χώρα που πετάει από τις γέφυρες τους νέους της*, όπου η αστυνομία πυροβολεί τα παιδιά, κάνει απαγωγές και παίρνει λύτρα, όπου η βλακεία των πολιτικών έχει φτάσει σε τέτοιο σημείο, που να έχει γίνει εθνικό χαρακτηριστικό, σε αυτή τη χώρα λοιπόν συμβαίνουν πράγματα που σε κάνουν να νιώθεις «περηφάνια».

Γεγονότα όπως οι καταλήψεις εργοστασίων ή επιχειρήσεων που, ανεξάρτητα από τις πιθανότητες επιβιώσής τους, καθώς και την τελική τους έκβαση, δείχνουν έναν άλλο δρόμο στην απελπισία των ανέργων. Αυτόν που λέει ότι, για να λειτουργήσει μια επιχείρηση ή ένα εργοστάσιο, απαραίτητοι είναι οι εργαζόμενοι και οι εργάτες, και όχι οι επιχειρηματίες. Σε αυτό το πλαίσιο, η απόφαση που πάρθηκε στην παραπάνω συνέλευση και, κυρίως, η υλοποίησή της μπορεί να διαβαστεί ως απειλή για τον κόσμο του χρήματος, ως «κακό προηγούμενο» για τη δικαιοσύνη και την αστυνομία, αλλά από την άλλη πλευρά, δηλαδή την πλευρά των ανέργων ή των μελλοντικών ανέργων, ως έμπνευση για κινητοποίηση και αγώνα.

Οι περίπου 150 επιχειρήσεις και εργοστάσια που βρίσκονται σήμερα σε κατάληψη, σημαίνουν πολύ περισσότερα πράγματα από αυτά που μπορεί να υποθέσει κανείς. Εκτός από το γεγονός ότι εξασφαλίζουν ένα ελάχιστο εισόδημα, μηδαμινό τις περισσότερες φορές, αλλά ίσο για όλους τους εργαζόμενους, αποτελούν χώρο πολιτικής και κοινωνικής έκφρασης. Οι εργαζόμενοι συ-

νειδητοποιούνται πολιτικά μέσα από συνελεύσεις, στο πλαίσιο μιας δημοκρατίας στη βάση, μέσα από διεκδικήσεις, συγκρούσεις με την αστυνομία, προστριβές με τη δικαιοσύνη και αποκτούν έναν βιωμένο πολιτικό λόγο, που ούτε και οι ίδιοι πίστευαν ότι θα μπορούσαν να αποκτήσουν.

Πέρα από τους εργαζόμενους όμως, αυτό που επίσης έχει πολύ μεγάλη σημασία είναι η στάση των συνελεύσεων γειτονιάς. Δεν είναι καθόλου υπερβολή να πούμε ότι, αν επιβίωσαν και επιβιώνουν ως σήμερα πολλές από τις επιχειρήσεις και τα εργοστάσια σε κατάληψη, αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αλληλεγγύη όλων αυτών που συμμετέχουν στις συνελεύσεις. Οι σακούλες με τα τρόφιμα στους εργαζόμενους, οι συναυλίες συμπαράστασης, αλλά κυρίως οι «ασπίδες» προστασίας έξω από τα εργοστάσια τις κρίσιμες στιγμές, όταν ο εισαγγελέας, τα αφεντικά και η αστυνομία (όλα τα καλά παιδιά μαζί!!!) απειλούν να βγάλουν έξω με τη βία τους εργαζόμενους, είναι μερικά δείγματα έμπρακτης αλληλεγγύης των συνελεύσεων γειτονιάς.

* Πριν από περίπου ένα μήνα, σε μια περιοχή του Μπουένος Άιρες, η αστυνομία στάματσε για έλεγχο τρεις νέους και, στη συνέχεια, τους ανάγκασε να πέσουν σ' ένα βρομερό ποτάμι, όπου ο ένας τους πνίγηκε και το πτώμα του βρέθηκε μετά από μια βδομάδα.

Κλινική Junín στην Κόρδοβα... Σε κατάληψη!

Μικρό χρονικό βασισμένο σε κείμενο

που οι ίδιοι οι εργαζόμενοι έγραψαν ως ιστορικό του αγώνα τους

Η κλινική Junín, μια κλινική 40 χρόνων, από τον Οκτώβριο του 2001 παρουσίασε όλα τα συμπτώματα ενός «προαναγγεληθέντος θανάτου». Οι εργαζόμενοι είχαν να πληρωθούν από τον Ιούνιο και οι φήμες για

πώληση ή πτώχευση ήταν μεγάλες. Δεν είχαν καμιά άμεση πληροφόρηση. Μόνοι τους, μετά από εξαντλητική έρευνα μαθαίνουν τελικά ότι η κλινική έχει πουληθεί, τα αφεντικά έχουν αλλάξει, αν και για ένα μεγάλο διάστημα συνεχίζουν να εμφανίζονται στην κλινική οι παλιοί ιδιοκτήτες. Βέβαια, όταν οι εργαζόμενοι απαιτούν τους μισθούς τους, οι παλιοί ιδιοκτήτες δηλώνουν αναρμόδιοι και παραπέμπουν σε άλλους.

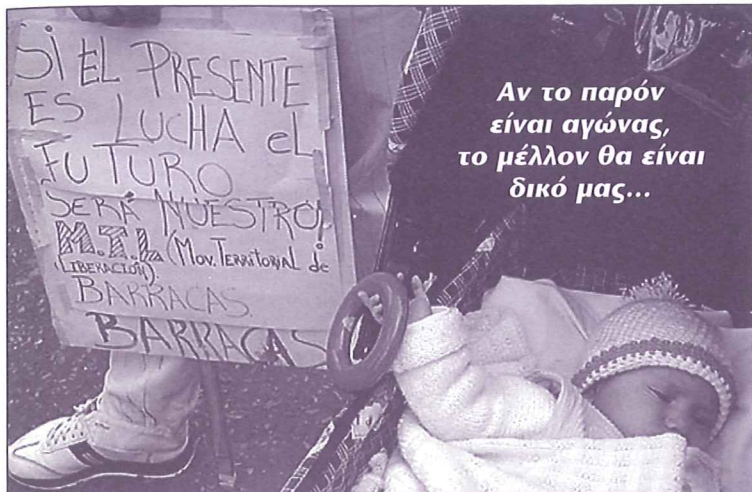
Έρχονται σε επαφή με το συνδικάτο (ATSA), το οποίο όμως δεν συμφωνεί με την πρόταση των εργαζομένων να δημοσιοποιήσουν το πρόβλημα, να βγουν στους δρόμους σε μπλόκα, «να δημιουργήσουν πρόβλημα στα αφεντικά». Οι φήμες για πτώχευση ακούγονται διαρκώς και οι εργαζόμενοι αποφασίζουν να παρακάμψουν το συνδικάτο και να πάνε σε απεργία και κινητοποιήσεις μόνοι τους. Αυτό, βέβαια, όπως ήταν αναμενόμενο, τους οδήγησε σε μια σειρά από νομικές επιπλοκές. Παρ' όλες όμως τις δυσκολίες, αποφασίζουν να συγκροτήσουν μια διαρκή συνέλευση και να διεκδικήσουν τους μισθούς τους. «Όμως αυτό ενόχλησε την εργοδοσία και, πολύ περισσότερο, τα ταμπλό που στήσαμε σε ευδιάκριτα σημεία, στρατηγικά για την κλινική, όπου καταγγέλλαμε τις απατεωνίστικες τακτικές, που ακολουθούσαν τόσο οι καινούργιοι αγοραστές, όσο και οι πωλητές. Με δυο λόγια, χαλάσαμε τις δουλειές αυτών των εγκληματιών διευθυντών».

Αποφασίζουν να οργανώσουν απεργιακό ταμείο και δέχονται συμπαράσταση από πολύ κόσμο. Το συνδικάτο Luz y Fuerza (συνδικάτο εργαζομένων στην ηλεκτροδότηση), ένα από τα πιο μαχητικά της πόλης, πολιτικά κόμματα της αριστεράς, όπως Polo Obrero, PTS, MST (όλα από τον τροτσκιστικό χώρο), και οι συνελεύσεις γειτονιάς, στηρίζουν από την αρχή τον αγώνα τους.

Στις 13/6/2002, οι εργαζόμενοι της κλινικής καλούν τον τύπο και, έχοντας στο πλευρό τους όλους όσοι τους συμπαρastedονται, δηλώνουν την ομόφωνη απόφασή τους να ξαναλειτούργησουν την κλινική οι ίδιοι. Έτσι, αρχίζει μια καινούργια εποχή.

Οι 37 εργαζόμενοι της κλινικής (οι 26 είναι γιατροί από όλες σχεδόν τις ειδικότητες) συγκροτούν ένα συνεταιρισμό και, με μια προσφορά προς τα φτωχά στρώματα (3 bonos για τα εξωτερικά ιατρεία και 5 για τις ειδικότητες, δηλαδή περίπου 1 και 1, 5 ευρώ αντίστοιχα), λειτουργούν σήμερα την κλινική, με μεγάλες βέβαια οικονομικές δυσκολίες, αλλά την λειτουργούν. Από αυτά τα χρήματα, το μισό περίπου πηγαίνει στους γιατρούς και το υπόλοιπο μοιράζεται εξίσου στους εργαζόμενους, κάθε Παρασκευή, ημέρα της συνέλευσής τους. Τα χρήματα που

παίρνει ο καθένας κάθε εβδομάδα είναι περίπου 30 βοπος ή και λιγότερα. Μέχρι τώρα χρησιμοποιούν φάρμακα που υπήρχαν στην κλινική, πολλά από αυτά, όσα δεν χρειάζονται, τα ανταλλάσσουν με άλλα, σε φαρμακεία που συνεργάζονται μαζί τους και στηρίζουν τον αγώνα τους.

«Όλα αυτά ήταν μια ήττα για τους εργοδότες και νίκη για μας, γιατί τους χαλάσαμε τα σχέδια της πώλησης. Μέρα με την μέρα, κανείς δεν είναι αφεντικό, με μια λέξη, κανείς δεν θέλει να αναλάβει το βάρος των χρεών και να ανοίξει την πόρτα της κλινικής.» Και οφείλεται σ' αυτό, αλλά και στη συμπαράσταση του κόσμου, ότι οι εργαζόμενοι δεν αντιμετωπίζουν προς το παρόν τον κίνδυνο να εκδιωχθούν βίαια από την κλινική. Δεν υπάρχει πίεση από τα αφεντικά.

Ο αγώνας τους όμως δεν σταματάει εδώ. Οι εργαζόμενοι, σε συνεργασία με δικηγόρους που τους στηρίζουν, θέλουν να προωθήσουν το αίτημα για απαλλοτρίωση του κτιρίου, καθώς επίσης και την πρόταση νόμου, σύμφωνα με την οποία, κάθε επιχείρηση, που δεν θα πληρώνει μισθούς για 6 μήνες, να περνάει στα χέρια των εργαζομένων.

Μιλάνε οι... καταληψίες!

Στις 3 του Οκτώβρη, σε μια πολύ συντροφική συζήτηση, μερικοί εργαζόμενοι της κλινικής, στο χώρο της κουζίνας, που είναι και ο χώρος των συνελεύσεων, μοιράζονται τις εμπειρίες τους με μεγάλη οικειότητα και προθυμία..., όπως και το μάτε τους*... Στην ερώτηση: «Τι σημαίνει για τον καθένα από σας η συμμετοχή σε αυτόν τον αγώνα», οι απαντήσεις τους αποτελούν μια επιβεβαίωση των όσων αναφέρθηκαν πιο πάνω.

José: είναι μια εμπειρία καινούργια για τον καθένα μας. Μαθαίνουμε μέ-

σα από αυτό και νιώθουμε περηφάνια, γιατί μεταδίδουμε ένα μήνυμα στους υπόλοιπους εργαζόμενους, που λέει ότι αυτό είναι δυνατό και, σε συνθήκες παρόμοιες με τις δικές μας, μπορούν να βρουν ένα δρόμο, όπως βρήκαμε εμείς, που μπορεί να είναι λύση για όλους τους εργαζόμενους. Απ' αυτή την άποψη, είναι κάτι που μας κάνει να νιώθουμε περήφανοι. Από κει και πέρα, μαθαίνουμε όλοι τα πάντα, γιατί πλέον ο καθένας πρέπει να ξεπεράσει τα όρια του τομέα του και να κάνει άλλα πράγματα, όπως διοικητικές δουλειές, καθαριότητα, που δεν γνώριζε πριν. Εγώ, για παράδειγμα, είμαι νοσοκόμος, ποτέ δεν είχα ασχοληθεί με αυτά. Πολιτικά, επίσης, έχουμε μάθει πολλά, όπως το πώς να διεκδικείς πράγματα από το κράτος.

Daniel: Από τότε που άρχισε η διαμάχη, γνωρίστηκαμε καλύτερα, μάθαμε να είμαστε ενωμένοι, να μοιραζόμαστε το μάτε, το φαγητό, μάθαμε να είμαστε μαζί.

Viviana: Όταν βρίσκεσαι μαζί με τον άλλο 24 ώρες στον ίδιο χώρο, μοιράζεσαι πράγματα. Υπάρχουν διαφορές, όπως έχουν όλοι, είμαστε 36 άνθρωποι διαφορετικοί, όμως καταφέρνουμε να φτάσουμε σε συμφωνία. Κάτι άλλο επίσης σημαντικό που συμβαίνει εδώ και το μαθαίνουμε, είναι η αλληλεγγύη του κόσμου. Υπάρχουν άνθρωποι που μας πλησιάζουν και μας ρωτάνε πώς μπορούν να βοηθήσουν, αν υπάρχουν πράγματα να γίνουν και διάφορα άλλα. Τον Ιούλιο κάναμε μια συναυλία και συνέβη κάτι φανταστικό, γιατί είχαμε προσφορά από πολλούς καλλιτέχνες, υπήρξε κόσμος που ήρθε αυθόρμητα να βοηθήσει και αυτό είναι ωραίο. Μας συγκινεί πολύ.

José: Πάνω σε αυτό, άλλο παράδειγμα. Υπάρχουν συνελεύσεις που έχουν ήδη ψηφίσει, το επόμενο φεστιβάλ που θα οργανώσουν τον Νοέμβριο να γίνει για την κλινική Junín.

Raul: Εγώ είχα πολλές αμφιβολίες για αυτό που θα κάναμε, και τώρα πέρασαν μήνες και είδα ότι είμαι εδώ και γίνονται πράγματα. Είναι σαν ένα δεύτερο σπίτι.

Marcelo: Είναι πολύ σημαντικό που είμαστε εδώ. Όλα τα πολιτικά κόμματα λένε ότι, αν η κλινική χάσει, αν χάσουν οι εργαζόμενοι της κλινικής Junín, είναι σαν να χάνουν όλοι οι εργαζόμενοι. Και είναι έτσι, γιατί είμαστε η πρώτη κλινική στη χώρα που αγωνιζόμαστε και προσπαθούμε να βρούμε διέξοδο ως εργαζόμενοι, και αυτό δεν είναι το ίδιο με ό, τι γίνεται με τα κεραμικά ή τα ενδύματα, γιατί εμείς δουλεύουμε για την ανθρώπινη ζωή.

Η δεκατία του '60 είναι συνυφασμένη με την άνοδο των κινημάτων που προσπάθησαν να ανακόψουν την πορεία της ανθρωπότητας προς τη βαρβαρότητα και οραματίστηκαν έναν κόσμο χωρίς εκμετάλλευση. Το 1968, στο Μεξικό, αναπτύχθηκε ένα από τα λιγότερο γνωστά φοιτητικά κινήματα της εποχής, στο οποίο όμως η εξουσία επιφύλασσε μια από τις πιο βίαιες καταστολές.

Οι πρώτες πορείες

Το καλοκαίρι του 1968, η Πόλη του Μεξικού βρίσκεται ένα μεγάλο μέρος της νεολαίας να διαδηλώνει για τον εκδημοκρατισμό της εκπαίδευσης, ενάντια στο αυταρχικό κράτος και ενάντια στον πόλεμο του Βιετνάμ. Οι πρώτες κινητοποιήσεις αντιμετωπίζονται από την κυβέρνηση του Ντίας Ορντάς με ασυνήθιστα μεγάλη βιαιότητα: η αστυνομία τραυματίζει δεκάδες διαδηλωτές, πραγματοποιεί εφόδους σε πανεπιστημιακές σχολές και συλλαμβάνει πολλούς φοιτητές. Η σπασμωδική αυτή αντίδραση της πολιτικής ηγεσίας και ο μεγάλος αριθμός κρατουμένων φοιτητών θα οδηγήσουν γρήγορα στη διόγκωση του κινήματος διαμαρτυρίας και θα ριζοσπαστικοποιήσουν τον χαρακτήρα του. Από τα τέλη του Ιουλίου, οι περισσότερες σχολές της Πόλης του Μεξικού τελούν υπό κατάληψη. Σχηματίζεται η Εθνική Απεργιακή Επιτροπή (CNH), στην οποία συμμετέχουν τρία μέλη -αρκετές φορές εκ περιτροπής- από κάθε σχολή και συγκροτούνται εκατοντάδες μικρές ομάδες δράσης, οι μπριγάνες. Οι ομάδες αυτές θα συμμετάσχουν στον οργανισμό δημιουργίας, προβληματισμού και πολιτικής παρέμβασης στη ζωή της πόλης και του πανεπιστημίου, τους επόμενους μήνες. Θα τυπώσουν χιλιάδες φυλλάδια για να τα μοιράσουν στα εργοστάσια και τις αγορές, θα διατρέξουν τις φτωχογειτονίες για να ζητήσουν τη συμπαράσταση του πληθυσμού, θα πάρουν μέρος σε συζητήσεις, θα γεμίσουν με συνθήματα τους δρόμους και τα λεωφορεία της πόλης, θα πραγματοποιήσουν με τρόπο αυθόρμητο δεκάδες μικρές συγκεντρώσεις, θα οργανώσουν την αυτοάμυνα του κινήματος.

Ο Αύγουστος είναι ο μήνας των μεγάλων κινητοποιήσεων. Στο κέντρο της πόλης πραγματοποιούνται πορείες των 500.000 ανθρώπων, οι οποίες τις περισσότερες φορές καταλήγουν σε ανθρωποκυνηγητό. Τα αιτήματα των νέων είναι, τώρα, η άμεση απελευθέρωση των πολιτικών κρατουμένων (περίπου χίλια άτομα βρίσκονται στη φυλακή και υπόκεινται σε βασανιστήρια),

η κατάργηση του νόμου που ποινικοποιεί την πολιτική δράση, η τιμωρία των υπευθύνων για τα θύματα της καταστολής και η διάλυση των ειδικών δυνάμεων της αστυνομίας.

Το φοιτητικό κίνημα βρίσκεται σε μια καμπή. Έχει κατορθώσει να κινητοποιήσει μεγάλο μέρος του δυναμικού του, δεν έχει όμως ενσωματώσει, στα πολιτικά του αιτήματα, ζητήματα που αφορούν το σύνολο της κοινωνικής ζωής και δεν έχει μεταδώσει στον υπόλοιπο πληθυσμό τη μαχητικότητά του και τη διάθεση για αντίσταση. Στο εσωτερικό του αναπτύσσονται τρεις διαφορετικές τάσεις. Στην πρώτη τάση ανήκουν όσοι, δεχόμενοι επιρροές από την πρυτανεία και από κύκλους καθηγητών, επιδιώκουν τον περιορισμό των διεκδικήσεων σε θέματα πανεπιστημιακής αυτονομίας. Το ρεύμα αυτό γρήγορα θα αδρανοποιηθεί. Η δεύτερη τάση είναι υπέρμαχη ενός δημόσιου διαλόγου με την κυβέρνηση, έτσι ώστε το φοιτητικό κίνημα να εξαργυρώσει την υπεροχή του σε μία μεγάλη πολιτική νίκη. Τέλος, η πιο ριζοσπαστική πτέρυγα υποστηρίζει τη συνέχιση του αγώνα χωρίς υποχωρήσεις και τη διεύρυνσή του, προκειμένου να συναντηθεί με τις διεκδικήσεις και τις ανάγκες της εργατικής τάξης. Ωστόσο, παρ' όλες τις διαφορές, η CNH παραμένει ανεπηρέαστη στις προσπάθειες της κυβέρνησης να τη χειραγωγήσει και διατηρεί την αυτονομία της, χάρη στην έλλειψη διορισμένων αντιπροσώπων και τις δημοκρατικές διαδικασίες που ακολουθούνται στους κόλπους της.

Η κορύφωση της σύγκρουσης

Τον Σεπτέμβριο η βία κλιμακώνεται. Η κυβέρνηση, που ούτως ή άλλως δεν δείχνει καμιά διάθεση για διάλογο, αναθέτει την τήρηση της τάξης στις ένοπλες δυνάμεις. Άρματα μάχης αναπτύσσονται σε κεντρικά σημεία της πόλης, φοιτητές συλλαμβάνονται ή δολοφονούνται ενώ διαδηλώνουν ή γράφουν συνθήματα στους τοίχους. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες πρόκειται να διεξαχθούν τον Οκτώβριο και είναι ανάγκη να επιβληθεί στη μεξικανική κοινωνία η «ολυμπιακή εκχειρία». Στις 18 Σεπτεμβρίου, 10 χιλιάδες στρατιώτες καταλαμβάνουν την Πανεπιστημιούπολη, όπου επρόκειτο να γίνει η τελετή έναρξης των αγώνων και συλλαμβάνουν 600 φοιτητές. Στις 24 Σεπτεμβρίου, ο στρατός καταλαμβάνει τις εγκαταστάσεις του Πολυτεχνείου και για πρώτη φορά

και η νύχτα του Τλατελόλκο

μια ομάδα 10-20 νέων απαντά στους πυροβολισμούς.

Το κίνημα αναπόφευκτα περνάει στην άμυνα. Οι μπριγάδες κινούνται συνωμοτικά με έναν ελάχιστο συντονισμό μεταξύ τους, τα φυλλάδια μοιράζονται στα κρυφά, οι πολύγγραφοι διασκορπίζονται σε διάφορα σημεία της πόλης. Στις 30 Σεπτεμβρίου, η κυβέρνηση επιστρέφει την Πανεπιστημιούπολη. Την 1η Οκτωβρίου, οι σπουδαστές αποφασίζουν τη συνέχιση των καταλήψεων, απαιτώντας την απελευθέρωση των κρατουμένων και την επιστροφή των υπόλοιπων σχολών, και προγραμματίζουν συγκέντρωση για την επόμενη μέρα στην πλατεία Τρες Κουλτούρας, στο Τλατελόλκο.

Τις προηγούμενες μέρες πολλοί έβλεπαν στις κινήσεις της κυβέρνησης την προετοιμασία για ένα αποφασιστικό χτύπημα, κανείς όμως δεν μπορούσε να φανταστεί το μέγεθός του. Το απόγευμα της 2ας Οκτωβρίου, οκτώ χιλιάδες στρατιώτες, μέλη των ειδικών δυνάμεων της αστυνομίας και μυστικοί πράκτορες περικύκλωσαν την πλατεία. Στις 6:10 από το ελικόπτερο που επιθεωρούσε ρίχτηκαν δύο φωτοβολίδες. Ήταν το σύνθημα για να ξεκινήσει η σφαγή. Το πλήθος, δεχόμενο εν ψυχρώ τα πυρά του στρατού, κατευθύνθηκε προς το κτίριο Τσιουάουα, όπου βρίσκονταν τα γραφεία της CNH. Το Τσιουάουα είχε καταληφθεί λίγη ώρα πριν από το «Τάγμα Ολυμπία» –οι

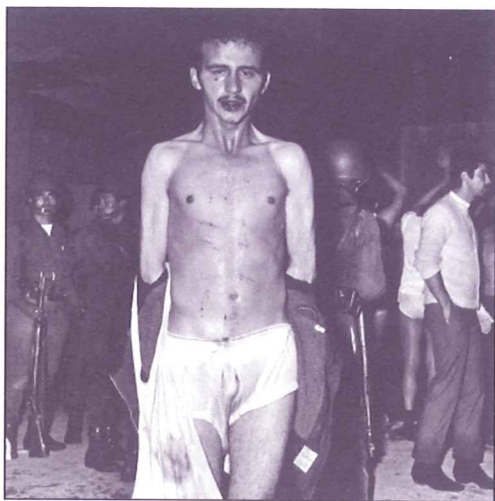

μυστικές δυνάμεις που είχαν δημιουργηθεί για την ασφάλεια των Ολυμπιακών Αγώνων– αιχμαλωτίζοντας 300 μέλη της CNH και πυροβολώντας τον κόσμο από ψηλά. Αρκετοί διαδηλωτές μπόρεσαν να φυγαδευτούν από τους κατοίκους της περιοχής σε γειτονικά κτίρια και άλλοι να ξεφύγουν από τον κλοιό, χάρη στην εσκεμμένη απροσεξία των στρατιωτών. Ωστόσο ο στρατός βαρύνεται με μία ασύλληπτη δολοφονική μανία, καθώς ήταν αυτός που απαγόρευε στα ασθενοφόρα να πλησιάσουν στην περιοχή και ωθούσε τους διαδηλωτές –ανάμεσα στους οποίους βρίσκονταν γυναίκες και παιδιά– προς το κέντρο του πεδίου βολής. Είναι ενδεικτικό της μορφής που πήρε η σύγκρουση με τους άμαχους διαδηλωτές, ότι τα περισσότερα θύματα έφεραν τραύματα από ξιφολόγη.

Οι πυροβολισμοί διήρκεσαν μία ώρα και πενήντα λεπτά. Ο ακριβής αριθμός των νεκρών, ακόμα και σήμερα, είναι δύσκολο να επαληθευτεί. Υπήρξαν πολλοί αγνοούμενοι και σε πολλές περιπτώσεις οι συγγενείς των θυμάτων υποχρεώνονταν να δηλώσουν ότι ο θάνατος οφείλεται σε φυσικά αίτια, προκειμένου να τους επιτραπεί να παραλάβουν τα σώματα των νεκρών. Ο επίσημος απολογισμός της κυβέρνησης έκανε λόγο για 34 νεκρούς. Οι φοιτητές υποστήριξαν ότι ήταν περισσότεροι από 600, η πρεσβεία των ΗΠΑ τους υπολόγισε σε 150 με 200 και ο ξένος τύπος, συγκεκριμένα η «Guardian», εκτίμησε ότι ήταν περίπου 325. Γεγονός είναι ότι πολλοί εργαζόμενοι σε νοσοκομεία έβλεπαν τα πτώματα να στοιβάζονται κατά δεκάδες στους διαδρόμους και αστυνόμους να βγάζουν τραυματίες μέσα από τα χειρουργεία. Άλλοι έκαναν λόγο για πτώματα που πετάχτηκαν το ίδιο βράδυ από στρατιωτικό αεροπλάνο στον Κόλπο του Μεξικού. Οι τραυματίες από την επίθεση στο Τλατελόλκο ήταν περίπου 600 και οι συλληφθέντες περισσότεροι από 2.000, πολλοί από τους οποίους παρέμειναν για αρκετά χρόνια στη φυλακή.

Από το ίδιο βράδυ επιχειρήθηκε η επιβολή ενός πέπλου σιωπής γύρω από την αλήθεια. Οι αστυνομικές δυνάμεις έκαναν επιδρομή στα μέσα ενημέρωσης, κατέσχεςαν όλο το φωτογραφικό υλικό και επέβαλαν αυστηρή λογοκρισία σε κάθε αναφορά στα γεγονότα της βραδιάς. Για πολλά χρόνια, τα μόνα γνωστά στοιχεία ήταν αυτά που δημοσιεύτηκαν στον διεθνή τύπο από ξένους

δημοσιογράφους, μάρτυρες των γεγονότων. Η κυβέρνηση προπαγάνδιζε σε όλους τους τόνους ότι επρόκειτο για νόμιμη άμυνα των δυνάμεων ασφαλείας απέναντι στην επίθεση οπλισμένων διαδηλωτών και ως απόδειξη πρόβαλλε τον θάνατο τριών στρατιωτών. Επανελάβε επίσης τη θεωρία που είχε αναπτύξει από την αρχή, ότι το κίνημα των νέων είχε συνωμοτήσει με σκοτεινές δυνάμεις ξένων χωρών, σκοπεύοντας στην αποσταθεροποίηση του μεξικανικού πολιτεύματος. Η αλήθεια είναι ότι όντως υπήρξαν νεκροί και τραυματίες στις τάξεις των ενόπλων δυνάμεων και μάλιστα από πυροβολισμούς που προήλθαν από το κτίριο της CNH. Παρ' όλο τον ζήλο όμως της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας να αποδώσει την ευθύνη στους διαδηλωτές, όλες οι κατοπινές έρευνες απέδειξαν ότι οι σφαίρες έφυγαν από τα όπλα του «Τάγματος Ολυμπία», το οποίο με τη σειρά του δέχτηκε τα πυρά του στρατού. Μένει αναπάντητο το ερώτημα αν το «Τάγμα Ολυμπία» πυροβόλησε τον στρατό για να δώσει άλλοθι για τη σφαγή των διαδηλωτών ή αν ήταν απλά το αποτέλεσμα σύγχυσης. Όσο για τις σφαίρες των στρατιωτών προς το κτίριο Τσιουάουα, φαίνεται ότι δεν γνώριζαν όλοι τους ότι οι άντρες με το λευκό γάντι ανήκαν στις επίλεκτες «ολυμπιακές» δυνάμεις ασφαλείας.

Η επόμενη μέρα

Ο αποτροπιασμός και ο φόβος παρέλυσαν τη μεξικανική κοινωνία. Το κίνημα των νέων είχε δεχτεί ένα ανυπολόγιστο πλήγμα, δεν είχε όμως αφανιστεί πλήρως. Οι νεκροί και οι φυλακισμένοι σύντροφοι τού έδιναν έναν ακόμη ισχυρό λόγο ύπαρξης. Στα τέλη Νοεμβρίου ψηφίστηκε η συνέχιση των καταλήψεων. Αναπόφευκτα όμως, μέσα σε ένα καθεστώς αποκάλυπτα εγκληματικό, η δράση όσων αντιστέκονταν ακόμα θα γίνει πιο εσωστρεφής. Εκτός από ορισμένες συγκεκριμένες εξω από τις φυλακές,

οι περισσότερες εκδηλώσεις πραγματοποιούνται τώρα μες στο χώρο των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων. Η αδυναμία επαφής με την κοινωνία θα φέρει σταδιακά την εξασθένηση των διεκδικήσεων. Τελικά, στις αρχές Δεκεμβρίου, ύστερα από τέσσερις μήνες συνεχούς ακηδεμόνευτης δράσης, οι φοιτητές θα αποφασίσουν τη λήξη των καταλήψεων.

Η κυβέρνηση του Ντίας Ορντάς είχε επιβάλει φαινομενικά τη βούλησή της, απομονώνοντας τα ταραχοποιά στοιχεία που αμφισβήτησαν τη νομιμότητα του δημοκρατικού της πολιτεύματος. Στην ουσία όμως ήταν η εξουσία που είχε υποστεί μία μεγάλη πολιτική και ηθική ήττα. Η αυθόρμητη και δημοκρατική οργάνωση των φοιτητών και η ικανότητά τους να αντιπαρέρχονται τις απειλές και τις παραδοσιακές μεθόδους εξαγοράς και ελέγχου, απογύμνωσαν ηθικά το πολιτικό σύστημα. Η αδυναμία του πολιτικού συστήματος να συνδιαλλαγεί με αυτούς που του άσκησαν κριτική με όρους πολιτικούς αποκάλυψε τον αυταρχικό και ετερόνομο χαρακτήρα του και εγκαινίασε μια μακρά περίοδο αμφισβήτησης και αγώνων για δημοκρατικές αλλαγές. Η παρακαταθήκη του κινήματος του '68 υπήρξε ανεκτίμητη, καθώς έδωσε τα σπέρματα για τους μαζικούς εργατικούς και αγροτικούς αγώνες της δεκαετίας του '70.

Είναι ίσως περιττό να αναφέρουμε ότι στα χρόνια που ακολούθησαν κανείς δεν προσάχθηκε σε δίκη για τα εγκλήματα του Τλατελόλκο. Οι «Επιτροπές της Αλήθειας» που συστάθηκαν, είχαν στην καλύτερη περίπτωση ως αποστολή την αποκατάσταση της ιστορικής μνήμης.

Οι εικόνες της φρίκης, 34 χρόνια μετά...

Τον Φεβρουάριο του 2002, η μεξικανική εφημερίδα «Universal» δημοσίευσε 12 φωτογραφίες από τη νύχτα της 2ας Οκτωβρίου του 1968. Ήταν η πρώτη φορά που έντυπο της χώρας δημοσίευε φωτογραφικό υλικό από τη νύχτα του Τλατελόλκο, κι αυτό χάρη στην προνοητικότητα ενός φωτογράφου να κρύψει το φιλμ του σε έναν κάδο σκουπιδιών. Η θέα των εικόνων αυτών υπενθύμισε, μία ακόμα φορά, το γεγονός ότι τα εγκλήματα παραμένουν ατιμώρητα, κι ότι καμιά από τις μετέπειτα κυβερνήσεις που επαίρονταν για τη δημοκρατικότητά τους δεν είχε το θάρρος να ανασκαλίσει το ένοχο παρελθόν. Το ίδιο ισχύει και για τη σημερινή κυβέρνηση του Φοξ. Οι φωτογραφίες αυτές, τέλος, έφεραν στη μνήμη την κτηνώδη δολοφονική μανία των εκτελεστών. Πολλά θύματα έχουν πολτοποιημένα κρανία, ακρωτηριασμένα μέλη και τραύματα μεγάλου διαμετρήματος. Όσα από αυτά δεν προκλήθηκαν από ξιφολόγη, μπορούν να αποδοθούν μόνο σε σφαίρες διασποράς, οι οποίες εκρήγνυνται όταν έρθουν σε επαφή με το σώμα και είναι απαγορευμένες από διεθνείς συμβάσεις. Κάποιες από αυτές τις φωτογραφίες δημοσιεύουμε σε αυτές τις σελίδες.

Κ.Π.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ ΖΑΠΑΤΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Αυτό το άρθρο αποτελεί μία απόπειρα ψηλάφησης των κατευθυντήριων αρχών του Ζαπατιστικού κινήματος. Όχι κάποιων αρχών γενικών και διακηρυκτικών, αλλά έτσι όπως εκφράζονται έμπρακτα μέσα από την οργάνωση της Αυτονομίας. Ο πολιτικός λόγος των Ζαπατίστας συνιστά μία τομή για τη σύγχρονη πολιτική αριστερή σκέψη. Και ταυτόχρονα μία πρόκληση. Όμως η δύναμη αυτού του λόγου και το πολιτικό μήνυμα που φέρνει, δεν θα υπήρχε, αν δεν υπήρχαν οι ιθαγενικές κοινότητες. Η συνάντηση μερικών από τις καλύτερες παραδόσεις του αντικαπιταλιστικού κινήματος με τις καλύτερες παραδόσεις ενός ιθαγενικού πολιτισμού σφυρηλατημένου στην αντίσταση αιώνων, ενός πολιτισμού που υλοποιεί πολλά από τα στοιχεία της κοινωνίας που οραματιζόμαστε, γέννησε τον Ζαπατισμό. Ένα ρεύμα που έχει επηρεάσει την έκφραση και την πρακτική πολλών σύγχρονων κινημάτων, ξεκινώντας από το κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης και φτάνοντας στην εξέγερση της Αργεντινής. Οι χωρίς πρόσωπο, που έχουν αρχηγούς χωρίς πρόσωπο και διεκδικούν ένα πρόσωπο για όλους τους ξεχασμένους αυτής της γης, σήμερα, σιωπηλά και αθόρυβα, χαράζουν μια πρόταση για την κοινωνία της ανθρώπινης χειραφέτησης. Μια κοινωνία γενικευμένης αλληλεγγύης, μια κοινωνία με δημοκρατία, δικαιοσύνη και ελευθερία. Η εξέγερση για την Αξιοπρέπεια, επιλέγοντας να χτίσει την Αυτονομία με την αντίσταση σαν όπλο και σαν στόχο, με την αλληλεγγύη σαν όπλο και σαν στόχο, χαράζει μια πρόταση για τη ριζική αλλαγή αυτής εδώ της κοινωνίας. Γιατί τι άλλο μπορεί να σημαίνει αγώνας για την ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ, πέρα από την ανατροπή του συστήματος που αρνείται κάθε αξιοπρέπεια; Ο λόγος αλλά και η πρακτική των Ζαπατίστας, έτσι όπως υλοποιείται μέσα από την καθημερινή αντίσταση των κοινοτήτων, είναι λόγος τελικά ανατροπής.

Καθοριστική για την πολιτική πρόταση των Ζαπατίστας είναι μια γενική αρχή που μοιάζει να διαπερνά και το όραμά τους και την πολιτική τους δράση: τα μέσα για την κατάκτηση μιας δίκαιης και απελευθερωμένης κοινωνίας πρέπει να αναδεικνύουν, να προεικονίζουν και να υλοποιούν ταυτόχρονα τον σκοπό. Η πολιτική διαμεσολάβηση δεν αποτελεί έτσι μια αναγκαία τακτική συμπεριφορά, που αποκλίνει σε σχέση με τους διακηρυγμένους στόχους της πανανθρώπινης χειραφέτησης, στο όνομα της αποτελεσματικότητας. Έτσι, η οικοδόμηση της αυτονομίας δεν αποτελεί ένα στάδιο στην προοπτική της προετοιμασίας για την τελική ρήξη, αλλά το πεδίο της ανάδειξης, μέσα από τα ρήγματα που παράγονται από την πρακτική των εξεγερμένων, των αξιών και των θεσμών μιας απελευθερωμένης κοινωνίας.

Δύο βασικές θέσεις του ζαπατισμού υποδεικνύουν την ιδιαιτερότητά του και τη διαφοροποίησή του από τις παραδόσεις της αριστεράς, αλλά και γενικότερα της ανατρεπτικής σκέψης έτσι όπως αναπτύχθηκε στον δυτικό πολιτισμό.

α. Το κίνημα των Ζαπατίστας και τα όργανα που ανέδειξε στην πολιτική και στρατιωτική του οργάνωση δεν παρουσιάζονται ως μορφές έκφρασης της πρωτοπορίας κάποιου ευρύτερου κινήματος ανατροπής. Το κόμμα που καθοδηγεί τους αγώνες και το πολιτικό γραφείο που καθοδηγεί το κόμμα αντικαθίστανται από το κίνημα που υλοποιεί αποφάσεις των κοινοτήτων (είναι οι κοινότητες, για παράδειγμα, που μετά από εκτεταμένες διεργασίες κάλεσαν τον EZLN να υπερασπιστεί με τα όπλα τα δικά τους στην εξέγερση του Γενάρη του 1994) και μια συλλογική ηγεσία διαρκώς ανακλητή, που συντονίζει τις πρωτοβουλίες και εκτελεί τις αποφάσεις του κινήματος.

β. Το κίνημα των Ζαπατίστας δεν έχει στόχο του την κατάληψη της κρατικής εξουσίας, αλλά τον διαρκή έλεγχο κάθε εξουσίας. Αναπτύσσοντας στο εσωτερικό του κινήματος και των κοινοτήτων τη λογική της άμεσης δημοκρατίας και της άμεσης ανακλητότητας των εκλεγμένων, οι Ζαπατίστας υλοποιούν καθημερινά την αντίληψή τους για έναν κόσμο χωρίς κέντρα συγκέντρωσης της εξουσίας. Κατηγορήθηκαν βέβαια ότι έτσι παραιτούνται από την προοπτική της αντικαπιταλιστικής αλλαγής, μια και δεν διεκδικούν την ανάληψη της κρατικής εξουσίας. Μήπως όμως, κρίνοντας έμπρακτα την ιστορία του κρατισμού της αριστεράς, οι Ζαπατίστας εξερευνούν μια πολιτική πρακτική που διαμορφώνει τους όρους μιας αλλαγής από τα κάτω, με παγκόσμια και όχι μόνο τοπική προοπτική, που πραγματικά θα έχει ενσωματώσει τις σημαντικότερες εμπειρίες ενός χειραφετητικού κινήματος όπως των εργατικών συμβουλίων της μεσοπολεμικής Ευρώπης, αλλά και των ιθαγενικών κινήματων του 20ού και όχι μόνο αιώνα;

Συνέπεια των αρχών αυτού του Ζαπατισμού είναι η καθημερινή εμμονή τους σε πρακτικές εκπόνησης και λήψης των αποφάσεων, στο εσωτερικό των κοινοτήτων και του κινήματος, με την ευρύτερη δυνατή συναίνεση. Πράγμα που σημαίνει πως καταβάλλονται τεράστιες και συχνά ιδιαίτερα χρονοβόρες προσπάθειες, ώστε οι επι-

λογές να μη διαχωρίζουν σε πλειοψηφία και μειοψηφία, αλλά να ενώνουν.¹ Ταυτόχρονα μια τέτοια στάση εκφράζει, στο πιο συγκεκριμένο επίπεδο της πολιτικής συμμετοχής, μια κοσμοαντίληψη που διακηρύσσει σταθερά την ισότητα των διαφορετικών (*somos iguales porque somos diferentes* = είμαστε ίσοι επειδή είμαστε διαφορετικοί).

Αν κανείς επιχειρούσε να συνοψίσει αυτά τα σημεία σε κατευθυντήριες αρχές, με βάση τις οποίες οργανώνεται σήμερα η αντίσταση των κοινοτήτων, θα κατέληγε σε 3 βασικές έννοιες.

Με τα δικά τους λόγια, σήμερα που, μετά από 8 χρόνια αγώνα, έχουν ανακτήσει το δικαίωμα να σιωπούν ή να μιλούν:

1. CAMINAR AL PASO MAS LENTO, PREGUNTANDO CAMINAMOS – ΒΑΔΙΖΟΥΜΕ ΟΣΟ ΠΙΟ ΑΡΓΑ, ΡΩΤΩΝΤΑΣ ΒΑΔΙΖΟΥΜΕ

2. MANDAR OBEDECIENDO – ΥΠΑΚΟΥΟΝΤΑΣ ΚΥΒΕΡΝΑΜΕ

3. UN MUNDO DONDE QUERAN MUCHOS MUNDOS – ΕΝΑΣ ΚΟΣΜΟΣ ΠΟΥ ΝΑ ΧΩΡΑΕΙ ΠΟΛΛΟΥΣ ΚΟΣΜΟΥΣ

1. Caminamos al paso mas lento, preguntando caminamos

Στην πορεία των 8 χρόνων αγώνα τους, οι Ζαπατίστας έχουν τονίσει επανειλημμένα τη σημασία που έχει γι' αυτούς η συλλογική λήψη των σημαντικών αποφάσεων, μέσα από μια διαδικασία συλλογικής συζήτησης. Ο δρόμος προς τα εμπρός, στην πολιτική τους σκέψη, δεν μπορεί να είναι ζήτημα επιβολής της «σωστής γραμμής», αλλά διάνοιξης χώρων για συζήτηση, στους οποίους οι ίδιοι θα έδιναν τη δική τους άποψη, αλλά μόνο σαν μία ανάμεσα σε πολλές.

Αντίθετα με τη λογική του ανταγωνισμού -ιδιον των πολιτισμών των δυτικών κοινωνιών- και αντίθετα με τη λογική της πρωτοπορίας -ιδιον της σκέψης πολλών, σύγχρονων και μη, αριστερών ρευμάτων-, η έννοια του «βαδίζουμε αργά, βαδίζουμε ρωτώντας» έρχεται να θέσει τις βάσεις μίας νέας πολιτικής κουλτούρας, που θεμελιώνεται στον σεβασμό της διαφορετικότητας. Η εξαφάνιση του άλλου, του κατώτερου, του ανίκανου, που δεν μπορεί να φτάσει το ύψος των περιστάσεων, σ' αυτή τη νέα πολιτική κουλτούρα μετατρέπεται σε ανάγκη για τον άλλο, σε ανάγκη για τη συμπόρευση όλων.

Μόνο με τη συμφωνία, με τη συναίνεση (άρα, «βαδίζοντας αργά και ρωτώντας»), και όχι

με την επιβολή της αλήθειας των λίγων, που «κατέχουν τη γνώση», είναι δυνατόν να φτάσουμε σε ένα νέο κόσμο χωρίς ατομικά προνόμια και ιεραρχίες.

2. Mandar obedeciendo

Μια κοινωνία δομημένη στη βάση της συναίνεσης, στην οποία γίνεται προσπάθεια η φωνή των διαφωνούντων, των μειοψηφιών να μη φιμώνεται αλλά να αποτελεί μέρος της συλλογικής βούλησης, βρίσκεται αντιμέτωπη με το πρόβλημα της αντιπροσώπευσης. Στην πολιτική πρόταση των Ζαπατίστας, εκείνοι που επιφορτίζονται να εκτελέσουν τις συναινετικές αποφάσεις της κοινότητας, εκείνοι που η κοινότητα υποδεικνύει σαν κυβερνήτες της, απλώς δεσμεύονται να υπηρετήσουν τη συλλογικότητα, «να κυβερνήσουν υπακούοντας», και αυτή η δέσμευση είναι που δικαιολογεί την ύπαρξή τους.² Το πρόβλημα της επαναστατικής πολιτικής έτσι μετατίθεται από την κατάληψη της εξουσίας στην ανάπτυξη μορφών πολιτικής συνάρθρωσης, που θα υποχρεώνουν εκείνους που κατέχουν τα αξιώματα, εκείνους που κυβερνούν να υπακούουν στον λαό. Το πώς ακριβώς μπορεί να εφαρμοστεί αυτό, μας το υποδεικνύει η οργάνωση της Αυτονομίας μέσα από την αρχή της άμεσης ανακλητότητας των εκλεγμένων, μέσα από τη συλλογική λήψη των αποφάσεων, την άμεση δημοκρατία και τον σεβασμό της διαφορετικότητας.³

3. Un mundo donde quepan muchos mundos

Στο απελευθερωτικό όραμα των Ζαπατίστας, η αξιοπρέπεια και ο νέος κόσμος με δημοκρατία, ελευθερία και δικαιοσύνη είναι εφικτά μόνο εάν εξαιρεθούν όλοι οι αποκλεισμοί. Στο λόγο τους η πανανθρώπινη χειραφέτηση προϋποθέτει την εξάλειψη της ξενότητας αλλά όχι της πολλαπλότητας, προϋποθέτει δομές μέσω των οποίων οι διαφορές θα συναρθρωθούν σε ένα δίκτυο αλληλεγγύης που θα σέβεται την ιδιαιτερότητά τους. Σε μια τέτοια προοπτική κανένας δεν επιβάλλεται πάνω στους άλλους, γιατί καθένας παίρνει τον χώρο του, γιατί μπορούμε να φτάσουμε στην ισότητα μόνο σεβόμενοι τη διαφορά.

Το χτίσιμο ενός κόσμου που να χωράει πολλούς κόσμους είναι μια εξαιρετικά ριζοσπαστική πρόταση. Μέσα σ' έναν κόσμο όλο και πιο ομοιογενποιημένο, αλλά ταυτόχρονα όλο και πιο κονιορτοποιημένο, σ' έναν κόσμο της εξατομίκευσης και του ανταγωνισμού, στον κόσμο εν τέλει του καπιταλισμού, το χτίσιμο κοινοτήτων, το χτίσιμο δικτύων αντίστασης, εξέγερσης και αλληλεγγύης είναι η μεγαλύτερη πρόκληση για τα δυτικά κινήματα.

Δεν είναι τυχαίο πως η προοπτική ενός πολύμορφου κινήματος κατά της παγκοσμιοποίησης πρωτοδιατυπώθηκε στη Ζούγκλα Λακαντόνα στην πρώτη Διηπειρωτική Συνάντηση των κινήματων που κάλεσαν οι Ζαπατίστας. Η δυναμική αυτού του κινήματος αλλά και οι εσωτερικές του αντι-

φράσεις θέτουν, όπως είναι φανερό σήμερα, επιτακτικά το καθήκον της διά-
νοιξης χώρων **συνεννόησης** και **αλληλεγγύης**. Και η χειρότερη υπηρεσία
προς μια τέτοια προοπτική, είναι η επιμονή σε κινήσεις οργανωτικού ελέγ-
χου, επιχειρησιακής ποδηγέτησης ή ιδεολογικής καθοδήγησης ενός τέτοι-
ου κινήματος. Ίσως οι Ζαπατίστας να μας διδάσκουν πως οι διαφορετικές
θέσεις, ακόμα και οι διαχωριστικές γραμμές, να αποτελούν συστατικό της
δυναμικής ενός τέτοιου κινήματος. Η πορεία του οποίου θα είναι πάντα το
προϊόν δομών εσωτερικής δημοκρατίας και κοινού αγώνα όποτε αυτό εί-
ναι δυνατό.

Και λοιπόν;

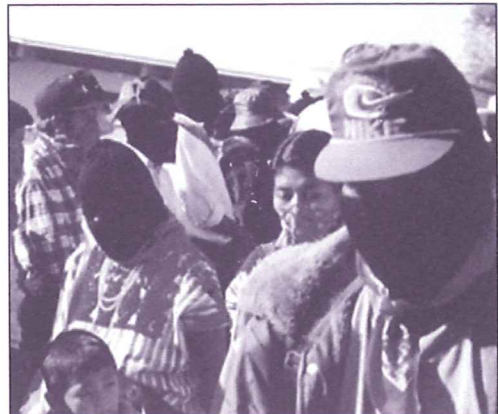
Με βάση όλα τα παραπάνω (που μοιάζουν ασαφή και δεν μπορούν
παρά να είναι ασαφή, γιατί οι λεπτομέρειές τους καθορίζονται από
όλους, δεν επιβάλλονται από τη «γραμμή» και αναπτύσσονται στην
πορεία του αγώνα, δεν είναι προδιαγεγραμμένες), το βασικό πρόβλημα για
ένα επαναστατικό κίνημα δεν είναι το να εκπονήσει ένα πρόγραμμα, δια-
κηρύσσοντας τι θα έκανε σαν επαναστατική κυβέρνηση, αλλά το πώς να
συναρθώσει τις αντιστάσεις και το πείσμα για μια γενικευμένη αξιοπρέ-
πεια, πώς να αναπτύξει μορφές πάλης και μορφές κοινωνικής οργάνωσης,
που να οδηγούν την κοινωνία στο να υλοποιεί σήμερα αυτό που πρέπει να
γίνει αύριο, σε σύγκρουση με το τώρα του καπιταλισμού. Το πρόβλημα εί-
ναι πώς η επαναστατική πάλη δεν θα αποτελεί εργαλείο, μέσο για την αλ-
λαγή, αλλά το πεδίο ταύτισης μέσου και οράματος, στην καθημερινή εμπειρία
ενός συλλογικού αυτοκαθορισμού. Ζωντανό παράδειγμα αυτής της πολιτι-
κής αποτελούν σήμερα οι Αυτόνομοι Εξεγερμένοι Δήμοι. Ο οριζόντιος τρό-
πος οργάνωσής τους, η οργάνωση της αντίστασης και ταυτόχρονα η υλο-
ποίηση, μέσα από τον αγώνα, της κοινωνίας του αύριο εδώ και τώρα, οδη-
γεί σε ένα πρότυπο πολιτικής δράσης που προωθεί την ιδέα του δικτύου και
όχι εκείνην της πυραμίδας.

Δεν πρόκειται για την αναπαραγωγή ενός ινδιάνικου κοινοτισμού, αλλά για
μια έμπρακτη απάντηση στην καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση. Στους Αυ-
τόνομους Εξεγερμένους Δήμους οι Ζαπατίστας, βαδίζοντας αργά, ρωτώ-
ντας, χωρίς αποκλεισμούς, υλοποιούν το όραμα για μια κοινωνία της αντί-
στασης και της αλληλεγγύης.

Είναι σημαντικό να μην πιστέψουμε πως οι Ζαπατίστας είναι κάποιοι μα-
κρινοί άλλοι. Όσοι βρεθήκαμε στις ζαπατίστικες κοινότητες, όσοι ζήσαμε
και δουλέψαμε μαζί τους έστω και για λίγο, καταλάβαμε πως «εκείνοι» εί-
μαστε και «εμείς», και «εμείς» είμαστε και «εκείνοι». Στον αγώνα τους δεν
αναγνωρίζουμε παράδειγμα προς μίμηση – οι κοινωνίες μας άλλωστε
έχουν πολλά κοινά αλλά και περισσότερες διαφορές. Στον αγώνα τους
αναγνωρίζουμε τη μήτρα γέννησης μιας νέας επαναστατικής πρακτικής
και θεωρίας, ίσως και μιας νέας επαναστατικής ηθικής. Και ξέρουμε πως
οι δικοί μας αγώνες πρέπει να βρουν τον τρόπο να συναπαρτίσουν με τους
αγώνες εκείνων, και όλων των άλλων, το πολύμορφο μωσαϊκό και ταυτό-
χρονα το συνεκτικό δίκτυο μιας παγκόσμιας αντικαπιταλιστικής αντίστα-
σης.

«Όταν τα τεράστια πλήθη που διαδήλωσαν στην Πόλη του Μεξικού και σ'
άλλες πόλεις το Φλεβάρη του '95, μετά την εισβολή του στρατού στην
Τσιάπας, τραγουδούσαν "Todos somos Marcos", δεν δήλωναν καμιά πρό-
θεσή τους να καταταχτούν στον EZLN. Φώναζαν ότι ο αγώνας των Ζαπα-
τίστας είναι ο αγώνας όλων μας, ότι όλοι είμαστε μέρος του και εκείνος εί-
ναι κομμάτι δικό μας, οπουδήποτε και αν βρισκόμαστε.»⁴

Όπως είπε και η κομαντάντε Άννα Μαρία, στην εναρκτήρια ομιλία της στη
Διεπιχειρωτική Συνάντηση: «Πίσω από εμάς είμαστε εσείς. Πίσω από τις

κουκούλες μας είναι το πρόσωπο όλων των απο-
κλεισμένων γυναικών. Όλων των ξεχασμένων
ιθαγενών. Όλων των υποτιμημένων νέων. Όλων
των κατατρεγμένων μεταναστών. Όλων των φυ-
λακισμένων για τον λόγο και τη σκέψη τους.
Όλων των ταπεινωμένων εργατών. Όλων των
νεκρών από λησμονιά. Όλων των απλών αν-
δρών και γυναικών που δεν μετράνε, που δεν
φαίνονται, που δεν έχουν όνομα, που δεν έχουν
αύριο».

Ευ.Μ.

1. «Το κεντρικό ζήτημα σήμερα είναι να δέχεται τον άλ-
λο, όταν ο άλλος είναι μειοψηφία. Το θέμα αυτό δεν έχει
λυθεί ακόμα στο εσωτερικό των κοινοτήτων, γίνεται
όμως μια σοβαρή προσπάθεια προς αυτή την κατεύθυν-
ση. Πριν λέγαμε: "Αυτός δεν συμφωνεί, έξω". Τον τε-
λευταίο καιρό, αυτός που δεν συμφωνεί παραμένει στη
θέση του με την άποψή του και αναζητούμε τρόπους να
τον εντάξουμε..., αναζητούμε μια συμφωνία μαζί του πά-
νω σε άλλα θέματα εκτός από εκείνο που δημιούργησε τη
διαφωνία. Είναι ένας τρόπος ένταξης του άλλου, που εί-
ναι μειοψηφία, γιατί για την πλειοψηφία δεν υπάρχει θέ-
μα... Το θέμα είναι η μειοψηφία στην οποία οφείλουμε
να δώσουμε ένα χώρο» Υβόν Λε Μπο, Το όνειρο των Ζα-
πατίστας - Συνέντευξη με τον Sub Μάρκος, εκδ. Λιβάνη,
σ. 332 και 333.

2. Η έννοια του «κυβερνώ υπακούοντας», την οποία
προτάσσουν οι Ζαπατίστας, έχει μία μακριά ιστορία στις
ιθαγενικές κοινότητες. Ο γλωσσολόγος Κάρλος Λένκερσ-
ντορφ, που έχει μελετήσει τις γλώσσες των ιθαγενών λα-
ών του Μεξικού, επισημαίνει ότι στις γλώσσες τους πολ-
λές φορές υπάρχουν δύο λέξεις εντελώς διαφορετικές
για την «κυβέρνηση». Στη γλώσσα τοχολαμπάλ, για πα-
ράδειγμα, οι μορφές εσωτερικής διακυβέρνησης, οι αρ-
χές της κοινότητας, ονομάζονται με τη λέξη iaiijum, που
σημαίνει «εργάτες της κοινότητας», ενώ η κυβέρνηση,
τοπική, πολιτειακή ή ομοσπονδιακή ονομάζεται με τη λέ-
ξη mandaranum, από το λατινικό mandar, που σημαίνει
«διατάζω».

3. Βασικό κύτταρο της οργάνωσης των Αυτόνομων Εξε-
γερμένων Δήμων είναι οι συνελεύσεις των κοινοτήτων.
Στις συνελεύσεις συμμετέχουν όλοι οι άντρες, οι γυναί-
κες και τα παιδιά πάνω από 14 χρονών. Οι αποφάσεις
τους είναι δεσμευτικές για όλες τις Αρχές. Όλες οι Αρχές
όπως και οι Λειτουργοί και τα μέλη των επί μέρους Επι-
τροπών εκλέγονται για τρία χρόνια, εργάζο-
νται χωρίς οικονομικά οφέλη και είναι
άμεσα ανακλητοί και ανακλητές από
τις γενικές συνελεύσεις των κοινοτή-
των. Βλ. και περ. Σήματα Καπνού, τ.
12, σ. 18 και σ. 19

4. Τζον Χολογουαίη, La revuelta de
la dignidad, περ. Chiapas, τ. 5.

16 Σεπτεμβρίου

129 χρόνια από τη γέννηση

21 Νοεμβρίου

80 χρόνια από τον θάνατο

του

Ρικάρδο

Φλόρες

Μαγόν

Ο Ρικάρδο Φλόρες Μαγόν θεωρείται η σημαντικότερη μορφή του μεξικανικού αναρχικού κινήματος. Ένας αγωνιστής που αφιέρωσε ολόκληρη τη ζωή του στο κοινωνικό κίνημα, με σημαντικότερη πολιτική και θεωρητική συμβολή στα φλογισμένα χρόνια του επαναστατημένου Μεξικού των αρχών του αιώνα. Ένας αγωνιστής ο οποίος ωστόσο δέχθηκε σοβαρότατη κριτική για πολλές επιλογές του, ενώ τη σορό του (η οποία μεταφερόταν από τις ΗΠΑ για να ταφεί στο Μεξικό, μερικούς μήνες μετά τον θάνατό του) την περρίμενε στα σύνορα ο ίδιος ο πρόεδρος της χώρας Αλβάρο Ομπρεγκόν Σαλίδο για να τη συνοδέψει μέχρι την Πόλη του Μεξικού, όπου το 1945, μετά από εντολή της κυβέρνησης, ετάφη στο Πάνθεον των Ηρώων. Ένας ανυποχώρητος και ασυμβίβαστος αγωνιστής που σημάδεψε το κοινωνικό κίνημα, χωρίς όμως να αποφύγει να γίνει κι αυτός «μέρος του εθνικιστικού μύθου της "θεσμοποιημένης μεξικανικής επανάστασης" – ένας αναρχικός πλίνθος στο οικοδόμημα του [μεξικανικού] κράτους».

Ο Ρικάρδο Φλόρες Μαγόν γεννήθηκε στην πλέον «ιθαγενική» περιοχή του Μεξικού, την Οαχάκα, στο χωριό Σαν Αντόνιο Ελοχοτσιτλάν, στις 16 Σεπτεμβρίου του 1873. Ο πατέρας του μάλλον ήταν ιθαγενής και η μητέρα του μιγάδα. Η κοινοτική ζωή του χωριού του, που αποτελέσε τον πρώτο κόσμο του Ρικάρδο, επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τη σκέψη και τις αντιλήψεις του. Η μητέρα του Μαργαρίτα, αρχηγός της οικογένειας, κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες τα παιδιά της να σπουδάσουν, και κάποια στιγμή μετακόμισαν στην Πόλη του Μεξικού.

Το 1892, η σύλληψή του κατά τη διάρκεια διαδήλωσης εναντίον της δικτατορίας του Πορφύριο Δίας οδηγεί για πρώτη φορά τον Ρικάρδο στη φυλακή. Το 1893 αρχίζει να αρθρογραφεί στην εφημερίδα «Ο δημοκράτης», την οποία

όμως κλείνει το καθεστώς και οδηγεί όλους τους συντάκτες της στη φυλακή. Τον Αύγουστο του 1900 εκδίδει μαζί με τον αδελφό του Χεσούς την «Αναγέννηση», την εφημερίδα η οποία θα συνδεθεί για πάντα με το όνομά του.

Τον Ιανουάριο (ή τον Φεβρουάριο) του 1901 γίνεται στο Σαν Λουίς Ποτοσί το συνέδριο όλων των Φιλελεύθερων Ομάδων του Μεξικού. Οι ριζοσπαστικές θέσεις που υποστήριξε ο Ρικάρδο εκεί, καθώς και η συνεχής πολιτική του δράση, τον οδήγησαν σε διαδοχικές φυλακίσεις. Η αστυνομία απαγόρευσε προκαταβολικά την κυκλοφορία οποιουδήποτε εντύπου στο οποίο θα αρθρογραφούσε ο Ρικάρδο Φλόρες Μαγόν.

Το 1903 ο Ρικάρδο, ο Χεσούς και κάποιοι σύντροφοί τους καταφέρνουν να διαφύγουν στις ΗΠΑ, οι οποίες τότε ήταν σχετικά πιο «ασφαλείς» από το Μεξικό. Εκεί ξανακυκλοφορούν την «Αναγέννηση», ενώ το 1905 εμφανίζεται το Μεξικανικό Φιλελεύθερο Κόμμα (PLM), ψυχή και ηγέτης του οποίου είναι ο Ρικάρδο, και το οποίο διακηρύσσει και υποστηρίζει τον αναρχικό κομμουνισμό. Η μεγάλη διαφορά των Μαγόν και του PLM από άλλους εξορίστους ήταν ότι, όντας στις ΗΠΑ, δεν αμφισβητούσαν μόνο το καθεστώς Δίας του Μεξικού αλλά και την κυρίαρχη κοινωνική τάξη των ΗΠΑ. Το γεγονός αυτό τον έβαλε αμέσως στο στόχαστρο των δικωτικών μηχανισμών των Ηνωμένων Πολιτειών. Ας μην ξεχνάμε ότι ήδη από το 1902 υπήρχε στις ΗΠΑ νόμος ο οποίος θεωρούσε εγκληματικό τον συνδικαλισμό που υποστήριζε την «παράνομη» αλλαγή του καθεστώτος της ιδιοκτησίας, ενώ από τον Μάρτιο του 1903 υπήρχε νόμος που απαγόρευε την είσοδο σε μετανάστες που υποστήριζαν την ανατροπή της κυβέρνησης. Οι Μαγόν συλλαμβάνονται και τα γραφεία της «Αναγέννησης» κατάσχονται. Η εφημερίδα εκδίδεται ξανά το 1906, ενώ το 1907 οι Μαγόν εκδίδουν στο Λος Άντζελες την εφημερίδα «Επανάσταση». Το καθεστώς Δίας ζητά την έκδοση του Ρικάρδο, ενώ οι αρχές των ΗΠΑ τον αναζητούν για παρόμοιους λόγους. Ο Ρικάρδο κρύβεται, συλλαμβάνεται, γλιτώνει την έκδοση, αποφυλακίζεται τον Αύγουστο του 1910. Ο ηγετικός του ρόλος παραμένει αδιαμφισβήτητος ακόμα και όταν βρίσκεται στη φυλακή, καθώς καταφέρνει να επικοινωνεί με διάφορους τρόπους με τους συντρόφους του.

Με την επανακυκλοφορία της «Αναγέννησης», τον Αύγουστο του 1910, αρχίζει να χρησιμοποιεί και ως κεντρικό σύνθημα το «ΓΗ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ», το οποίο σύνθημα υιοθετείται και από τον στρατό του Νότου, του Εμιλιάνο Ζαπάτα. Τον Νοέμβριο του 1910 η δικτατορία Δίας αρχίζει να κλονίζεται σοβαρά. Οι αγροτικές δυνάμεις του Βορρά και του Νότου, υπό τον Πάντσο Βίγια και τον Εμιλιάνο Ζαπάτα αντίστοιχα, συμμαχούν με το κομμάτι της αστικής τάξης που ήθελε πλέον την ανατροπή του Δίας, ηγέτης του οποίου είναι ο Φρανσίσκο Μαδέρο. Οι δυνάμεις του PLM παίζουν καθοριστικό ρόλο στο κίνημα στον Βορρά και οι ένοπλες πολιτοφυλακές των αναρχικών, μαζί με δυνάμεις του αγροτικού κινήματος, καταλαμβάνουν διάφορες πόλεις. Είναι χαρακτηριστικό του διεθνιστικού πνεύματος του Μαγόν το γεγονός ότι το PLM επιδίωκε να συμπεριλάβει στις πολιτοφυλακές του και μη Μεξικανούς.

Το φθινόπωρο του 1911 ο Μαδέρο ανακηρύσσεται πρόεδρος, αλλά η πολιτική του προδίδει τόσο εμφανώς τις αρχές και τις ελπίδες του κινήματος, που αμέσως ο Ζαπάτα και ο στρατός του Νότου εξεγείρονται ξανά. Έμβλημα της νέας εξέγερσης, η «Διακήρυξη της Αγιάλα», του Εμιλιάνο Ζαπάτα. Αν και το PLM απέφευγε τις συμμαχίες με άλλες δυνάμεις, και ο Ρικάρδο Φλόρες Μαγόν παρέμενε στις ΗΠΑ προκαλώντας κριτικές για την απόστασή του από το κέντρο του κινήματος, η «Διακήρυξη της Αγιάλα» ήταν έντονα επηρεασμένη από τις απόψεις του Μαγόν και περιελάμβανε ολόκληρες φράσεις από τις σελίδες της «Αναγέννησης». Δυνάμεις του PLM, συνήθως εχθρικές προς τον Πάντσο Βίγια, κινήθηκαν προς τον Νότο και ενώθηκαν με τους Ζαπατίστας.

Η εχθρότητα του Μαγόν προς τον Βίγια (τον θεωρούσε «απόβρασμα») ήταν σοβαρό λάθος και έδειχνε ότι δεν μπορούσε να καταλάβει τη δυναμική της επανάστασης σε όλο της το μέγεθος. Ταυτόχρονα, η διστακτικότητά του να περάσει στο Μεξικό και να εμπλακεί άμεσα στην εξέγερση, σε αντιδιαστολή με τη δράση π.χ. του Εμιλιάνο Ζαπάτα, πέρα από τις κριτικές που προκάλεσε, συνέβαλε και στον περιορισμό της εμβέλειας του PLM αλλά και της δικής του προσωπικά (αν και ο αντίλογος, ότι δηλαδή αυτή η στάση έδειχνε τη διεθνιστική και εξω-εθνική αντίληψή του για το κίνημα, είναι επίσης ισχυρός).

Το 1912 ο Ρικάρδο καταδικάζεται σε δύο χρόνια φυλάκιση. Την ίδια περίπου εποχή ο Μαδέρο ανατρέπεται από τον στρατηγό Ουέρτα. Οι Ζαπάτα και Βίγια συμμαχούν με τον εκπρόσωπο της αστικής τάξης Βενουσιάνο Κάρανσα, κάνοντας για δεύτερη φορά το ίδιο λάθος. Ο Μαγόν, πιο διορατικός ίσως, προειδοποιεί ότι ο Κάρανσα θα επαναλάβει τα κατορθώματα του Μαδέρο. Το 1914 ο Ρικάρδο αποφυλακίζεται.

Ο Βενουσιάνο Κάρανσα γίνεται πρόεδρος το 1916, ενώ ο Ζαπάτα (και ο Βίγια) συνεχίζει τον αγώνα εναντίον του μέχρι το 1919 οπότε δολοφονήθηκε. Η δολοφονία του Εμιλιάνο Ζαπάτα και η επακόλουθη διάλυση του στρατού του Νότου στην ουσία κλείνει το κεφάλαιο της μεγάλης μεξικανικής επανάστασης. Ο Βίγια, ηττημένος, συνθηκολογεί και αποσύρεται, για να δολοφονηθεί και αυτός λίγα χρόνια αργότερα. Στο μεταξύ, ο Ρικάρδο και ο Ενρίκε Φλόρες Μαγόν δικάζονται τον Φεβρουάριο του 1916 και καταδικάζονται σε ένα και τρία χρόνια φυλάκιση, αντίστοιχα. Το κίνημα αλληλεγγύης, όπου πρωταγωνιστούν η Έμα Γκόλντμαν και ο Αλεξάντερ Μπέρκμαν, κατορθώνει να μαζέψει χρήματα και να τους αποφυλακίσει. Η υγεία του Ρικάρδο είναι πια εντελώς τσακισμένη.

Τον Αύγουστο του 1918, νέα δίκη, για ανατρεπτικά κείμενα και κατασκοπία. Η ποινή αυτή τη φορά είναι 20 χρόνια. Μετά από μερικούς μήνες η κατάσταση της υγείας του Ρικάρδο είναι τόσο άθλια (συν τοις άλλοις αρχίζει να τυφλώνεται), που οι αρχές των ΗΠΑ τον μεταφέρουν στις φυλακές του Λέβενγουορθ του Κάνσας, υποτίθεται για να έχει καλύτερη φροντίδα. Η κυβέρνηση του Μεξικού του παραχωρεί μια σύνταξη, την οποία αυτός αρνείται.

Στις 20 Νοεμβρίου του 1922, ο Ρικάρδο Φλόρες Μαγόν πεθαίνει στο κελί του. Τα ανεξήγητα σημάδια στον λαιμό του και τα συσπασμένα χαρακτηριστικά του προσώπου του ίσως οφείλονται στον διαβήτη, αν και πολλοί υποστηρίζουν ότι τα στοιχεία αυτά δείχνουν στραγγαλισμό. Τον Ιανουάριο του 1923 η σορός του μεταφέρεται στην Πόλη του Μεξικού όπου την υποδέχεται μια γιγαντιαία πορεία. Η κυβέρνηση Ομπρεγκόν του αποδίδει τιμές θεωρεί ότι μπορεί να τον χωρέσει στον κορσέ της «θεσμοποιημένης επανάστασης» και στον «επαναστατικό πραγματισμό» της, και ταυτόχρονα να επωφεληθεί κυνικά από αυτόν δίνοντας «επαναστατικά διαπιστευτήρια» και αφαιρώντας από τους εχθρούς της τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν την κηδεία για αντικυβερνητικούς σκοπούς. Το 1945 τα οστά του μεταφέρθηκαν στο Πάνθεον των Ηρώων, στο κοιμητήριο Ντολότες.

Οι ιδέες του Ρικάρδο Φλόρες Μαγόν, εξαιρετικά ριζοσπαστικές για την εποχή τους, σημάδεψαν το κοινωνικό κίνημα του Μεξικού. Επηρεασμένος από τον Μαρξ, τον Κροπότκιν, αλλά και από την ιθαγενική πολιτική κουλτούρα που γνώρισε στα μέρη που γεννήθηκε, υπήρξε φανατικός υποστηρικτής της κοινοκτημοσύνης, της οικονομικής και πολιτικής ισότητας, της δικαιοσύνης, του δικαιώματος του ανθρώπου στην ευτυχία. Από την άλλη, υπήρξε εξίσου φανατικός πολέμιος κάθε εξουσίας ενώ, με αρκετά διορατικό τρόπο, αντιτέθηκε στους διάφορους «ηγέτες»-«καουντίνιο» που εμφανίζονταν τα χρόνια εκείνα της επανάστασης. Πολυγλωσσώτατος, του οποίου τα γραπτά -συχνά διακηρυκτικά και «σοσιαλ-ρεαλιστικά» κάτω από ένα σημερινό μάτι- εκείνη την εποχή συνέβαλαν πολύ στη συνειδητοποίηση του κόσμου και στην οργάνωση του κινήματος. Βαθιά διεθνιστής, αντιτάχθηκε στην κατάταξη στον στρατό και στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο. Η αντίληψή του για το κράτος ως τον μηχανισμό και διαιωνίζει και κατοχυρώνει τις κοινωνικές ανισότητες φαίνεται εντελώς αντιφατική με τον ενσωμάτωσή του στο εθνικό πάνθεον της «θεσμοποιημένης επανάστασης». Κάτι που άλλωστε συμβαίνει και με τον Εμιλιάνο Ζαπάτα, και εξηγείται μόνο με μια ανάλυση των εξαιρετικών ιδιοτεροτήτων της μεξικανικής επανάστασης, της θεσμοποίησης και «κρατικοποίησής» της, και της ανάπτυξης του ιδιότυπου μεξικανικού «επαναστατικού» φαντασιακού, που χωράει από τον Ζαπάτα μέχρι τους δολοφόνους του, από αντικρατιστές μέχρι καταστολείς.

Πάνω απ' όλα όμως, ο Ρικάρδο Φλόρες Μαγόν αποτέλεσε ένα σύμβολο επαναστατικής ηθικής και συνέπειας. Είχε πει κάποτε: «Όταν πεθάνω, οι φίλοι μου ίσως γράψουν στον τάφο μου: "Εδώ αναπαύεται ένας ονειροπόλος" και οι εχθροί μου "Εδώ αναπαύεται ένας τρελός". Δεν θα βρεθεί όμως κανείς να γράψει "Εδώ βρίσκεται ένας δειλός που πρόδωσε τις ιδέες του"».

K.A.

Πηγές

* Colin MacLachlan: *Anarchism and the Mexican Revolution*, University of California Press, 1991.

* Ricardo Flores Magon, *vida y obra*.

* εφημερίδα ΑΛΦΑ, 22/11/97.

* Ricardo Flores Magon: *Relatos Rebeldes*.

Σε καιρούς που οι απαντήσεις περισσεύουν
τα **ΣΗΜΑΤΑ ΚΑΠΝΟΥ**
και η **Καρπάνια ΕΝΑ ΣΧΟΛΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΣΙΑΠΑΣ**,
σας καλούν σε μία

Συνάντηση - συζήτηση με ερωτήματα

- Τι σημαίνει η σιωπή των ζαπατίστας;
- Τι έχει συμβεί στο Μεξικό
μετά την *Πορεία της Αξιοπρέπειας* των Ιθαγενών;
- Πώς τοποθετείται το ζαπατιστικό κίνημα
στα συμφραζόμενα του αγώνα
ενάντια στο νεοφιλελευθερισμό και την παγκοσμιοποίηση;
- Κι εμάς... σε τι μας αφορούν όλα αυτά;

Τρίτη 26 Νοεμβρίου, ώρα 7 μ.μ.

στο Πολυτεχνείο, κτίριο Γκίνη*,
με καλεσμένο τον **Luis Hernandez Navarro**,
συγγραφέα, αρχισυντάκτη πολιτικών θεμάτων
της μεξικάνικης εφημερίδας JORNADA,
σύμβουλο των Ζαπατίστας
στη διάρκεια του Διαλόγου του Σαν Αντρές.

Ο Luis Hernandez Navarro είναι συγγραφέας των βιβλίων
Τσιάπας: Ο Πόλεμος και η Ειρήνη και
Οι Συμφωνίες του Σαν Αντρές.

* Κατά τη διάρκεια της εκτύπωσης του περιοδικού
δεν είχε οριστικοποιηθεί ακόμη ο χώρος της εκδήλωσης. Για πληροφορίες:
210 7522248 και e-mail: escuelapara@yahoo.com ή ompllaam@yahoo.com